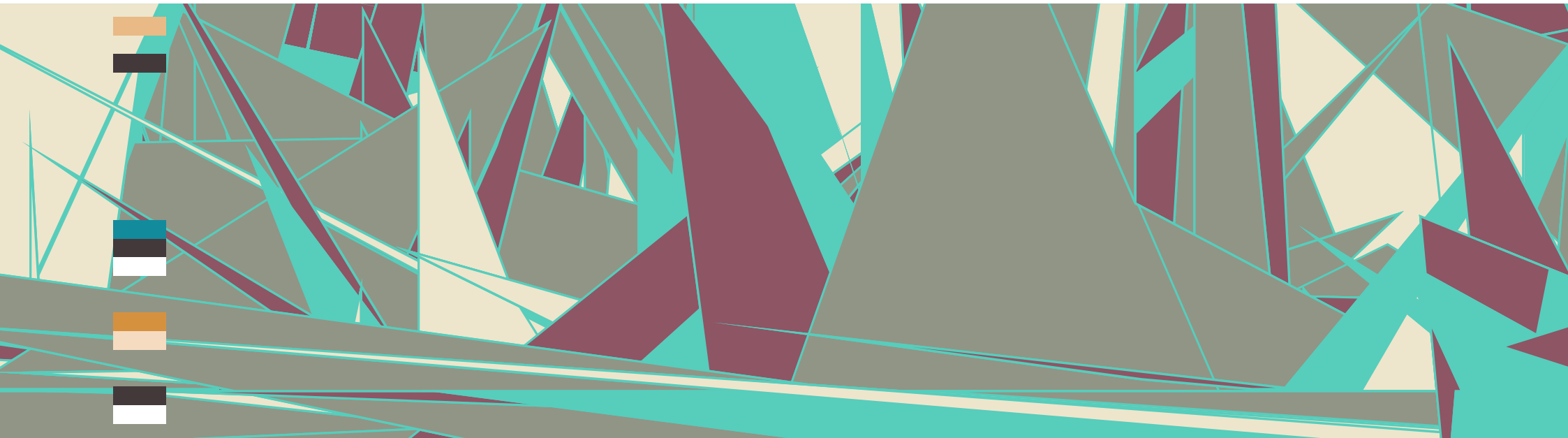

Een onderzoek naar samenwerking huiselijk geweld in Zaanstreek-Waterland

Op zoek naar beschermingsarrangementen bij huiselijk geweld

Katinka Lünemann
Mathilde Compagner
Majone Steketee
Roos de Wildt

Op zoek naar beschermingsarrangementen bij huiselijk geweld

Een onderzoek naar samenwerking huiselijk geweld in Zaanstreek-Waterland

Katinka Lünemann
Mathilde Compagner
Majone Steketee
Roos de Wildt

Met medewerking van:

Marte Sikkema
Jaana Saris

Utrecht, April 2023

Inhoudsopgave

Samenvatting	4		
1 Inleiding	8		
1.1 Doel en vraagstelling van het onderzoek	9		
1.1. Aanpak van het onderzoek	10		
2 Aanpak huiselijk geweld Zaanstreek-Waterland	12		
2.1. Project Allen voor één en aanpak huiselijk geweld	12		
2.2. Knelpunten in de lokale samenwerking	14		
3 De praktijk: cliëntervaringen	16		
3.1. Profielen: vijf casusvoorbeelden	16		
3.2. Achtergrond van de gezinnen	18		
3.3. Thema's van een goede aanpak volgens cliënten.	20		
3.4. Conclusie	27		
4 De praktijk: ervaringen professionals	28		
4.1. Goede praktijken van samenwerking	28		
4.2. Meer aandacht voor probleemanalyse	29		
4.3. Integraal en systeemgericht werken	31		
4.4. Hulp op maat	34		
4.5. Conclusie	35		
5 Van gezinsprofiel naar arrangement	36		
5.1. Betekenis werken met beschermingsarrangementen	36		
5.2. Intieme terreur		38	
5.3. Gezin in de stress		43	
5.4. Kindgedrag en opvoedstress		47	
5.5. Langdurige zorg		52	
5.6. Complexe scheiding		56	
5.7. De kern van beschermingsarrangementen naar profiel		63	
6 Conclusie en aanbevelingen	65		
6.1. Aanleiding van het onderzoek		65	
6.2. Zorg en bescherming gaan samen		65	
6.3. Samenwerken in Zaanstreek-Waterland		66	
6.4. Beschermingsarrangementen		68	
6.5. Aanbevelingen		71	
Literatuur		74	
Bijlage 1		79	

Samenvatting

Achtergrond onderzoek

In de veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland is in 2019 het project 'Allen voor één' gestart, waarin de zeven gemeenten en lokale zorg- en veiligheidspartners in de regio samenwerken rondom een aantal thema's, waaronder huiselijk geweld en kindermishandeling. De regio wil met deze gezamenlijke domein overstijgende netwerksamenwerking sneller en betere hulp en bescherming aan kwetsbare inwoners bieden; op maat, passend en flexibel. Om te kijken hoe het beste passende hulp en bescherming geboden kan worden bij huiselijk geweld, voerde het Verwey-Jonker Instituut een actiegericht onderzoek uit, in opdracht van het onderzoeksprogramma 'Geweld hoort nergens thuis' van ZonMw.

Het doel van het onderzoek was om op basis van de praktijk zorg- en beschermingsarrangementen (voortaan beschermingsarrangementen) te ontwikkelen voor gezinnen die te maken hebben met huiselijk geweld. In een beschermingsarrangement wordt bescherming en zorg geboden door interventies en activiteiten die passend zijn bij het soort geweld dat speelt en de onderliggende problematiek die mogelijk bijdraagt aan het ontstaan en voortduren van het geweld. Een beschermingsarrangement betreft overigens niet alleen een aanbod van interventies, het gaat ook om kennis van de problematiek, om meer algemene activiteiten en bejegening los van een interventie, en om samenwerking en regie.

De problematiek waarbij een beschermingsarrangement wordt ingezet kan worden ingedeeld in vijf - deels overlappende - profielen:

- 1) intieme terreur,
- 2) gezin in de stress,
- 3) kindgedrag en opvoedstress,
- 4) langdurige zorg en
- 5) complexe scheiding.

Beschermingsarrangementen gaan uit van drie basisprincipes bij het bieden van effectieve bescherming en hulp:

- 'Veiligheid voorop': eerst wordt gewerkt aan directe veiligheid, vervolgens aan stabiele veiligheid.
- 'Integraal en systeemgericht werken' het gezin of de relatie staat centraal en het sociale netwerk wordt betrokken.
- 'De leefwereld voorop': er wordt maatwerk geboden afhankelijk van de leefwereld van gezin of relatie.

De centrale vraag van het onderzoek luidt:

- Welke beschermingsarrangementen zijn nodig om een effectieve aanpak te kunnen bieden die aansluit op de verschillende typen geweld en verschillende typen gezinnen die te maken hebben met geweld?

Het onderzoek is uitgevoerd van 2019 tot zomer 2022, een periode waarin COVID-19 de wereld op zijn kop zette. Het onderzoek bestond uit drie fasen: 1) literatuuronderzoek om conceptarrangementen per profiel te ontwikkelen; 2) doorontwikkeling van deze conceptarrangementen op basis van gesprekken met professionals en casuïstiekbesprekingen en 3) casuïstiekonderzoek en dialoogsessies met professionals.

In het rapport geven we het perspectief op de aanpak van huiselijk geweld weer van de moeders, vaders en professionals die we hebben gesproken.

Daarnaast beschrijven we aan de hand van vijf casusvoorbeelden de gezinsprofielen en de gewenste beschermingsarrangementen.

Resultaten

Cliënten, waar sprake is van complexe en ernstige problematiek, leven van incident naar incident. De hulp sluit de ene keer wel, maar vaker niet aan, omdat hulp niet voldoende wordt gecombineerd met bescherming en/of onvoldoende hulp op maat wordt geboden. Er ontbreekt dikwijls een gezamenlijke aanpak waarin alle gezinsleden worden ondersteund en waar degene die het geweld pleegt hierop wordt aangesproken en de steun krijgt die nodig is om verantwoordelijkheid te nemen voor zijn/haar eigen gedrag. Daarnaast ontbreekt aandacht voor aspecten van economische afhankelijkheid of afhankelijk in de woonsituatie die bijdragen aan het voortduren van geweld en onveiligheid.

Om geweld daadwerkelijk te stoppen en herstel te bevorderen is het cruciaal om de hulp af te stemmen op de persoonlijke achtergrond van cliënten, zo laten de casestudies zien. Cliënten missen vaak een duidelijke regievoerder of een aanspreekpunt waar ze altijd bij terecht kunnen in tijden van crises. Maar er zijn ook goede voorbeelden, waarbij hulpverleners contact hielden en nazorg boden, ondanks dat de officiële werkwijze voorschreef de hulp te beëindigen en het dossier te sluiten.

De interviews met professionals bevestigen het beeld uit de cliëntinterviews dat er nog veel te winnen is op het gebied van integraal en systeemgericht werken en het verduidelijken van de regievoering. Goede praktijken die professionals aandragen, zijn de casusoverleggen in het Zorg- en Veiligheidshuis. Ook de hulp en bescherming in het kader van het tijdelijk huisverbod wordt als een *best practice* ervaren. Deze overleggen bieden een structuur om meer ruimte in te bouwen voor een gezamenlijke probleemanalyse. Deze manier van werken zou vaker moeten worden ingezet.

Wat betreft de integrale aanpak verdient bescherming bij alle geweldsproblematieken nog meer aandacht. Zo komt uit het onderzoek naar voren dat de politie, en in het bijzonder de wijkagent, een goede rol kan spelen in

de bescherming. De politie of wijkagent heeft namelijk korte lijnen met het slachtoffer of gezinsleden. De rol van de politie, in samenhang met de rol van het Openbaar Ministerie en reclassering, krijgt in de praktijk echter nog onvoldoende aandacht. Zowel cliënten als professionals weten niet goed hoe politie en andere veiligheidspartners kunnen bijdragen aan het vergroten van de veiligheid.

Er zijn geen pasklare antwoorden op de vraag wanneer er wel en niet tussen zorg- en veiligheidspartners moet worden samengewerkt en hoe die samenwerking er dan uit moet zien. Wel komt steeds duidelijker naar voren dat in bepaalde situaties direct de samenwerking tussen zorg en veiligheid is gewenst. Hoe het samenspel tussen zorg en veiligheid vorm moet worden gegeven is niet eenvoudig. De diversiteit in (onderliggende) problematiek bij huiselijk geweld vraagt om verschillende manieren van samenspel. Een beschermingsarrangement per gezinsprofiel kan hierin helpend zijn; het biedt een aantal uitgangspunten die vervolgens concreet worden ingevuld (maatwerk).

Verschillende arrangementen bij verschillende profielen

Om te kunnen inschatten welk beschermingsarrangement zinvol is, is het van belang alle gezinsleden individueel te spreken. Zo ontstaat een goed beeld van de veiligheid en achterliggende (risico)factoren. Voor de verschillende profielen gelden verschillende accenten. Als de geweldsproblematiek op de voorgrond staat, zoals bij de profielen intieme terreur en gezin in de stress, is een insteek vanuit veiligheidsdomein en met name inzet vanuit politie, Openbaar Ministerie en reclassering van groot belang. Bij de profielen kindgedrag en opvoedstress, langdurige zorg en complexe scheidingen staat de insteek vanuit het zorgdomein meer voorop, waarbij in het geval van een complexe echtscheiding altijd zorg en recht samen gaan. Ook in deze drie profielen moet bij onveiligheid (en als er een melding is gedaan bij Veilig Thuis is er ook bijna altijd sprake van (ernstige) geweldsproblematiek) altijd worden nagegaan of

vooral stressfactoren een rol spelen of dat er sprake is van een patroon van dwang en controle. Dit heeft namelijk gevolgen voor de te nemen maatregelen.

Intieme terreur op de voorgrond

Bij intieme terreur is het geweld veelal zo structureel en chronisch, en de pleger ervan zo moeilijk aanspreekbaar op zijn gedrag, dat altijd bescherming en specialistische hulp nodig is. Doorgaans wordt het patroon van dwang en controle niet snel herkend omdat kennis hierover bij veel professionals ontbreekt. Als het patroon wel wordt herkend, dan zou de meest wenselijke situatie zijn dat al bij het eerste signaal contact wordt opgenomen met Veilig Thuis. In Zaanstreek-Waterland komen deze zaken in principe bij het Zorg- en Veiligheidshuis, omdat wordt voldaan aan de algemene criteria voor een casusoverleg (onveiligheid, meervoudige problematiek, justitiële partners betrokken). De procesregie ligt dan bij het Zorg- en Veiligheidshuis. Belangrijk is dat de juiste partners, waaronder organisaties met gedegen kennis van intieme terreur, zoals de vrouwenopvang en de forensische psychiatrie, altijd zijn betrokken.

Gezinnen in de stress op de voorgrond

Bij gezinnen in de stress kan het wijkteam een belangrijke rol vervullen in de regiefunctie als het gaat om de eerste signalen, maar ook als er meerdere signalen zijn. Het is van belang dat ook op het lokale wijkniveau multidisciplinair wordt samengewerkt als er sprake is van hermeldingen of meerdere signalen. Een goede probleemanalyse van de veiligheid en onderliggende risicofactoren is nodig, omdat er veelal problemen op verschillende domeinen zijn die het geweld in stand houden. Een tijdelijk huisverbod kan nodig zijn om voldoende veiligheid en rust te creëren om de balans in het gezin te herstellen. In Zaanstreek-Waterland ligt de regie in het geval van een tijdelijk huisverbod bij Veilig Thuis, in andere regio's kan deze ook bij de MDA++ aanpak liggen. Binnen de aanpak rondom het tijdelijk huisverbod krijgen in Zaanstreek-Waterland alle betrokkenen (ouders en kinderen, met aandacht voor pleger en slachtofferrol) hulp aangeboden.

Kindgedrag en opvoedstress op de voorgrond

Als het gaat om gezinnen waar kindgedrag en opvoedstress op de voorgrond treedt, is de jeugdbescherming de geëigende partij als het niet lukt om binnen het vrijwillig kader tot verbetering van de veiligheid te komen. Belangrijk is samenwerking tussen de jeugdbescherming en de gespecialiseerde aanpak huiselijk geweld, zoals de (ambulante tak van) de vrouwenopvang, dit geeft de beste resultaten. Daarnaast zou ook vaker ingezet kunnen worden op Eigen Kracht conferenties om samen met het netwerk om het gezin heen tot oplossingen te komen. In geval van destructief en/of crimineel gedrag van minderjarigen en jongeren zou de methodiek Verbindend gezag en geweldloos verzet ingezet kunnen worden. De multidisciplinaire aanpak dient zich niet alleen te richten op de kinderen of de opvoedvaardigheden van ouders, maar ook op de mogelijke problematiek van ouders en de problematiek van kinderen die al dan niet een gevolg is van geweld thuis.

Als een kinderbeschermingsmaatregel is opgelegd, is de jeugdbeschermer de regievoerder. Na opheffing van de maatregel wordt de regievoering overgedragen naar het lokale wijkteam voor de begeleiding en naar Veilig Thuis voor de monitoring. Het is belangrijk dat de regievoerder altijd bevoegdheden heeft ten aanzien van hulp aan alle gezinsleden.

Langdurige zorg op de voorgrond

Ook in geval van langdurige zorg op de voorgrond ligt de regie doorgaans bij het wijkteam. Belangrijk is aandacht te hebben voor veiligheid, en te onderzoeken of bepaald gedrag onveiligheid tot gevolg heeft, of dat juist geweld en controle tot psychische problemen (bij vrouwen) leiden. Outreachend werken, flexibiliteit, praktische ondersteuning, het opbouwen van een vertrouwensband en motiverende gespreksvoering is belangrijk. Het ontlasten van ouders (moeders en vaders) bij de opvoeding door praktische ondersteuning uit het sociale netwerk, weekendpleegzorg of logeeropvang is van belang om draagkracht en draaglast in evenwicht te houden of te brengen. Dikwijls zal er naast het wijkteam ook betrokkenheid zijn van het jeugdteam en de volwassen ggz, of een organisatie gespecialiseerd in hulp aan mensen met een verstandelijke

beperking of verslavingszorg. Als er zorgen zijn omtrent de veiligheid (structurele onveiligheid) is een MDA++ aanpak noodzakelijk. Ook hier kunnen Eigen Kracht conferenties aan mooie oplossingen bijdragen.

Complexe scheiding op de voorgrond

Wanneer ouders zijn gescheiden en er veel juridische conflicten en problemen rond de omgang zijn, wordt gesproken van een complexe scheiding. Bij een enkel signaal kan de regie bij het wijkteam liggen, maar bij meerdere signalen is gespecialiseerde hulp noodzakelijk. In elk geval moet afzonderlijk met de individuele ouder en kinderen worden gesproken, om tot een goede inschatting van de problematiek te komen. Het is belangrijk niet alleen naar de toekomst te kijken, maar ook naar persoonlijke achtergrond van ouders, en of er tijdens de relatie sprake was van agressie, dwang en controle. Als er sprake is van stalking en een patroon van intieme terreur is een andere aanpak nodig dan wanneer vooral stressfactoren en persoonlijke problematiek van ouders een rol spelen.

Aanbevelingen

De zorg- en beschermingsarrangementen zijn bedoeld om professionals handvatten te geven om te doorgronden welke problematiek op de voorgrond staat en op basis daarvan te bepalen welke concrete zorg en bescherming dit vereist.

Gegroepeerd naar de drie voorwaarden van een beschermingsarrangement zijn zeven concrete aanbevelingen aan het netwerk Zorg en Veiligheid gegeven, gebaseerd op de resultaten van het onderzoek in Zaanstreek-Waterland: Veiligheid voorop (punt 1 en 2), Integraal en systeem gericht (punten 3,4 en 5) en Leefwereld voorop (punten 6 en 7)

1. Maak een probleemanalyse standaard onderdeel van het werkproces.
2. Betrek bij het veiligheidsplan alle gezinsleden.
3. Borg een netwerk om het gezin of cliëntsysteem heen en vergroot samenwerking tussen zorg- en veiligheidsdomein bij niet alleen complexe zaken, maar ook bij minder complexe en niet justitiële casussen.

4. Ontwikkel leidende principes om greep te krijgen op de afweging tussen privacy en veiligheid.
5. Meer aandacht voor kinderen, achterliggende problematiek van ouders en het sociale netwerk om mensen heen.
6. Meer aandacht voor lotgenotengroepen en ervaringsdeskundigen.
7. Meer aandacht voor het ontwikkelen en inzetten van interventies voor verschillende problematieken en doelgroepen.

1 Inleiding

Al vanaf begin deze eeuw is in Nederland (in tegenstelling tot het buitenland) een integrale en systeemgerichte aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling overheidsbeleid (Römkens 2008; Lünemann et al., 2010). Ondanks alle inspanningen van de afgelopen decennia blijkt het zeer moeizaam om geweld in gezinnen daadwerkelijk te stoppen en de onderliggende oorzaken aan te pakken. Het is niet makkelijk om te komen tot een integraal plan van aanpak, waarbij bescherming en zorg hand in hand gaan. Zorgpartijen zijn te weinig op de hoogte van de mogelijkheden van het straf- en bestuursrecht en veiligheidspartners hebben onvoldoende inzicht in de werkzame interventies van het sociale domein. Er zijn belemmeringen op verschillende niveaus: in de interactie tussen de professional en het gezin en de zorg aan het gezin (micro), in de samenwerking tussen professionals in het zorg- en veiligheidsdomein (meso) en in de bestuurlijke context van beleid, regels en wetten waarin professionals zich bewegen (macro).

In de veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland is in 2019 het project 'Allen voor één' gestart, waarin de zeven gemeenten en lokale zorg- en veiligheidspartners in de regio samenwerken rondom een aantal thema's: huiselijk geweld en kindermishandeling, personen met verward gedrag, informatiedeling, de doorontwikkeling van het Zorg- en Veiligheidshuis en Veilig Thuis, en het optimaliseren van de Jeugdbeschermingsketen. De regio wil met deze gezamenlijke domein overstijgende netwerksamenwerking sneller en betere hulp en bescherming aan kwetsbare inwoners bieden; op maat, passend en flexibel. Om te kijken hoe het beste passende hulp en bescherming geboden kan worden bij huiselijk geweld, voerde het Verwey-Jonker Instituut dit actiegericht onderzoek uit in opdracht van het onderzoeksprogramma 'Geweld hoort nergens thuis' van ZonMw.

In dit rapport beschrijven we de resultaten van het onderzoek. We gaan in op de manier waarop samengewerkt wordt tussen zorg en veiligheid bij de aanpak van verschillende vormen van huiselijk geweld. In het onderzoek zijn samen met de praktijk handvatten ontwikkeld voor verschillende huiselijk geweldsproblematieken: intieme terreur, gezin in de stress, kindgedrag en opvoedstress, langdurige zorg en complexe scheiding (zie Kader 1.1). Het gaat om handvatten, dus niet om een protocol hoe te handelen omdat elke casus maatwerk vereist. In deze inleiding bespreken we het doel en de vraagstelling van het onderzoek (paragraaf 1.2), de aanpak van het onderzoek (paragraaf 1.3) en de leeswijzer voor het rapport (paragraaf 1.4).

Kader 1.1 – Gezinsprofielen 'huiselijk geweld'

Uit diepte-interviews met vrouwen, mannen en kinderen, het casusonderzoek van de tweede cohortstudie huiselijk geweld en kindermishandeling, zijn vijf gezinsprofielen naar voren gekomen (Deel IV Casusonderzoek, in Steketee et al., 2020, voortaan Casusonderzoek 2020). In elk gezinsprofiel staat een bepaalde onveiligheidsproblematiek op de voorgrond¹. Hieronder lichten we elk profiel kort toe:

1. **Intieme terreur:** Eén van de partners oefent dwang en controle uit op de andere partner (meestal de man op de vrouw). Deze partner beperkt de vrijheid van de ander, isoleert de ander en gebruikt ernstig geweld, ook seksueel geweld. Het kan ook alleen ernstig psychisch geweld zijn door een patroon van dwang en controle.
2. **Gezin in de stress:** Een opeenstapeling van stressfactoren leidt tot herhaaldelijke conflicten, waarbij het geweld ook tweezijdig

¹ Naast deze vijf profielen zijn er ook nog andere typen huiselijk geweld te onderscheiden, die niet direct terug komen in de profielen waaronder eengerelateerd geweld en loverboyproblematiek.

- (asymmetrisch) kan zijn. Mogelijke stressfactoren zijn schulden, middelenmisbruik of een ingrijpende levensgebeurtenis.
3. **Kindgedrag en opvoedstress:** het kind vertoont (ernstige)gedragsproblemen als gevolg van geweld thuis, beperkte opvoedvaardigheden van de ouder(s), en/of aangeboren kindproblematiek. Het kindgedrag kan onderlinge conflicten tussen ouders veroorzaken of versterken of de geweldsproblematiek kan oorzaak zijn van negatief kindgedrag.
 4. **Langdurige zorg:** Langdurige problematiek bij een of beide partners vormt de aanleiding voor geweld tussen partners en mogelijk verwaarlozing van de kinderen, zoals een lichtverstandelijke beperking, verslavingsproblematiek, psychiatrische problematiek en/of een fysieke beperking.
 5. **Complexe scheiding:** Na de scheiding zijn er heftige conflicten over de omgang met de kinderen en de juridische procedures. Het geweld is met name psychisch, waarbij het kan gaan om stalking. Er kan tijdens de relatie sprake zijn geweest van controle, dwang en/of geweld.

1.1 Doel en vraagstelling van het onderzoek

Het doel van het onderzoek was om op basis van de praktijk beschermingsarrangementen te ontwikkelen voor gezinnen die te maken hebben met huiselijk geweld en deze beschermingsarrangementen vervolgens te toetsen in een pilotfase.

Met beschermingsarrangementen wordt bedoeld het bieden van bescherming en zorg door interventies en activiteiten die passend zijn bij het soort geweld dat speelt en de onderliggende problematiek die mogelijk bijdraagt aan het ontstaan en voortduren van het geweld (de zogenaamde gezinsprofielen). De beschermingsarrangementen gaan uit van een drietal basisprincipes bij het bieden van effectieve bescherming en hulp, zoals deze zijn af te leiden uit 1. de visie 'Gefaseerd samenwerken voor veiligheid', ontwikkeld door Vogtlander & Van Arum, 2016), 2. het onderzoek naar de betekenis van een beschermingsarrangement met als kern dat de samenwerking en afstemming langs inhoudelijke criteria wordt ingezet (Lünnemann et al., 2005; Lünnemann, 2009) en 3.

het onderzoek naar de aanpak van huiselijk geweld in geval er een Veilig Thuis melding is geweest (Steketee et al., 2020). Het eerste basisprincipe is 'veiligheid voorop': bij lichte en ernstiger vormen van huiselijk geweld dient altijd samengewerkt te worden aan twee doelen: eerst het realiseren van directe veiligheid en vervolgens het werken aan stabiele veiligheid. Het eerste doel (directe veiligheid) wordt bereikt aan de hand van concrete veiligheidsvoorwaarden en duidelijke afspraken met de gezinsleden gericht op het direct vergroten van de veiligheid. Pas bij voldoende veiligheid kunnen gezinsleden tot rust komen en kan gewerkt worden aan het oplossen van onderliggende problematiek. Om stabiele veiligheid te bereiken is risico gestuurde en (vervolgens) herstelgerichte zorg nodig. Het tweede basisprincipe is 'integraal en systeemgericht werken' waarbij het gezin of de relatie² centraal staat en ook het sociale netwerk betrokken wordt. Dit vraagt om samenwerking tussen het veiligheidsdomein en het sociale domein. Het derde basisprincipe is 'de leefwereld voorop'. Niet de systeemwereld van regels en protocollen, maar de leefwereld van het gezin en de gewelds- en onderliggende problematiek dienen leidend te zijn bij het bepalen welke hulp passend is. Hierdoor is maatwerk mogelijk: hulp op maat wordt geboden, afgestemd op wat de gezinsleden nodig hebben en aan kunnen. Doordat de leefwereld leidend is en niet de systeemwereld is meer maatwerk mogelijk (Siegers, 2016).

Het werken met beschermingsarrangementen vraagt om een samenspel tussen het zorgdomein en het veiligheidsdomein, Dit sluit aan bij de opdracht van het project 'Allen voor één' om de samenwerking tussen deze domeinen te verbeteren.

De centrale vraag van het onderzoek luidt:

Welke beschermingsarrangementen zijn nodig om een effectieve aanpak te kunnen bieden die aansluit op de verschillen die er zijn in typen geweld en typen gezinnen die te maken hebben met geweld?

² Het onderzoek betreft alleen gezinnen, maar een beschermingsarrangement kan ook worden geboden bij partnergeweld zonder dat er kinderen zijn betrokken.

Het oorspronkelijke doel was om via tien casuïstiekbesprekingen met uitvoerend professionals en management/beleidsmedewerkers tot beschermingsarrangementen te komen en de ontwikkelde beschermingsarrangementen vervolgens in een pilotfase te testen en te evalueren. Dit is echter niet gelukt, zoals we in de methodologische verantwoording beschrijven (zie Bijlage 1). Het onderzoek heeft zich gericht op het in kaart brengen van 1. de ervaringen van cliënten, 2. de inzichten van professionals met de aanpak van huiselijk geweld en 3. het doordenken met elkaar (professionals, experts, ervaringsdeskundigen, onderzoekers) hoe beschermingsarrangementen bij de verschillende profielen behulpzaam kunnen zijn. Doordat er geen testfase was van de van te voren opgestelde beschermingsarrangementen, kon een aantal van de oorspronkelijke deelvragen niet worden beantwoord.

1.1. Aanpak van het onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode 2019 tot zomer 2022, een periode waarin COVID-19 de wereld op zijn kop zette. Van direct contact en face-to-face onderzoek, werd het onderzoek voor een groot deel digitaal. Professionals moesten omschakelen, waren zeer druk en lang niet altijd bereikbaar. Het onderzoek bestond uit drie fasen: 1) literatuuronderzoek om conceptarrangementen per profiel te ontwikkelen; 2) doorontwikkeling conceptarrangementen op basis van gesprekken met professionals en casuïstiekbesprekingen en 3) casusonderzoek en dialoogsessies met professionals. Hieronder lichten we elke fase kort toe. In Bijlage 1 geven we een uitgebreidere methodologische verantwoording.

Fase 1: Doorontwikkeling gezinsprofielen en ontwikkeling conceptarrangementen per profiel

We zijn gestart met een omschrijving van de vijf gezinsprofielen en het vaststellen van conceptarrangementen per profiel. Dit is gedaan aan de hand van literatuuronderzoek en een secundaire analyse van diepte-interviews uit het

Casusonderzoek 2020 met 99 gezinsleden afkomstig uit 74 gezinnen en interviews met 25 hulpverleners betrokken bij deze gezinnen.. Het resultaat van deze fase is verwerkt door Stichting Augeo in een digitaal leerproduct en magazine³.

Fase 2: Uitvoering in de praktijk (verkennende gesprekken en casuïstiekbesprekingen)

Deze fase bestond uit verkennende gesprekken (n=11) en casuïstiekbesprekingen (n=7) met zowel uitvoerend als beleids- en managementprofessionals uit het zorg- en veiligheidsdomein. In totaal spraken we in deze fase met 32 professionals (zie ook Bijlage 1).

Het doel van de verkennende gesprekken was om meer inzicht te krijgen in hoe de lokale aanpak huiselijk geweld in de praktijk is georganiseerd. Via de casuïstiekbesprekingen wilden we door het bespreken van een concrete casussen meer inzicht krijgen in welke zorg- en veiligheidsinterventies, samengebracht in een beschermingsarrangement, passend zijn per profiel en welke voorwaarden nodig zijn om tot een goede uitvoering van het arrangement te komen. De oorspronkelijke bedoeling was om in totaal tien casuïstiekbesprekingen te organiseren: twee per gezinsprofiel. Via Veilig Thuis en opgebouwde contacten met professionals in het werkveld zijn casussen geworven voor de casuïstiekbesprekingen. Dit bleek lastiger dan verwacht (zie Bijlage 1), uiteindelijk hebben we zeven casuïstiekbesprekingen georganiseerd. Verdeeld over de gezinsprofielen stond intieme terreur in drie casussen op de voorgrond, kindgedrag en opvoedstress in twee casus, gezin in de stress en langdurige zorg elk in één casus. In geen van de casuïstiekbesprekingen stond complexe conflictscheiding op de voorgrond

3 'Zie het rapport Kwestie van lange adem (Steketee et al., 2020) en de Augeo Special: Gezinsprofielen: Hulpmiddel om geweldspatronen binnen gezinnen te herkennen'

Fase 3: Verdiepende fase (casusonderzoek en dialoogsessies)

De verdiepende fase bestond uit negen casestudies, twee dialoogsessies met professionals en een dialoogsessie met ervaringsdeskundigen.

Via de casestudies volgden we een jaar lang casussen (n=9) met als doel de werkzame elementen te achterhalen en voorwaarden te ontwikkelen zodat beschermingsarrangementen zodanig kunnen worden ingezet dat het eerst directe veiligheid vergroot, en vervolgens tot duurzame veiligheid en herstel van de gezinsleden leidt. Deze casussen zijn geworven via professionals. In totaal spraken we met 8 vrouwen en 3 mannen. Het betrof 2 stellen. We volgden hen een jaar lang, en spraken hen gemiddeld drie keer. Door middel van diepte interviews met de betrokkenen uit het (eenouder) gezin is nagegaan hoe het hulptraject eruit heeft gezien de afgelopen periode voorafgaand aan het interview en wat hen heeft geholpen.

Het doel van de dialoogsessies was met elkaar in gesprek te gaan over welke (vrijwillige) zorg en bescherming nodig is om directe en duurzame veiligheid en herstel te bereiken voor deze verschillende gezinsprofielen en wat dit betekent voor de samenwerking tussen professionals in het zorg- en veiligheidsdomein. We spraken over hun visie op de bruikbaarheid van de profielen en hun tips voor handvatten voor het bieden van hulp en bescherming in het algemeen en specifiek per profiel.

Bij de eerste dialoogsessie met professionals stond het volwassenperspectief centraal, dat wil zeggen de aanpak van agressie en geweld door en tussen volwassenen. Welke steun, hulp en bescherming hebben zij nodig in de positie van slachtoffer en/of pleger? In de tweede dialoogsessie stond het kindperspectief centraal; wat is belangrijk voor het kind dat opgroeit in een gezin waar het niet veilig is? Voor beide dialoogsessies gold ook: is het denken in gezinsprofielen helpend om tot een beschermingsarrangement rond het gezin te komen? In totaal namen er 13 deskundigen en/of professionals deel aan de dialoogsessies, deels werkzaam in Zaanstreek-Waterland, deels waren het deskundigen van buiten de regio. De deelnemers zijn geworven via onze contactpersonen van het onderzoek en via ons eigen netwerk.

Aan de dialoogsessies met ervaringsdeskundigen namen vier ervaringsdeskundigen deel, geworven via de ervaringsdeskundigenpool. Ook met hen spraken we over hun visie op de bruikbaarheid van de profielen en hun tips voor handvatten voor het bieden van hulp en bescherming in het algemeen en specifiek per profiel.

Actiegericht onderzoek

Het onderzoek was een actiegericht onderzoek. Gedurende het onderzoek sloten we op verzoek van de regionale projectleider van het actieprogramma Geweld Hoort Nergens Thuis (zie voor een toelichting op dit programma, paragraaf 2.1.1.) regelmatig aan bij overleggen, waarin we tussentijdse resultaten van het onderzoek bespraken. Daarnaast verzorgden we diverse presentaties en workshops, onder andere op de Allen voor één dag, en de netwerktend aandachtfunctionarissen huiselijk geweld en kindermishandeling. Zo konden we enerzijds resultaten toetsen en kon anderzijds de praktijk deze eerste inzichten meenemen in lopende ontwikkelingen in de regio. Het actie-element kwam ook terug in de casuïstiekbesprekingen: de casus werd in ander perspectief gezet. Tijdens de besprekingen gaven professionals regelmatig aan inzichten uit het onderzoek in hun werkpraktijk te willen toepassen.

Leeswijzer

In dit hoofdstuk gingen we in op de achtergrond van het onderzoek. In hoofdstuk 2 schetsen we de lokale aanpak van huiselijk geweld Allen voor één in de regio Zaanstreek-Waterland. Vervolgens gaan we in hoofdstuk 3 aan de hand van de casestudies in op de praktijk vanuit het perspectief van cliënten. In hoofdstuk 4 staan we stil bij het perspectief van professionals op de praktijk. In hoofdstuk 5 gaan we in op beschermingsarrangementen per gezinsprofiel. Tot slot volgen in hoofdstuk 6 de conclusies en aanbevelingen ten aanzien van het werken met beschermingsarrangementen in het algemeen en specifiek voor Zaanstreek-Waterland.

2 Aanpak huiselijk geweld Zaanstreek-Waterland

'Analyse van het huidige stelsel heeft duidelijk gemaakt dat de keten zorg en veiligheid nader tot elkaar gebracht moeten worden om de burger de hulp te bieden die het nodig heeft vanuit het uitgangspunt één gezin, één plan en één regisseur. In het huidige stelsel is er geen sprake van samenhang en ontbeert het aan systeemgericht werken.'
(Projectplan Allen voor één, 2019, p. 6)

In Zaanstreek-Waterland is een samenwerkingsplan ontwikkeld: 'Allen voor één'. Doel is om daadwerkelijk samen te werken als het gaat om problematiek waar zorg en veiligheid samen komen. Inmiddels is Allen voor één dat in 2019 is ontstaan als project, uitgemond in een netwerkorganisatie Zorg & Veiligheid (per 2021). In dit hoofdstuk gaan we eerst in op de achtergrond van Allen voor één (paragraaf 2.1). Vervolgens beschrijven we de knelpunten in de lokale samenwerking die bij de start van het project Allen voor één naar voren kwamen uit een korte inventarisatie via startfoto's (paragraaf 2.2). Tegen deze achtergrond is het onderzoek naar beschermingsarrangementen in de regio Zaanstreek-Waterland uitgevoerd.

2.1. Project Allen voor één en aanpak huiselijk geweld⁴

De veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland is een kleine veiligheidsregio, zowel qua oppervlakte als het aantal inwoners (peildatum 2017: 330.666 inwoners) en het aantal gemeenten (Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Wormerland, Purmerend-Beemster, Waterland en Zaanstad). Vanaf de oprichting van Veilig Thuis in 2015 tot aan het begin van de coronacrisis in 2020 is er een jaarlijkse toename van het aantal meldingen van huiselijk geweld bij Veilig Thuis Zaanstreek-Waterland: van 1.505 meldingen in 2016 tot 2.315 meldingen in 2019. In 2021 ligt het aantal Veilig Thuis meldingen weer lager, namelijk 1.812 meldingen.⁵

Samen met de zorg- en veiligheidspartners uit de regio vormen de gemeenten 'Allen voor één', de samenwerking tussen Zorg en Veiligheid. Doel is de hulp en bescherming aan kwetsbare personen te verbeteren: op maat, passend en flexibel. Om dit doel te bereiken is een netwerk Zorg en Veiligheid ingericht. De nadruk ligt op de transitie van een ketensamenwerking naar een netwerksamenwerking: niet na elkaar, maar samen en in verbinding tussen zorg- en veiligheidspartners. Een van de uitgangspunten van de netwerksamenwerking is: 'lokaal tenzij'. Dit betekent dat de casus lokaal wordt opgepakt, tenzij er redenen zijn om dat niet te doen. Daarnaast worden 'bottom-up' en 'van binnen naar buiten' als leidende principes genoemd. Burgemeesters en wethouders van de gemeenten geven sturing aan het stelsel van Zorg en Veiligheid en hebben daarmee de verantwoordelijkheid de samenwerking tussen het zorgdomein en het veiligheidsdomein te versterken.

De aanpak huiselijk geweld is een belangrijke pijler in het samenwerkingsplan Allen voor één. Het thema Geweld Hoort Nergens Thuis (GHNT) (zie

⁴ Deze paragraaf is grotendeels gebaseerd op Projectplan Allen voor één (2019).

⁵ Factsheet Huiselijk geweld en kindermishandeling Zaanstad (2022)

paragraaf 2.1.1) is één van de thema's in het samenwerkingsverband Zorg en Veiligheid. Concrete doelstellingen bij de start van Allen voor één zijn onder andere het wegwerken van wachtlijsten bij Veilig Thuis, de doorontwikkeling van de aanpak bij het tijdelijk huisverbod en de doorontwikkeling van het Zorg- en Veiligheidshuis. Het Zorg- en Veiligheidshuis wil onder andere de lokale partners (met de expertise van de partners in het ZVH) ondersteunen bij de casussen waarin het lokale veld vastloopt; hierbij zou het gaan om circa twee procent van de casussen aldus het plan. Ze willen in geval van huiselijk geweld aansluiten op de werkzame elementen van de MDA++ werkwijze.

Om deze doelstellingen te realiseren, zijn binnen het project Allen voor één verschillende overleggen en werkgroepen opgericht. Deze besluitvormingsstructuur vormt de basis voor de ontwikkelingen die (moeten) plaatsvinden en biedt daarnaast een bestuurlijke opschalingslijn als de aanpak op lokaal niveau vastloopt. Op vaste momenten is er een regionaal ambtelijk overleg zorg en veiligheid, een bestuurlijk overleg zorg en veiligheid, en een managementoverleg zorg en veiligheid. Daarnaast zijn er diverse werkgroepen, waaronder de werkgroep Zorg- en Veiligheidshuis, werkgroep Informatiedeling, werkgroep Personen met Onbegrepen Gedrag, werkgroep Veilig Thuis, werkgroep Geweld Hoort Nergens Thuis, werkgroep Decentralisatie Uitkering Vrouwenopvang en het overleg bedden-problematiek. Sinds eind 2021 is hier de werkgroep Ernstig huiselijk geweld aan toegevoegd. In 2022 was deze werkgroep echter nog niet actief.

2.1.1. Aansluiting bij het landelijk programma Geweld Hoort Nergens Thuis

De aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling heeft een impuls gekregen met het landelijke actieprogramma Geweld Hoort Nergens Thuis dat liep van 2018 tot 2022; dit actieprogramma was een initiatief van de Ministeries van Justitie & Veiligheid en Volksgezondheid, Welzijn & Sport en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Het programma GHNT heeft geleid tot de ontwikkeling van regionale visies met (onder meer) de aanstelling

van regiocoördinatoren en de financiering van veel projecten en onderzoek. Het doel van het programma is het eerder in beeld brengen en stoppen van onveiligheid in relaties en gezinnen door een integrale en systeemgerichte aanpak.⁶ Dit programma bestond uit drie actielijnen: i) huiselijk geweld eerder en beter in beeld hebben; ii) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen; en iii) het vergroten van aandacht voor specifieke doelgroepen bij huiselijk geweld. Onderdeel van het programma was dat elke veiligheidsregio een regionaal plan van aanpak zou opstellen aansluitend op deze drie actie-lijnen. De regio Zaanstreek-Waterland heeft de regiovisie en het Regionaal Actieplan Huiselijk Geweld en Kindermishandeling opgesteld in de context van Allen voor één.

In uitvoeringsagenda voor de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties worden vier doelen of speerpunten voor de jaren 2020-2023 genoemd (zie Figuur 2.1). Zo wil de regio onder andere meer voorlichting en training aan betrokkenen en professionals geven, de lokale teams versterken, de multidisciplinaire aanpak met nadruk op samenwerking tussen het zorg- en veiligheidsdomein versterken, casusafhandeling verbeteren en borgen door duidelijk beleggen casus- en procesregie, en het hulp- en ondersteuningsaanbod verbeteren.

Figuur 2.1 Overzicht regiovisie Zaanstreek-Waterland 'Geweld in afhankelijkheidsrelaties 2020-2023'

Speerpunt 1 Eerder en beter in beeld

Ambities

- Verhogen bewustwording
- Signalering
- Herkennen type problematiek
- Verhogen zelfregie betrokkenen (inclusief sociaal netwerk)
- De-escalatie in de wijk

Actielijnen 2020-2021

- 1A Voorlichting slachtoffers, vrijwilligers, netwerk
- 1B Voorlichting en training professionals

⁶ Zie voor producten van het programma [Geweld hoort nergens thuis | VNG](#)

Speerpunt 2 Stoppen en duurzaam oplossen

Ambities

- Maatwerk, flexibel en doorzettingsmacht
- Samenwerken, denken vanuit leefgebieden
- Training professionals, ervaringsdeskundigen en betrokkenen
- Duidelijk belegde proces- en casusregie
- Monitoring, afleggen verantwoording en jaarlijkse evaluatie

Actielijnen 2020-2021

- 2A Versterken lokale teams (kwaliteitskader Veiligheid, ook vroegtijdig!)
- 2B Versterken casusoverleg MDA++
- 2C Verbeteren en borgen casusafhandeling
- 2D Datagestuurde werken: Datalab Geweld hoort nergens thuis

Speerpunt 3 Op maat, passend en flexibel

Ambities

- Aansluiten bij leefwereld systeem/huishouden
- Laagdrempelig aanbod van ondersteuning en inforoverstrekking door ervaringsdeskundigen
- Op maat werkwijze en aanbod voor alle doelgroepen (bijv. ouderen)
- Adequate toeleiding naar hoog specialistische hulp

Actielijnen 2020-2021

- 3A Stimuleren gebruik bestaand hulp en ondersteuningsaanbod
- 3B Verbeteren aanbod

Speerpunt 4 Borgen ambities en kennis

Ambities

Actielijnen 2020-2021

- 4A Ontwikkelen kennisplatform Geweld hoort nergens thuis

2.1.2. Aansluiting bij de visie 'Gefaseerd samenwerken aan veiligheid'

Onderdeel van het landelijke actieprogramma en de regiovisie van Zaanstreek-Waterland is het werken volgens de landelijk gedeelde visie *Gefaseerd samenwerken aan veiligheid* van Vogtlander en van Arum (2016). Deze visie onderscheidt drie fases in de aanpak van huiselijk geweld:

- **Directe veiligheid (veiligheidsmaatregelen):** Eerst wordt gewerkt aan directe veiligheid met een veiligheidsbeoordeling, veiligheidsvoorwaarden en veiligheidsplan. Dit veiligheidsplan loopt in fase 2 en fase 3 door.
- **Stabiele veiligheid creëren (risicogestuurde zorg):** Daarna het inzetten van zorg om risicofactoren voor herhaling van het geweld en onveiligheid aan te pakken
- **Herstel bevorderen (herstelzorg):** Vervolgens het bieden van ondersteuning en/of behandeling voor herstel

Als het niet lukt om binnen drie maanden directe veiligheid, of vervolgens in de zes maanden daarna stabiele veiligheid te realiseren, dienen extra expertise en/of interventies ingezet te worden, bijvoorbeeld door een herhaalde Veilig Thuis melding, opschaling naar Raad voor de Kinderbescherming, inzet van de strafketen of MDA++.

2.2. Knelpunten in de lokale samenwerking

Bij de start van Allen voor één in 2019 is een projectleider aangesteld om tot een goede netwerksamenwerking Zorg en Veilig te komen is. Via zogenoemde 'startfoto's' is de stand van zaken rond samenwerking in kaart gebracht; per gemeente is aangegeven hoe de huidige samenwerking tussen zorg en veiligheid verloopt en welke aandachtspunten er zijn.

Uit de startfoto's kwamen diverse knelpunten naar voren op micro-, meso- en macroniveau als het gaat om het bieden van hulp en bescherming bij huiselijk geweld. Op microniveau ontbreekt het veelal aan een 1 gezin, 1 plan, 1 regisseur aanpak, wat direct samenhangt met knelpunten die op meso- en macroniveau spelen: de samenhang tussen zorg en veiligheid ontbreekt. Er is verschil in visie op veiligheid. Casusregie wordt verschillend uitgelegd: de één neemt de aangemelde cliënt als leidend en de ander het (gezin)systeem. Een helicopterview op de casus ontbreekt vaak, wat een gebrek aan procesregie impliceert. Er is geen doorlopende zorglijn of escalatielijn van lichte lokale hulp tot de zwaarste vormen van hulp. Daarnaast voelen professionals

zich belemmerd door AVG/privacyrichtlijnen. Partijen en organisaties in het zorg- en veiligheidsdomein kennen elkaars kennis, kunde en expertise onvoldoende, waardoor dit niet voldoende wordt benut. De versnipperde financieringssystematiek zorgt ervoor dat gemeenten onvoldoende in controle zijn in de samenwerking met hulpaanbieders. Ook de verschillen in organisatorische inrichting per gemeente maken het er niet gemakkelijker op om op regionaal niveau in casus samen te werken.

Tegen deze achtergrond vond het onderzoek plaats: hoe kan de brug tussen zorg en veiligheid worden geslagen en effectief samengewerkt bij verschillende vormen van huiselijk geweld. Hierover gingen we in gesprek met cliënten uit de regio en professionals werkzaam in het zorg- en veiligheidsdomein in de regio en experts van buiten de regio.

In de hiernavolgende hoofdstukken gaan we in op de cliëntervaringen (hoofdstuk 3) en het perspectief van de hulpverleners met betrekking tot hulp en bescherming in geval van huiselijk geweld (hoofdstuk 4), om vervolgens tot mogelijke beschermingsarrangementen per profiel te komen (hoofdstuk 5). In alle drie de hoofdstukken verwijzen we naar vijf concrete casussen van gefingeerde gezinnen die elk een gezinsprofiel vertegenwoordigen.

3 De praktijk: cliëntervaringen

In dit hoofdstuk gaan we in op het perspectief van cliënten. We starten met een korte beschrijving van vijf casusvoorbeelden om zo een beeld te geven van de verschillende profielen en hun achterliggende problematiek die we in het onderzoek terug zagen (paragraaf 3.1, in hoofdstuk 5 beschrijven we deze casusvoorbeelden uitgebreider). Na de casusbeschrijvingen gaan we in op de ervaringen met zorg en bescherming van de negen gezinnen die we een jaar lang volgden via casestudies. We geven eerst een beschrijving van de achtergrondkenmerken van de gesproken cliënten, hun ervaringen met het geweld en de geboden bescherming en zorg (paragraaf 3.2). Vervolgens gaan we in paragraaf 3.3 in op een aantal thema's die voor cliënten belangrijk zijn als het gaat om hulp en bescherming bij huiselijk geweld. We besluiten met een conclusie (paragraaf 3.4).

3.1. Profielen: vijf casusvoorbeelden

De casusvoorbeelden zijn gebaseerd op interviews met cliënten en de casuïstiek-besprekingen. We geven in deze paragraaf een korte beschrijving van: Nadia en partner Hamza (intieme terreur), Carmen en partner Tom (gezin in de stress); Yasmina en zoon Amir (kindgedrag en opvoedstress), Richard en ex-partner Ramona (langdurige zorg), Astrid en ex-partner Peter (complexe scheiding).⁷ Als we naar een van de casus verwijzen, is het dus een gefingeerde casus.

⁷ In hoofdstuk 5 geven we een uitgebreide beschrijving en gaan we in op relevante gezinskenmerken, geweldsproblematiek, eerder geboden bescherming en hulp vóór de huidige Veilig Thuis melding, de behoefte op het moment van de Veilig Thuis melding en de ingezette bescherming en hulp en het effect daarvan.

Nadia en partner Hamza (intieme terreur)

Nadia (26 jaar) en Hamza (34 jaar) zijn acht jaar getrouwd, samen hebben ze een zoon (8 jaar) en een dochter (6 jaar). Nadia en Hamza zijn allebei als tiener met hun ouders naar Nederland vertrokken en zijn afkomstig uit hetzelfde dorp in Marokko. Hamza werkt drie dagen per week als auto-verkoper. Nadia is huisvrouw. Vanaf het begin van het huwelijk zijn er conflicten. Hamza heeft voortdurend commentaar op hoe Nadia het huishouden doet en scheldt haar uit als iets niet naar zijn zin is. Minimaal een keer per maand wordt Nadia fysiek mishandeld en wordt Nadia gedwongen tot seks. Als Hamza op zijn werk is, controleert hij regelmatig of Nadia thuis is.

Op een dag vlucht Nadia naar haar zus met de kinderen. Hamza blijft ondertussen contact zoeken via de app, zegt dat hij haar mist en geeft aan dat ze altijd weer terug kan komen en dat ze er samen wel uit komen. Nadia keert terug. De dagelijkse conflicten zetten zich voort en Nadia komt in een steeds groter isolement. Najaar 2020 is er een incident, Hamza slaat Nadia met ernstige blauwe plekken op de schouder als gevolg en dreigt van haar te scheiden en de kinderen mee te nemen. Nadia maakt zich grote zorgen dat Hamza zijn dreigement doorzet en belt de volgende ochtend Veilig Thuis. Als ze de kinderen naar school wil brengen met de auto, gaat Hamza voor de auto staan zodat ze niet weg kan rijden. Daarop belt Nadia de politie.

Carmen en partner Tom (gezin in de stress)

Carmen (42 jaar) woont samen met haar dertienjarige zoon uit een eerder huwelijk en haar huidige partner Tom (53 jaar). Carmen is twintig jaar geleden als Engelse expat naar Nederland gekomen en heeft een goedbetaalde baan als consultant. Carmen heeft twee eerdere huwelijken gehad, die zijn stukgelopen vanwege middelengebruik of verslaving bij haar ex-partners. Eind 2017 ontmoet Carmen Tom, 'de liefde van haar leven', en

in 2018 trouwen ze. Enkele maanden na hun huwelijk ontstaan de eerste scheuren. Bij alledaagse tegenslagen kan Tom snel explosief reageren en grijpt hij regelmatig naar alcohol, waardoor zijn agressie verder toeneemt. Tom gaat op aandringen van Carmen naar de huisarts, die hem verwijst naar De Brijder. Het geweld duurt voort. Voorjaar 2020 volgt een heftig geweldsincident, waarbij Tom voor het eerst ook richting Carmens zoon fysiek geweld gebruikt: hij grijpt hem bij de keel en duwt hem tegen de muur. Carmen belt de politie, die vervolgens een Veilig Thuis melding doet.

Yasmina en zoon Amir (kindgedrag en opvoedstress)

Yasmina (38 jaar) is van Turkse afkomst en spreekt gebrekkig Nederlands. Ze woont samen met haar zoon Amir (18 jaar) en dochter Farah (16 jaar). Vijf jaar geleden is Yasmina gescheiden van de vader van Amir. Haar ex-partner was vanaf de start van hun relatie gewelddadig richting Yasmina en de kinderen. Yasmina heeft eenmaal wegens het geweld een miskraam gehad. Een jaar na de scheiding ging haar oudste volwassen zoon uit huis en een jaar daarna twee volwassen dochters. Yasmina heeft een uitkering via de participatiewet. Zoon Amir heeft vanaf zijn twaalfde gedragsproblemen en de jeugdggz is korte tijd betrokken geweest. Amir gebruikt regelmatig drugs en is vroegtijdig gestopt met zijn mbo-opleiding.

De eerste periode na de echtscheiding bleef de ex-partner Yasmina en de kinderen bezoeken. Yasmina verbreekt definitief het contact met haar ex-partner nadat hij haar en de kinderen met een mes bedreigde. Nadat Yasmina het contact met de vader van Amir definitief verbrak en vervolgens Yasmina's oudste zoon het huis uitging, begint Amir thuis en ook buitenshuis gewelddadig gedrag te vertonen. Regelmatig komt Amir in contact met de politie. Yasmina voelt zich thuis dermate bedreigd dat ze sloten op haar slaapkamerdeur laat zetten om toch nog één plek in huis te hebben waar ze zich enigszins veilig kan voelen.

Richard en ex-partner Ramona (langdurige zorg)

Richard (52 jaar) heeft negen jaar een relatie gehad met Ramona (34 jaar), samen hebben ze twee zoons van 6 en 8 jaar. Drie maanden nadat ze elkaar leren kennen, raakt Ramona zwanger. Al voor de start van hun relatie kampen Richard en Ramona met verslaving (blowen en mogelijk ook hard-drugs), waardoor het financieel niet altijd makkelijk is. Er is veel wederzijds verbaal geweld en soms fysiek geweld, waarbij Ramona Richard slaat. Na enkele jaren besluit Richard hulp te zoeken voor zijn verslaving. Daarop wil Ramona de relatie verbreken. Richard verblijft een periode in een kliniek. Daarna krijgt hij een eigen woning met een slaapkamer. De kinderen blijven bij Ramona wonen en komen in het weekend bij hem. Zowel vanuit Richard, school als maatschappelijk werk zijn signalen dat sprake is van verwaarlozing van de kinderen bij moeder.

Astrid en ex-partner Peter (complexe scheiding)

Astrid (34 jaar) en Peter (32 jaar) hebben samen een dochter: Loïs (6 jaar). Als Loïs is geboren, komen de zorgtaken voor Loïs vooral op Astrids schouders terecht terwijl Astrid en Peter beiden ongeveer evenveel werken. Er zijn onenigheden over de opvoeding. Dit kan escaleren, waarbij Peter fysiek geweld gebruikt door Astrid met geweld op de grond te drukken met regelmatig blauwe plekken als gevolg. Astrid besluit op advies van haar moeder en zus te scheiden. Rond de derde verjaardag van Loïs, heeft Astrid de relatie met Peter verbroken. Sindsdien zijn er veel problemen rondom de omgang, en ook rond financiën. Astrid heeft een administratieve baan en Peter werkt in de ICT-branche en heeft daarin veel wisselende functies gehad. Sinds een aantal jaar heeft Astrid een nieuwe relatie. Najaar 2020 is er opnieuw een heftig incident: Astrid maakt een opmerking richting Peter omdat hij in bijzijn van hun dochter rookt, hierop grijpt Peter haar bij de keel en duwt haar naar buiten. Astrids huidige vriend belt de politie, die vervolgens een Veilig Thuis melding doet.

3.2. Achtergrond van de gezinnen

We gaan achtereenvolgens in op achtergrondkenmerken van de cliënten, geweldspatronen en onderliggende problematiek ten tijde van de Veilig Thuis melding, de geboden hulp en bescherming, en hoe cliënten terugkijken na een jaar.

3.2.1. Achtergrondgegevens cliënten

In totaal namen elf cliënten uit negen verschillende gezinnen deel aan het casusonderzoek. We spraken met acht vrouwen en drie mannen, waaronder twee stellen. We voerden meestal twee à drie gesprekken per cliënt; een keer was er alleen een startgesprek omdat we de cliënt daarna niet meer konden bereiken. Het eindgesprek vond ongeveer een jaar na het startgesprek plaats.

De cliënten hebben een verschillende opleidingsachtergrond: alleen basisschool (n=1), alleen middelbare school (n=1), mbo-opleiding (n=8) of een hbo/wo-opleiding (n=1). De meeste cliënten hebben een vrijwel fulltime betaalde baan (n=8), de anderen cliënten zijn fulltime huismoeder (n=1), gaan naar dagbesteding naast het moederschap (n=1), of zijn afgekeurd voor werk (n=1).

Het onderzoek betrof gezinnen. Meestal betrof het gezinnen met kinderen van 12 jaar of jonger (n=6), soms met kind(eren) tussen de 13 en 17 jaar (n=2), en in één gezin waren twee meerderjarige kinderen aanwezig (n=1). Alle kinderen zijn woonachtig bij de gesproken vrouw of moeder van de kinderen. Daarnaast hebben alle kinderen contact of omgang met de (stief)vader betrokken bij de geweldssituatie.

Ruim de helft van de cliënten (n=7) is (recent) gescheiden van de partner betrokken bij de geweldssituatie: iets minder dan de helft was kort voor het eindgesprek gescheiden (n=4) en een paar vrouwen zijn tussen het start- en eindgesprek gescheiden (n=2). Daarnaast was er één vrouw die al meer dan vijf jaar geleden gescheiden was (n=1). De andere cliënten wonen nog steeds samen met de partner betrokken bij de situatie (n=5). Alle recent gescheiden cliënten zijn nu single; wel hebben twee vrouwen een losse relatie.

3.2.2. Geweldspatronen en onderliggende problematiek

We zijn met de vrouwen en mannen in gesprek gegaan over het geweld en de onveiligheid thuis, de problematiek die hierop van invloed kan zijn, en de impact ervan op de volwassenen en kinderen.

In de gezinnen spelen meerdere problemen op verschillende leefgebieden, zoals blijkt uit de hiervoor beschreven casusvoorbeelden. Het partnergeweld betreft in deze gezinnen zowel psychisch als fysiek geweld met regelmatig ook letsel bij de vrouwen. De vrouwen vertellen dat het met name ging om geweld van de man richting hen. Soms gebruikten ze zelf geweld om zichzelf te verdedigen.

“Er was gewoon veel te veel ruzie. Schreeuwen en op een gegeven moment werd dat ook gewelddadig. Hij heeft mij nooit geslagen, ik hem wel. Maar hij is veel sterker. Hij heeft mij wel flink door het huis heen geslingerd.”

Mannen geven minder ernstig geweld aan dan de vrouwen en zijn ook minder onder de indruk van het geweld dat hun partner gebruikt. Een van de mannen die we spraken geeft aan dat het vooral verbaal geweld was en af en toe fysiek, waarbij zijn partner af en toe sloeg. Daar was hij niet van onder indruk:

“Ik lachte haar in haar gezicht uit, zo van wat denk jij nou aan te richten?”

In twee gezinnen is sprake van verwaarlozing, waarvan in een van de gezinnen de cliënt aangeeft dat zij het niet eens is met het oordeel van school en hulpverleners dat zij haar kinderen verwaarloost.

“Ze zeggen dat ik mijn kind geen eten mee naar school geeft, maar dat klopt niet. Ik geef wel eten mee, maar de kinderen pesten hem en pakken zijn eten af.”

In iets meer dan de helft van de gezinnen (n=5) bestond de problematiek die het meest op de voorgrond stond uit een alcoholverslaving of andere vorm

van middelenverslaving of psychiatrische problematiek. In deze casussen speelde vooral fysiek geweld als gevolg van alcoholgebruik door hun alcohol- of drugsverslaafde man (n=3). Ook de kinderen raakten direct betrokken bij de geweldsconflicten, wat te zien is in bovengenoemde voorbeelden bij zowel Carmen en Tom als Richard en Ramona. Ernstige verslaving kan samengaan met verwaarlozing, zoals in het voorbeeld van Richard en Ramona. Het geweld heeft ook impact op andere leefdomeinen: zo kwamen drie vrouwen tijdelijk in de ziektewet terecht.

Concluderend kan gesteld worden dat bij vijf gezinnen het profiel langdurige zorg op de voorgrond stond door de verslaving of licht verstandelijke beperkingen en bij vier casussen het profiel gezin in de stress. Bij een aantal casussen waren ook kenmerken van dwang en controlerend geweld (intieme terreur) zichtbaar zoals in het voorbeeld van Yasmina en zoon Amir waar kindgedrag en opvoedstress voorop staat, maar tegen de achtergrond van intieme terreur door de vader.

3.2.3. Geboden bescherming en hulp

Bij de meeste gezinnen (n=7) was sprake van meerdere Veilig Thuis meldingen. Ook gaven de meeste cliënten aan dat zij voor de laatste Veilig Thuis melding al eerder hulp ontvingen. In twee gezinnen was niet eerdere hulp geweest. In een gezin was ten tijde van het eindgesprek inmiddels het hulptraject in overleg met de hulpverlening afgesloten. De overige gezinnen ontvingen bij het eindgesprek nog hulp.

Het type geboden hulp varieerde, waarbij doorgaans (meerdere) hulpverleners van meerdere organisaties betrokken waren. In alle gezinnen was Veilig Thuis betrokken. Bij minimaal de helft van de gezinnen was ook politie betrokken en vier vrouwen deden aangifte. Andere hulp die werd geboden was algemeen maatschappelijk werk bijvoorbeeld via het sociaal wijkteam (n=4), GGD (n=3), Families First (n=1), mediation (n=2), Omgangshuis (n=1), Raad voor de Kinderbescherming/Jeugdbescherming (n=4). Met oog op de kinderen werd in de helft van de gezinnen het Jeugdteam ingeschakeld (n=4) en ontving een

deel van deze kinderen individuele psychische hulp (n=3 gezinnen). Daarnaast ontvingen ook de cliënten zelf en hun (ex-)partners veelal individuele hulp. Op één vrouw na, vertellen alle geïnterviewde vrouwen dat zij zelf individuele psychische hulp ontvingen en dat ook hun ex-partner psychische hulp ontving soms in combinatie met verslavingshulp. Twee mannen die we spraken vertellen psychische hulp en verslavingshulp gehad te hebben, de andere man vertelde geen individuele hulp gehad te hebben.

3.2.4. Veranderingen na een jaar

Hoe kijken de cliënten terug op het afgelopen jaar? Is de veiligheid is vergroot, is hun kwaliteit van leven verbeterd en zijn ze tevreden over de hulp?

Veiligheid vergroot?

In de meeste gezinnen is het geweld bij het eindgesprek gestopt, in twee gezinnen is nog steeds sprake van partnergeweld.

In zes gezinnen gaven de cliënten bij het eindgesprek aan dat het partnergeweld is gestopt, wat in de casussen waar we professionals spraken door de professionals werd bevestigd. Eén vrouw uit deze zes casus vertelde dat het ging om een eenmalig heftig incident dat zij meldde bij Veilig Thuis, maar dat daarna geen enkel incident meer heeft plaatsgevonden door de onderlinge afspraken die zij als partners maakten, het kortdurende contact met Veilig Thuis en het overlijden van een familielid van haar ex-partner. De vrouw gaf aan dat deze ervaringen ertoe bijdroegen dan de partners met elkaar in gesprek gingen en bleven en meer verbondenheid en begrip ervoeren. Ook door echtscheiding stopt (na een periode) het geweld. In de periode kort na het uit elkaar gaan spelen er soms nog wel conflicten en/of incidenten. Ook voelen een aantal vrouwen zich nog regelmatig onveilig in deze eerste periode; hun ex-partner staat onverwachts aan de deur of hun kind wordt niet op het afgesproken tijdstip teruggebracht na verblijf bij vader. Met de tijd en door intensieve betrokkenheid van hulpverlening stopte dit uiteindelijk.

In twee gezinnen duurt de onveiligheid voort. In het ene geval duurt de verwaarlozing van de kinderen voort, maar is geen sprake meer van relatiegeweld (zie Richard en Ramona). De school en ambulante begeleiding hebben een nieuwe Veilig Thuis-melding gedaan, zo komt ook uit de gesprekken met professionals naar voren. In het andere geval spelen nog steeds omgangsproblemen. De vrouw die vindt dat er geen sprake is van geweld of verwaarlozing, geeft aan dat de bij hen betrokken organisaties nog steeds aangeven dat er zorgen zijn, maar tegelijkertijd richting haar de zorgen niet concreet kunnen benoemen. We hebben geen professional in deze casus gesproken.

Kwaliteit van leven verbeterd?

Bij het eindgesprek gaven alle cliënten aan dat hun kwaliteit van leven was verbeterd. Ook geven ze bij het eindgesprek allemaal een voldoende aan hun kwaliteit van leven. Het stoppen van het geweld speelt daarin een belangrijke rol. Wel hebben de scheiding, de extra woonkosten en/of de oplopende schulden door de verslaving impact. Voor een betere kwaliteit van leven is vaak meer financiële ruimte gewenst; verschillende cliënten zouden dit geld graag gebruiken om hun woonsituatie te verbeteren. Daarnaast geven cliënten aan dat onderliggende risicofactoren aan de zijde van hun ex-partner, zoals verslaving of depressie, niet altijd (volledig) zijn opgelost.

Tevreden met geboden hulp?

Cliënten begrijpen aan het begin van het hulptraject niet altijd waarom bepaalde maatregelen worden genomen of bepaalde hulp wordt ingezet. Regelmatig gaven cliënten bij het eindgesprek aan dat ze eerst negatief waren over bepaalde keuze van de hulpverlening, maar nu achteraf begrijpen waarom de hulpverlening deze keuze maakte en ze zich hierin kunnen vinden. Op het moment dat hulp wordt ingezet zijn cliënten van slag, voelen een enorme stress en kunnen het geheel niet goed overzien. Keuzes die worden gemaakt door de hulpverlener worden dan niet altijd begrepen. Dit brengt hen tot het advies aan de hulpverleners: 'Leg uit waarom je als hulpverlener bepaalde keuzes

maakt, en herhaal dat, omdat de boodschap in zo'n emotionele periode lang niet altijd doordringt.'

Dit brengt ons bij het volgende onderwerp: thema's die uit de gesprekken met cliënten naar voren kwamen om tot een goede aanpak van huiselijk geweld te komen.

3.3. Thema's van een goede aanpak volgens cliënten.

Uit de gesprekken met cliënten komen zes thema's naar voren die van belang zijn in een goede aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling: Duidelijkheid in de aanpak (paragraaf 3.3.1), Integraal (paragraaf 3.3.2), Systeemgericht (paragraaf 3.3.3), Bescherming en zorg (paragraaf 3.3.4), Hulp op maat (paragraaf 3.3.5) en Sociale context (paragraaf 3.3.6). Hier gaan we achtereenvolgens op in.

3.3.1. Duidelijkheid over de aanpak

Veel cliënten hebben geen duidelijk beeld over de manier waarop hulp en bescherming kan worden geboden, wat de visie is achter het hulpaanbod, hoe de veiligheid kan worden vergroot en wanneer de politie kan worden benaderd. De onduidelijke rol van Veilig Thuis komt naar voren als een knelpunt, evenals het ontbreken van een duidelijk aanspreekpunt, met name als er een crisissituatie is. Daarnaast is er ook vaak onduidelijkheid over hoe de veiligheid concreet kan worden vergroot.

Onduidelijkheid over de rol van Veilig Thuis

Verschillende cliënten geven aan geen beeld te hebben van (het werk van) Veilig Thuis. Meer duidelijkheid over de rol van Veilig Thuis kan de drempel tot anoniem advies vragen of melden verlagen, angst over uithuisplaatsing verminderen en bijdragen aan een betere beeldvorming van Veilig Thuis. Een aantal cliënten kende Veilig Thuis nog niet voordat het (eerste) geweldsincident plaatsvond. Zo zocht een vrouwelijke cliënt op advies van haar verloskundige

contact met Veilig Thuis. Zij had verwacht dat dit een vrijblijvend adviesgesprek zou zijn en had niet verwacht dat Veilig Thuis ook de school en huisarts zou raadplegen terwijl zij dat niet wilde. Daarnaast vertelde een andere vrouwelijke cliënt Veilig Thuis alleen te kennen van de negatieve verhalen die ze op Facebook las en van een politieagente hoorde. Nu kijkt ze positief terug op het Veilig Thuis traject en zou ze Veilig Thuis ook adviseren aan anderen.

Behoeftte aan één vast aanspreekpunt

Cliënten hebben behoefte aan één duidelijk aanspreekpunt, in het algemeen en in het bijzonder bij crisissituaties. Het verhaal van Carmen en ook verschillende andere cliënten laat de zoektocht zien naar hulpverlening. Cliënten worden soms van de ene naar de andere organisatie gestuurd, of van de ene naar de andere persoon in één organisatie. Toen Carmen uiteindelijk een aanspreekpunt kreeg, veranderde dit vervolgens drie keer in drie dagen. Ook Richard vertelt dat hij graag een vast gezicht heeft. Bij de ambulante hulp die hij ontvangt, wordt gewerkt in duo's die elkaar tijdens vakantie vervangen.

Op momenten van crisis is een aanspreekpunt voor cliënten extra belangrijk. Twee vrouwen, beiden met een verslaafde (ex-)partner, gaven expliciet aan dat juist tijdens crises ondersteuning belangrijk is. Zij waren teleurgesteld dat hulpverleners alleen tijdens werkuren bereikbaar waren, terwijl crises ook (juist) 's avonds, 's nacht of in het weekend plaatsvinden. Eén van deze vrouwen gaf aan dat ze tevreden was over haar wijkagent, die ze altijd kon appen, ook al kon hij niet altijd een oplossing bieden omdat hij daarin afhankelijk was van hulpverlening.

Veiligheidsplan met concrete afspraken

Om veiligheid te creëren is het belangrijk dat er veiligheidsafspraken worden gemaakt met én voor alle gezinsleden en dat er duidelijkheid is over hoe de concrete maatregelen eruit zien en wie daarbij betrokken zijn.

Uit de gesprekken komt naar voren dat in de meeste gevallen geen daadwerkelijk veiligheidsplan is opgesteld. Er zijn wel enkele afspraken over veiligheid, bijvoorbeeld als onderdeel van een ouderschapsplan. De veiligheidsafspraken

betreffen de korte termijn zoals 'als meneer dronken is, mag hij het huis niet in.' De afspraken die worden gemaakt zijn meestal niet met alle gezinsleden gemaakt; een systeembreed veiligheidsplan met afspraken voor zowel slachtoffer, kinderen als pleger ontbreekt. In twee gezinnen is het veiligheidsplan niet ter sprake gekomen tijdens het hulptraject, waarvan in één geval de partners samen onderling afspraken hebben gemaakt.

3.3.2. Integraal

De complexiteit van de problematiek vereist een integrale netwerkaanpak waarbij verschillende vormen van hulp en bescherming tegelijkertijd aangeboden worden. Uit de gesprekken met cliënten komt naar voren dat de huidige werkwijze vaak gefragmenteerd is: elke organisatie maakt een eigen probleemanalyse, en de zorg is een keten van organisaties die volgordeijk hulp en bescherming bieden. Het verhaal van Carmen illustreert dat een integrale samenwerking nog niet vanzelfsprekend is. Pas op het moment dat de casus van Carmen werd opgeschaald naar het Zorg- en Veiligheidshuis vond voor het eerst een overleg met alle relevante netwerkpartners plaats, waarin de informatie met alle zorg- en veiligheidspartners werd gedeeld en zowel Carmen als haar ex-partner een vast contactpersoon kregen. Ook het verhaal van Richard laat zien dat hoe het zicht op veiligheid beperkt is: de organisatie van wie Richard ambulante hulp krijgt, is ook ingezet voor zijn ex-partner echter zij weigert hulp. De ambulant hulpverlener biedt vooral praktische ondersteuning aan Richard; onduidelijk is of en hoe met de kinderen is gesproken en in hoeverre zij hulp aangeboden hebben gekregen.

De samenwerking tussen verslavingszorg en ggz vraagt bijzondere aandacht. Uit de gesprekken met cliënten komt naar voren dat deze samenwerking moeizaam verloopt, terwijl om het geweldspatroon te doorbreken, een gezamenlijke aanpak noodzakelijk is. Er komen echter ook goede voorbeelden naar voren. Richard is een succesvoorbeeld van goede samenwerking tussen verslavingszorg en ggz plus aandacht voor nazorg na de kliniekperiode. Na een detoxperiode, volgde een periode van nazorg van de kliniek, en vervolgens

ambulante nazorg. Er was goede samenwerking tussen verschillende organisaties. In twee andere gezinnen daarentegen, komt samenwerking tussen verslavingszorg en ggz in de praktijk niet van de grond, ondanks dat beide organisaties onder dezelfde hoofdaanbieder vallen. Zo vertelt een vrouw dat er tussen de verslavingszorg en de psychische hulpinstantie discussie is over welke problematiek op de voorgrond staat en dat ze een geleidelijke overgang vanuit de kliniek naar een nazorgtraject miste.

3.3.3. Systeemgerichte aanpak

Een systeemgerichte aanpak betekent hulp en bescherming voor alle gezinsleden in hun sociale context. Twee punten komen uit de interviews naar voren: goede afweging wanneer gezamenlijke gesprekken met beide partners zinvol zijn, en het belang van hulp voor kinderen.

Bij Veilig Thuis en ook andere organisaties wordt een gezamenlijk gesprek met beide ouders als uitgangspunt van een systeemgerichte aanpak beschouwd, en is een apart gesprek mogelijk als hier vanuit veiligheidsoverwegingen aanleiding voor is. Uit enkele gesprekken met cliënten komt naar voren dat zij zich onveilig voelen in gezamenlijke gesprekken met hun (ex-) partner. Het belang van een apart gesprek komt naar voren uit het gesprek met een vrouw, waarin zij vertelde dat zij haar partner had beloofd om richting Veilig Thuis niets te vertellen over de incidenten als hij haar beloofde zijn gedrag te verbeteren. Veilig Thuis sprak apart met haar, prikte hier doorheen en verwees toch naar het Jeugdteam. Twee andere vrouwen geven aan dat het gezamenlijke gesprek juist heel helpend was: de Veilig Thuis medewerker liet zowel hen als hun partner open het verhaal doen. Dit werkte 'kalmerend' en had een positieve impact.

Het inzetten van relatietherapie of mediation is ook een vorm van systeemgerichte hulp. Niet altijd wordt rekening gehouden met de aanwezige onveiligheid of behoeften van cliënten. Een vrouw vertelt dat relatietherapie (via videobellen vanwege coronamaatregelen) de onderlinge communicatie tussen haar en haar partner verslechterde: tijdens de videobelgesprekken werd haar

partner soms zo boos, en begon hij te schreeuwen in de gesprekken, waarop de therapeut de gesprekken moest afbreken. De vrouw kreeg vervolgens aparte gesprekken met de hulpverlener, maar er waren geen gesprekken meer met de man. Uit de casus van Carmen komt naar voren dat relatietherapie niet altijd een oplossing is als (andere) onderliggende problematiek niet wordt aangepakt. Carmen vond relatietherapie niet wenselijk omdat de oorzaak van het geweld, de verslaving van haar partner, niet werd aangepakt. Bij twee andere stellen die we spraken werd succesvol mediation rondom de scheiding ingezet. Het traject zelf ervaarde het ene stel als 'onnodig lang' en het andere stel als 'moeilijk', maar het is gelukt tot afspraken te komen en het lukte beide partners zich hieraan te houden. Een vrouw vertelde dat het hielp dat zij haar partner zelf de mediator had laten kiezen.

Een systeemgerichte aanpak betekent aandacht voor alle gezinsleden. De hulpverlening richt zich veelal in eerste instanties op ouders, waarbij de hulp zich vooral concentreert op de ouder die is gemotiveerd. Of alle aandacht gaat juist vooral naar de persoon die ernstige onveiligheid veroorzaakt, en zorg voor volwassen en minderjarige slachtoffer ontbreekt. De zorgen om het kind kunnen de aanleiding zijn voor de hulp aan (een van de) ouders. Het is in dat geval niet vanzelfsprekend dat kinderen de hulp krijgen die zij nodig hebben, zo komt uit verschillende gesprekken met cliënten naar voren. Dit geeft aan hoe lastig het is om alle gezinsleden de hulp en bescherming te geven die nodig is.

De reden dat kinderen geen therapie of hulp krijgen, kan worden veroorzaakt doordat de andere ouder de hulp weigert. Bijvoorbeeld in de casus van Peter en Astrid waarin vader meerdere malen zijn toestemming voor hulp aan zijn dochter introk, of de casus van Richard en Ramona, waarin moeder alle hulp aan het gezin weigerde. Ook kinderen zelf kunnen geen behoefte aan hulp hebben. Toch kan dit veranderen als vanuit de systeemgerichte aanpak, waarin alle gezinsleden aandacht krijgen, gesprekken worden gevoerd. Als vanuit een gezinsgerichte werkwijze ook een afspraak met het kind of de kinderen wordt gemaakt, ook al staat het kind hier in eerste instantie niet voor open, kan dit leiden tot een positieve ervaring van kinderen met hulp, zo komt uit twee cliëntgesprekken naar voren. Hoewel hun kinderen eerst niet openstonden

voor hulp, accepteerden zij toch de hulp van een kinderpsycholoog van verslavingszorg. Het feit dat de psycholoog met de kinderen thuis in gesprek ging, of met hen ging wandelen, heeft er ook aan bijgedragen.

“Zij komt hier, en bij mooi weer gingen ze even een rondje lopen, dus het is heel ongedwongen. [...] Dan kunnen ze toch even over het een en ander praten..”

Soms kan het Jeugdteam langer betrokken blijven, zodat wanneer kinderen op een later moment wel openstaan voor hulp, dit gemakkelijk ingeschakeld kan worden. Zo bleef in het geval van Carmen het Jeugdteam langer betrokken en voerde een aantal extra gesprekken met haar zoon om te proberen hem te motiveren opnieuw met de kinderpsycholoog in gesprek te gaan nadat de verslavingsproblematiek van zijn stiefvader weer toenam en Carmens zoon meerdere malen slachtoffer werd van fysieke geweldsincidenten.

Tijdens hulpverlening is duidelijkheid in de communicatie richting kinderen enorm belangrijk ('doen wat je zegt'), omdat kinderen vaak beschadigd zijn in hun vertrouwen. Ook nazorg voor kinderen is belangrijk voor het geval zij later opnieuw last krijgen van de situatie. Een moeder vertelde dat een gezamenlijk gesprek met de kinderpsycholoog, de kinderen, moeder en hun vader zou volgen, maar dat deze afspraak vervolgens drie keer werd afgezegd vanwege corona(maatregelen) en omdat er geen mannelijke collega kon aansluiten wat de verslavingszorg als voorwaarde stelde. Vervolgens 'hoefde het niet meer' van de kinderen, wat ook het vertrouwen van moeder in de hulp schaadde.

3.3.4. Bescherming en zorg

Een belangrijk uitgangspunt van Allen voor één is dat de samenwerking tussen het zorgdomein en het veiligheidsdomein wordt verbeterd om zo (kwetsbare) burgers beter te beschermen en te helpen. Uit de gesprekken met de cliënten komt naar voren dat deze samenwerking lastig is. Cliënten geven aan dat zij

zich onvoldoende beschermd voelen en er te weinig aandacht is voor psychische terreur en stalking.

Kijk samen met slachtoffer welke beschermingsmaatregelen mogelijk zijn

Zowel Carmen als Astrid ervaren onvoldoende bescherming van politie rondom geweldssituaties en zouden graag meer en duidelijker informatie willen van de politie en hulpverlening over beschermingsmogelijkheden. Meerdere vrouwen geven aan de beschermingsmogelijkheden van politie als beperkt te ervaren. De wijkagent sprak met Carmen, haar man, schoonouders en vrouwenopvang af om bij de volgende geweldsescalatie een tijdelijk huisverbod in te zetten. Echter de wijkagent werd ziek en bij de volgende meldingen gaf de politie aan het geen huisverbodwaardige situatie te vinden. De dreiging was niet ernstig genoeg omdat alleen dreigende woorden werden gebruikt. Carmen belde juist de politie voordat de situatie fysiek escaleerde omdat ze tijdens een fysieke escalatie niet in staat zou zijn politie te bellen. Een andere vrouw vertelt dat de politie niets kon doen met doodsb bedreigingen als "kankerwif, dood ben je", omdat er niet gezegd werd "ik maak je dood". Naast negatieve ervaringen geven vrouwen ook positieve ervaringen van bescherming aan: er mocht altijd via WhatsApp contact opgenomen worden met de wijkagent (de vrouw miste een aanspreekpunt bij de hulpverlening) en een andere vrouw voelde zich gesteund door een Afspraak Op Locatie (AOL) op haar adres.

Uit de casestudies blijkt dat psychische geweld en stalking meer aandacht zouden moeten krijgen. Als het om psychisch geweld tijdens de relatie gaat, voelen slachtoffers zich vaak machteloos. Een vrouw vertelt hoe zij op allerlei manieren thuis wordt gecontroleerd, gekleineerd en geïsoleerd, maar dat noch hulp, noch bescherming wordt geboden. Ook na het verbreken van de relatie kunnen bedreigingen, achtervolgingen, ongewenst contact doorgaan, en kan er sprake zijn van stalking. Vrouwen voelen zich machteloos in situaties waarin zij psychische dreiging ervaren en tegelijkertijd contact tussen de kinderen en hun vader mogelijk moeten maken en stimuleren. Zij voelen zich niet altijd gesteund in het omgaan van deze ingewikkelde situatie. De verhalen van Carmen en Astrid laten zien hoe moeilijk het is om psychisch

geweld en stalking te stoppen en samenwerking tussen hulp en bescherming daarin vaak ontbreekt. Carmen wijst er op dat het helpend zou zijn als vaker de mogelijkheden van een voorlopige voorziening (die gelden totdat de echtscheiding formeel rond is) worden ingezet, zoals het toewijzen van het huis aan de verzorgende ouder.

Uit de gesprekken met cliënten komt naar voren dat bij crisissituaties wel de politie wordt gebeld, maar dat niet snel wordt overwogen om aangifte te doen. De loyaliteit ten opzichte van de partner of kind(eren) weerhoudt hen. Maar ook de politie kan een negatieve rol daarin spelen door het doen van aangifte te ontraden. Daarentegen komt ook naar voren dat een hulpverlener een positieve rol kan spelen door het slachtoffer een spiegel voor te houden: er is sprake van een ernstige onveilige situatie en er moet iets gebeuren om de escalatie te doorbreken. Belangrijk is in dat geval dat de vrouw in het doen van aangifte wordt ondersteund, bijvoorbeeld doordat zij samen met de hulpverlener naar de politie gaat.

Doorbreken van structurele verwaarlozing of onveiligheid voor kinderen

Uit enkele gesprekken komt naar voren dat de inzet van vrijwillige hulp bij verwaarlozing tot stagnatie leidt. De casus van Richard en Ramona is hier een voorbeeld van. Er zijn meerdere Veilig Thuis meldingen geweest, maar de moeder waar de kinderen wonen, wijst de hulpverlening de deur en de zorgen om de kinderen blijven. Er wordt met school afgesproken dat aan Veilig Thuis wordt gemeld als de kinderen afwezig zijn. Verwaarlozing is echter meer dan afwezig zijn op school, er zijn ook zorgen over de lichamelijke verzorging. De vraag rijst of in deze casus niet al voldoende reden is om de Raad van de Kinderbescherming in te schakelen.

In geval er geen verwaarlozing is, maar sprake van een bedreigende situatie nadat de relatie is verbroken, wordt volgens de moeder de ernst van de dreiging niet op waarde geschat omdat er eerst iets zeer ernstigs moest gebeuren. Daardoor werd te laat opgeschaald:

“Want ik zeg al die tijd al van ‘jongens dit gaat gebeuren, dat gaat gebeuren, hij gaat mijn zoon straks niet meer teruggeven, dat gáát gebeuren’. En dan zeiden zij: ‘Ja nou, zal hij dat doen?’ ‘Ja, dat gaat hij doen’. Alles was ik zei dat hij zou doen, heeft hij uiteindelijk gedaan en pas op het moment dat hij mijn kind niet teruggaf, toen pas konden ze de aanvraag gaan doen.” [...]Want het Jeugdteam had ook echt door van ‘we moeten inderdaad meer gaan ingrijpen en de Kinderbescherming moet erin gaan komen, maar we mogen ze nog niet inschakelen, want het is nog niet op die manier fout gegaan’. Dus je moet eigenlijk gewoon eerst wachten totdat het hartstikke fout gaat voordat er wat kan gebeuren, waardoor je van die familiedrama’s krijgt in het nieuws.”

Tegelijkertijd zijn er ook twee cliënten die het (nog) niet nodig vonden de Raad voor de Kinderbescherming te betrekken. Carmen kreeg van het Jeugdteam twee weken de tijd een veilig thuis voor haar zoon te organiseren, als dit niet lukte zou het Jeugdteam de Raad inschakelen. Carmen voelde zich hierin te veel onder druk gezet; er was geen sprake van gezamenlijk een plan maken en bijvoorbeeld binnen de voorlopige voorziening afspraken rond veiligheid maken. Een andere vrouw vertelt dat haar situatie wel is opgeschaald, maar dat de jeugdbeschermers niet in staat waren om concreet de zorgen die zij hadden te benoemen.

Dit soort cases geven aan hoe belangrijk het is gezamenlijk met verschillende netwerkpartners een veiligheidsanalyse te maken en vervolgens de juiste stappen te zetten om eerder bescherming te bieden.

3.3.5. Hulp op maat

Geweld in relaties en gezinnen komt voor in alle lagen van de bevolking, onder alle leeftijden, onder hoog opgeleiden tot laag geletterden, en in geval van verschillende religieuze en culturele achtergronden. Ook de gesproken cliënten hebben verschillende achtergronden. Dit heeft, naast de geweldsproblematiek, invloed op hulpwensen- en behoeften. We stippen verschillende aspecten aan

die uit de gesprekken naar voren kwamen, zoals persoonlijke achtergrond, economische afhankelijkheid en nazorg na verslaving.

Aansluiten bij de leefwereld en vaardigheden van cliënten is belangrijk. Voor vrouwen zoals Carmen die hoogopgeleid zijn en werk hebben, kan het soms lastig zijn passende hulp te krijgen. Ze zijn vaak zeer zelfredzaam en weten zichzelf doelen te stellen. Voor de hulpverlening kan het lastig zijn om in te schatten welke hulp nodig is om het geweld te stoppen en herstel te bevorderen. Carmen vertelt hoe de praktijkondersteuner ggz van de huisarts haar niet verder kon helpen, omdat Carmen zelfredzaam is, gestructureerd en doelen kan stellen en bereiken. Naast rust voor haarzelf en haar zoon, zou ze echter wel samen met een professional alles wat er is gebeurd van begin tot eind door willen nemen om het te verwerken. Bij een ander cliënt die in een vergelijkbare situatie als Carmen zat, zien we dat via haar werkcoach een particuliere psycholoog voor EMDR en een haptonoom zijn ingeschakeld. Deze vrouw voelt zich hierdoor erg gesterkt. Dergelijke psychologische therapie en daarnaast de alternatieve hulp gericht op het 'weer leren voelen' kunnen een belangrijke rol spelen in herstel.

Cliënten die meer kwetsbaar zijn, vragen een heel andere benadering. Een vrouw die we spraken benoemde dat zij en haar partner een '*wat lager niveau hadden dan gemiddeld*'. Haar ervaring is dat hulpverleners haar niet voor vol aanzien, niet met haar meedenken en beslissingen nemen zonder overleg met haar, zoals het horen van haar kind,. '*Ze behandelen mij alsof ik gek of debiel ben, of een aap.*' Zij voelt zich onbegrepen, niet gehoord, en niet ondersteund. Dit laatste komt bijvoorbeeld tot uiting in het feit dat Veilig Thuis bij het maken van de afspraak niet duidelijk aan haar had gevraagd oppas te regelen zoals de ambulante hulpverlening altijd deed. Doordat nu het jonge kind aanwezig was bij het gesprek gaf dit veel ongemak.

"Toen heb ik het [gevraagde speelgoed] gehaald en toen zei ze: 'heb je nog meer speelgoed voor je kind'. En toen zat hij te gooien met een blokje en toen begon ze ook van: 'ja maar dat moet je ook leren'. Toen zei ik: 'ik ben toch bezig

met een gesprek met jou, ik kan toch geen twee dingen tegelijk'. Toen zei ze: 'ja maar dat moet je dan ook leren'. Dat soort dingen."

Het voelde voor haar onrechtvaardig dat de Veilig Thuis medewerker die haar nog maar één dag kende, uitspraken deed en hierin volledig afging op wat haar kind had gezegd:

"Dus heeft ze mijn kind gehoord toen kwam eruit dat hij soms zelf alleen in de magnetron gaat en dingen opwarmt en zo. Dat we vaak poffertjes eten. Ging ze dat roekeloos geloven wat hij vertelde. Maar kinderen kunnen altijd iets zeggen wat niet, niet dat hij niet de waarheid zegt, maar wat anders is dan anders weet je. Ik stond altijd naast hem te kijken, van oké je doet het goed of je doet het niet goed."

Het belang van aansluiting bij cultuur en religie komt uit verschillende gesprekken naar voren, zoals Richard die alleen christelijke hulp wil. De hulp voelt als 'een warme deken', mede omdat het aansluit op zijn geloofsvisie.

Een andere factor die van invloed is op geweldspatronen is economische afhankelijkheid, een aspect waar nog te weinig aandacht voor is in relatie tot het voortduren van onveiligheid.

Financiële zorgen zijn een stressfactor en kunnen tot agressie en geweld leiden. Het verhaal van Richard is daar een voorbeeld van. Dit is echter iets anders dan economische afhankelijkheid, waarin de ene partner zeggenschap heeft over het inkomen en de ander niet (Van Gelder et al., 2021). Voorbeelden van economische afhankelijkheid zijn: partner bepaalt hoe geld uitgegeven wordt, partner beheert salaris, partner bouwt schulden op naam van de ander, partner geeft geld uit dat bedoeld was voor andere gemeenschappelijke zaken, cliënt moet aan partner toestemming vragen voor iedere betaling. Economische afhankelijkheid speelt niet alleen in geval van weinig inkomen, zoals het verhaal van Carmen laat zien. Ondanks een goedbetaalde baan van Carmen leidt de drugsverslaving van haar partner tot schulden.

De economische afhankelijkheid, geen inspraak hebben in waar het geld aan wordt besteed, maakt het moeilijk om een problematische relatie te beëindigen. Het vooruitzicht van bijkomende financiële kosten van een echtscheiding en financiële achteruitgang na de echtscheiding vormt een drempel om te gaan scheiden, zo brengen twee vrouwen naar voren.

Goede nazorg is belangrijk voor stabiele veiligheid en herstel, blijkt uit verschillende casestudies. Het is belangrijk om minimaal nazorg te bieden tot het moment dat de cliënt hier geen behoefte meer aan heeft en waar nodig langer, namelijk als dit vanwege de veiligheid (of gezondheid) van de cliënt of omgeving nodig is.

Drie cliënten gaven aan het moeilijk of spannend te vinden om op eigen kracht verder te gaan, en waarderen het zeer dat de hulpverlening geleidelijk met goede nazorg werd afgebouwd. Zo vond Richard het fijn dat na de detoxkliniek een periode van begeleid wonen volgde en vervolgens ambulante ondersteuning. Hij kon zelf aangeven tot hoe lang hij ambulante verslavingszorg wilde. Een andere vrouw was bang dat haar ex-partner opnieuw grensoverschrijdend gedrag zou vertonen als de hulp stopte; ze vond het een geruststellende gedachte dat ze tegen de officiële werkwijze in de mogelijkheid kreeg om direct contact met haar hulpverlener op te nemen als het mis zou gaan.

Andere cliënten missen nazorg en ervaren nog onveiligheid of zorgen om hun kind. Het betreft enerzijds het ontbreken van nazorg na de detoxkliniek. Een periode van begeleid wonen en aansluitende therapie was noodzakelijk, maar werd niet geboden. Een andere vrouw was verbaasd dat ze plots een brief ontving van Veilig Thuis dat haar casus werd afgesloten. Veilig Thuis had dit niet eerst met haar of het Jeugdteam besproken en het gaat nog niet goed met haar zoon op school en thuis.

3.3.6. Sociale context

Een belangrijk onderdeel van hulp verlenen is de sociale context van de cliënt en gezinsleden te betrekken in het proces om te komen tot meer veiligheid.

Vrijwel alle gesproken cliënten geven aan dat het sociale netwerk belangrijk is. De casestudies illustreren de krachten, maar soms ook de (on)machten van het sociale netwerk en de negatieve impact van de sociale omgeving. Carmen vertelt hoe haar schoonouders alles doen om hulp voor haar partner te vinden en ze zich ook door hen gesteund voelt doordat ze meegaan met haar naar afspraken. Andere positieve voorbeelden zijn een (schoon)moeder die een luisterend oor en advies biedt, een oom en tante die een woonplek bieden aan een verslaafde man, en een schoonvader die financieel bijdraagt aan het levensonderhoud van de kinderen.

Tegelijkertijd kan het sociale netwerk ook een negatieve invloed hebben, bijvoorbeeld door een schoonvader die de vrouw en haar moeder bedreigde. Verschillende cliënten vertellen dat ze een zeer beperkt sociaal netwerk hebben van enkele personen; drie vrouwen vertellen dat dit mede te wijten is aan hun partner die hun sociale contacten beperkte.

Naast het sociale netwerk van familie en vrienden, zien we ook andere belangrijke steunbronnen uit de sociale omgeving. In het verhaal van Richard speelt de kerk een belangrijke rol: via de kerk is hij bij verslavingszorg terecht gekomen en de kerk speelt ook een belangrijke rol in zijn huidige sociale contacten en dagbesteding. Daarnaast kunnen ook huisdieren een belangrijke vorm van steun bieden. Een vrouw die door alle incidenten niet lekker in haar vel zat, vertelt hoe ze na het aanschaffen van een hond weer een doel in het leven kreeg en weer positieve energie kreeg.

Ook de werkgever kan een belangrijke steunbron zijn. De onveilige thuis-situatie kan gevolgen hebben voor het werk, zowel doordat het werk minder goed kan worden uitgevoerd door bijvoorbeeld concentratieverlies, vrouwen naar huis geroepen worden wegens incidenten, of vrouwen ziek worden.⁸ Ook komt het voor dat de partner op het werk de vrouw lastig valt, zoals bij Carmen het geval was. Twee vrouwen voelen zich gesteund door de werkgever doordat

⁸ Huiselijk geweld is de oorzaak is voor minstens 10-15% van het ziekteverzuim in Nederland (Visser & Homburg, 2010)

deze meedenkt in oplossingen, zoals het regelen van een coach waardoor een hulptraject op gang kwam, waarbij de werkgever meebetaalde aan de kosten. De werkgever speelde een belangrijke rol in hun herstel en beiden zijn op dit moment weer volledig aan het werk.

3.4. Conclusie

In dit hoofdstuk stond het perspectief van de volwassen cliënten centraal, acht vrouwen en drie mannen, waarvan twee stellen. Uit de gesprekken komt naar voren hoe cliënten, waar sprake is van complexe en ernstige problematiek, van incident naar incident leven, waar de hulp de ene keer wel, maar vaker niet aansluit omdat hulp niet voldoende wordt gecombineerd met bescherming en/of onvoldoende hulp op maat wordt geboden. Er ontbreekt dikwijls een gezamenlijke aanpak waarin alle gezinsleden worden ondersteund en degene die het geweld pleegt verantwoordelijkheid leert nemen voor het eigen gedrag. Cliënten missen vaak een duidelijke regievoerder of een aanspreekpunt waar ze altijd bij terecht kunnen in tijden van crises. Daarnaast ontbreekt aandacht voor aspecten van economische afhankelijkheid of woonsituatie die bijdragen aan voortduren van geweld en onveiligheid.

Als de problematiek minder ernstig is, en stressfactoren vooral ten grondslag liggen aan de onveiligheid, kan een gesprek met Veilig Thuis al voor meer inzicht in de gezinsdynamiek en communicatiepatronen zorgen, met de-escalatie en meer veiligheid tot gevolg. Daarnaast komt naar voren dat de aansluiting met ouders waar sprake is van een licht verstandelijke beperking niet altijd goed verloopt. Om geweld daadwerkelijk te stoppen en herstel te bevorderen is het daarom cruciaal om de hulp af te stemmen op de persoonlijke achtergrond van cliënten, zoals de casestudies illustreren.

Als goed voorbeeld dat past in het gedachtegoed van Allen voor één kwam naar voren dat nazorg werd geboden ondanks dat de officiële werkwijze voorschreef de hulp te beëindigen en het dossier te sluiten. De mogelijkheid direct contact met haar hulpverlener op te nemen als het mis zou gaan, was voor cliënt geruststellend en paste goed in haar weg naar herstel.

4 De praktijk: ervaringen professionals

In dit hoofdstuk reflecteren we op basis van de gesprekken met professionals op de Zaanse aanpak in de praktijk, die gebaseerd is op Allen voor één (zie Hoofdstuk 2). We gaan in op de vragen: Wat werkt in de huidige praktijk (paragraaf 4.1) en waar liggen verbeterpunten voor het bieden van passende hulp en bescherming? (paragraaf 4.2 tot 4.4) We sluiten af met een conclusie (paragraaf 4.5).

De inzichten zijn gebaseerd op de resultaten uit de interviews met sleutelfiguren in de verkennende fase, de casuïstiekbesprekingen, de individuele interviews met professionals tijdens de casestudies en de dialoogsessies. In deze gesprekken en sessies spraken we 60 professionals vanuit zowel zorg als bescherming (zie Hoofdstuk 1 en Bijlage 1 voor de methodologische verantwoording).

4.1. Goede praktijken van samenwerking

De verbeteringen in de samenwerking op bestuurlijk niveau zijn een resultaat van het project Allen voor één. Een gezamenlijke bestuurlijke visie is een randvoorwaarde om in de praktijk ook tot goede samenwerking te komen. Hoewel de projectfase is afgelopen, is de overlegstructuur die is ontstaan binnen het project Allen voor één voortgezet binnen de netwerkorganisatie

Zorg en Veiligheid.⁹ Er is een overlegstructuur geborgd op bestuurlijk (bestuurlijk netwerk Zorg en Veiligheid) en beleidsniveau (beleidsnetwerk Zorg en Veiligheid) van de zeven gemeenten en de lokale netwerkpartners uit het zorg- en veiligheidsdomein.

Uit de gesprekken met professionals komen het tijdelijk huisverbod en het casusoverleg in het Zorg- en Veiligheidshuis als goede voorbeelden naar voren, omdat hier sprake is van een gezamenlijke aanpak van zorg- en strafrechtpartners. Bij het tijdelijk huisverbod krijgen alle gezinsleden hulp aangeboden en ondertussen staat veiligheid voorop doordat een tijdelijk contactverbod is opgelegd. Ook wordt het casusoverleg op het Zorg- en Veiligheidshuis genoemd als een manier van samenwerken, waarin belangrijke positieve stappen zijn gezet. Hieronder gaan we in op deze twee goede praktijken op uitvoerend niveau.

4.1.1. Aanpak tijdelijk huisverbod

De gesproken professionals zien het tijdelijk huisverbod unaniem als een goede praktijk van hoe systeemgerichte en integrale samenwerking tussen professionals én gezinsleden eruit kan zien: de casus/procesregie is duidelijk belegd, er wordt een gezamenlijk plan van aanpak gemaakt, er is gedurende het proces overleg en elk gezinslid krijgt een hulpverlener. Deze tijdelijk huisverbod aanpak laat zien dat een systeemgerichte werkwijze ook mogelijk is in situaties waarin veilig contact tussen partners niet mogelijk is.

⁹ Het gaat, naast de zeven gemeenten, om de volgende organisaties: Veilig Thuis Zaanstreek-Waterland; Zorg & Veiligheidshuis Zaanstreek-Waterland; Openbaar Ministerie; Politie Zaanstreek-Waterland; Raad voor de Kinderbescherming; Reclassering Nederland; Jeugdbescherming Regio Amsterdam (JBRA); Willem Schrikkergroep (WSG); - Blijf Groep; GGD Zaanstreek-Waterland; Meldpunt overlast en bemoeizorg.

Veilig Thuis is de regievoerder als een tijdelijk huisverbod is opgelegd. Alle gezinsleden krijgen bij start van het proces een eigen hulpverlener: Stichting Maatschappelijke Dienst (SMD) voor de thuisblijver, reclassering voor de uithuisgeplaatste en jeugdbescherming voor eventuele kinderen. Zoals één van de professionals aangeeft: *"Eigenlijk zou je zo'n keten-uitruk in veel meer casussen willen vanaf dag 1."* Met betrokkenen wordt een systeembreed veiligheidsplan opgesteld. Op vaste momenten is er een systeemgesprek met de direct betrokkenen en hulpverleningspartijen, waarin dit veiligheidsplan wordt gemonitord en wordt gekeken of en zo ja welke hulp nodig is om geweld duurzaam te stoppen.

4.1.2. Casusoverleg Zorg- en Veiligheidshuis

Een andere goede praktijk die professionals aandragen zijn de casusoverleggen in het Zorg- en Veiligheidshuis. Het Zorg- en Veiligheidshuis is een kennis-knooppunt en de plek waar casusoverleggen plaatsvinden. Een casusoverleg kan worden georganiseerd als aan drie criteria wordt voldaan: 1. Er is sprake van meerdere problemen (multiprobleem) die op meer dan één leefgebied spelen; 2. Samenwerking tussen meerdere ketens (minimaal dwang en drang) is nodig om tot een effectieve aanpak te komen; 3. De problematiek wordt beïnvloed door en heeft impact op het (gezins)systeem en/of de directe sociale leefomgeving. Er is een convenant en privacy protocol waarin onder meer de informatiedeling is geregeld, en medewerkers van instellingen zijn gemandateerd om besluiten te kunnen nemen. Verschillende procesregisseurs zijn er werkzaam en zij organiseren op aanvraag een casusoverleg. Een casusoverleg helpt om alle partijen om tafel te krijgen, duidelijke procesregie af te spreken en faciliteert de informatie-uitwisseling mits alle relevante partijen ook daadwerkelijk aansluiten. Alle procesregisseurs doen casusoverleggen huiselijk geweld: in het Zorg- en Veiligheidshuis zijn geen aparte aanpakken voor soorten zaken. Wel zijn alle procesregisseurs getraind in de TOP3 methodiek, de methodiek die is gebaseerd op de landelijke Visie Samenwerken voor Veiligheid en die een handvat biedt gestructureerd gezamenlijk een goede analyse te maken gericht

op het vergroten van de directe veiligheid en vervolgens de stabiele veiligheid door risicogestuurde zorg. De TOP3 methodiek wordt (nog) niet toegepast in de praktijk. Daarnaast is sinds medio 2022 een procesregisseur betrokken om het kennisdomein Ernstig Huiselijk geweld door te ontwikkelen samen met de netwerkpartners.

De organisatie van casusbesprekingen huiselijk geweld zaken is nog in ontwikkeling. In de basis wordt een casusoverleg ernstig huiselijk geweld momenteel op dezelfde manier uitgevoerd als de andere casusoverleggen op het Zorg en veiligheidshuis. Hoe de casusoverleggen ernstig huiselijk geweld in de toekomst vorm worden gegeven is nog onduidelijk, zowel wat betreft de manier waarop wordt samengewerkt (wordt de TOP3 methodiek ingezet?) als de instellingen die (altijd) betrokken moeten zijn (wordt per casusoverleg besloten welke organisaties relevant zijn om aan te sluiten of wordt altijd een vaste kerngroep betrokken?).

Ten tijde van het onderzoek was niet altijd de juiste expertise bij de probleemanalyse betrokken waardoor bijvoorbeeld de problematiek van intieme terreur of de ernst van het geweld niet tijdig werd herkend. De juiste aanpak kwam daardoor te laat van de grond.

In het algemeen, naast bovenstaande voorbeelden, kan de afstemming met elkaar om tot passende hulp en bescherming te komen op verschillende punten worden verbeterd, zo kwam naar voren in de gesprekken met de professionals. In de volgende paragrafen gaan we in op verbeterpunten voor de toekomst, die we hebben onderverdeeld in drie thema's: 1) meer aandacht voor de probleemanalyse en directe veiligheid (paragraaf 4.2) integraal en systeemgericht werken (paragraaf 4.3); hulp op maat (paragraaf 4.4). De thema's die uit de gesprekken met cliënten naar voren kwamen, zien we hier terug.

4.2. Meer aandacht voor probleemanalyse

Een belangrijke basisvoorwaarde voor het bieden van passende zorg en bescherming is het borgen van de directe veiligheid waarvoor een goede analyse van

de feiten noodzakelijk is. Een zorgvuldige screening van de (onderliggende) problematiek die ten grondslag ligt aan de onveiligheid is hierbij van groot belang. Dit kan beter door vaker met verschillende partners een gezamenlijke probleemanalyse te maken. In deze paragraaf gaan we hier nader op in.

4.2.1. Individuele gesprekken met alle gezinsleden

Om goed inzicht te krijgen in de veiligheid en problematiek die speelt, is het belangrijk elk gezinslid eerst apart te spreken, zodat zij zich vrij en veilig voelen hun verhaal te vertellen. Een deel van de professionals geeft aan dat nog te vaak en te snel partners samen worden gesproken. Dit maakt het lastig om de veiligheid en problematiek goed in te schatten, zoals onderstaand citaat aangeeft:

"We hebben moeder als eerst gesproken en later hebben we vader uitgenodigd om hem alleen te spreken. Maar toen kregen we een telefoontje van vader, waarin hij aangaf dat de ruzies uitgesproken waren, en dat hij en zijn vrouw samen naar huis waren gegaan. Daarom hebben we toen besloten ze samen te spreken, in plaats van vader nog apart." (Veilig Thuis)

Het apart spreken van partners is van belang om patronen te herkennen: hoe reageren partners los van elkaar en hoe samen? Hierdoor kunnen bijvoorbeeld signalen van intieme terreur eerder herkend worden. Naast het belang van individuele partnergesprekken, is het belangrijk dat er altijd individuele kindgesprekken gevoerd worden. Dit gebeurt nog onvoldoende, aldus sommige professionals. Hierdoor kan het zijn dat signalen van huiselijk geweld of gevolgen ervan voor de kinderen over het hoofd worden gezien.

4.2.2. Informatie delen en een gezamenlijke probleemanalyse

In de praktijk voert Veilig Thuis vaak een probleemanalyse uit en bepaalt op basis daarvan de vervolgstappen: doorzetten naar het sociaal wijkteam, doorzetten naar reeds ingezette hulp, inzet dienst Voorwaarden & Vervolg of

inzet dienst onderzoek.¹⁰ De meldcode verplicht professionals om informatie te delen met andere professionals op het moment dat de veiligheid op het spel staat. Veilig Thuis stuit ondanks hun bevoegdheid om informatie op te vragen op weerstand bij instellingen, met name bij de verslavingsggz, de jeugdggz voor jongvolwassenen (bijvoorbeeld als de jongvolwassene zijn moeder ernstig bedreigt en mishandelt) of de praktijkondersteuner bij de huisarts. Het perspectief van de individuele cliënt heeft dan voorrang op de veiligheid van het gehele systeem; ondanks de meldcode wordt informatie die noodzakelijk is om de veiligheid te waarborgen niet vanzelfsprekend gedeeld door professionals en wordt niet aangesloten bij multidisciplinaire overleggen die tot doel hebben samen de zorgen te bespreken en tot afspraken te komen. Veilig Thuis noteert dergelijke weigeringen in het dossier, mocht het escaleren in de casus.

Informatie delen is niet eenvoudig, en het gezamenlijk bespreken van een casus waar grote zorgen over zijn, is nog lastiger. Het ontbreekt dikwijls aan een gezamenlijke probleemanalyse door de betrokken professionals uit het zorg- en veiligheidsdomein. De meerwaarde van een gezamenlijke probleemanalyse is dat betrokken professionals vanuit eigen kennis en expertise elkaar kunnen aanvullen. Het gezamenlijk bespreken van de veiligheidszorgen kan leiden tot nieuwe inzichten in de problematiek. Het helpt in het doorgronden van de (ernst van de) problematiek en om in het plan van aanpak de juiste prioritering te maken.

Alleen als een zaak als zeer ernstig en complex wordt beschouwd door een van de organisaties, bijvoorbeeld Veilig Thuis, het jeugdteam of Blijf Groep, wordt een overleg geïnitieerd. In de praktijk is er geen netwerkpartner die standaard de partijen om tafel brengt en als er een gezamenlijk overleg wordt georganiseerd, blijkt het lastig alle relevante partijen om tafel te krijgen. De politie schuift soms aan bij een multidisciplinair overleg (MDO) bij Veilig Thuis.

¹⁰ Zie het Handelingsprotocol Veilig Thuis 2019. De dienst Voorwaarden & Vervolg van Veilig Thuis heeft tot doel directe veiligheid te organiseren voor alle direct betrokkenen en vervolghulp in te zetten.

Het is niet standaard dat de politie (of reclassering) aanschuift vanuit het veiligheidsdomein.

Tijdens de door ons georganiseerde casuïstiekbesprekingen kwam naar voren dat door het ontbreken van een gezamenlijke analyse een adequate aanpak uitbleef. Zo informeerde de vrouwenopvang bij Veilig Thuis of de betreffende cliënt al bij Veilig Thuis bekend was. Vervolgens bleek dat bij Veilig Thuis al meerdere politiemeldingen en anonieme meldingen waren, maar dat de casus zonder warme overdracht rechtstreeks was doorgezet naar het Jeugdteam, waardoor geen adequate inzet van interventies plaatsvond. "Dit gaat steeds mis, er is al negen jaar sprake van huiselijk geweld tussen die twee. Dus dat gaat wel fout," aldus een deelnemer aan de casuïstiekbespreking.

4.2.3. Meer aandacht en tijd voor probleemanalyse

Uit de casuïstiekbesprekingen komt naar voren dat in de meeste casussen nog veel onduidelijkheid is over de onderliggende problematiek. Als het gaat om alcoholgebruik, is de vraag: loopt het overmatig middelengebruik alleen regelmatig in het weekend uit de hand (gezin in de stress) of gaat het om verslavingsproblematiek (langdurige zorg). Of als het gaat om psychische/psychiatrische problematiek: is het gedrag gevolg van trauma? Een lichtverstandelijke beperking? Psychiatrische problematiek? En als het gaat om kindgedrag en opvoedstress: Is het kindeigen aangeboren problematiek, of vertoont het kind dit gedrag door onvoldoende opvoedvaardigheden van de ouder, of kopieert het kind gedrag van anderen uit omgeving? Dergelijk onderscheid is essentieel om te bepalen welke hulp (eerst) noodzakelijk is, gekoppeld aan de vraag welke hulp de veiligheid het meest versterkt.

Professionals geven aan dat het met name aan het begin van het traject het belangrijk is om te onderscheiden of intieme terreur of een van de andere gezinsprofielen op de voorgrond staat. Uit de casuïstiekbesprekingen komt naar voren hoe lastig het is om dit patroon van intieme terreur te herkennen, en de juiste interventies in te zetten, als kennis omtrent intieme terreur breed onder professionals ontbreekt. De vrouwenopvang Blijf Groep, waaronder

de ambulante tak van Blijf Groep, en forensische polikliniek De Waag zijn deskundig. Veilig Thuis probeert in het onderzoek altijd aandacht te hebben voor intieme terreur, maar geeft aan dat de tien weken termijn voor het onderzoek vaak tekort is om te doorgronden of sprake is van intieme terreur. Dit maakt het lastig voor Veilig Thuis om in te schatten of gezamenlijke partnergesprekken of in later stadium relatiebemiddeling verantwoord zijn.

Om een goede probleemanalyse te kunnen maken is het belangrijk te vertragen in plaats van gelijk in de hulp/actiemodus te schieten. Hulpverleners vertellen dat ze soms teveel de neiging hebben om gelijk in deze 'hulpverlening/actiemodus' te schieten in plaats van eerst gezamenlijk te reflecteren op wat er concreet aan de hand is en welke problematiek op de voorgrond staat. Tijdsdruk speelt hierin een rol. Eén van de hulpverleners gaf aan dat de profielen mogelijk kunnen helpen om meer rust en ruimte voor reflectie in te bouwen.

4.3. Integraal en systeemgericht werken

Met name in de complexere casussen waar het Zorg- en Veiligheidshuis of jeugdbescherming is betrokken, ligt er in Zaanstreek-Waterland een structuur om het integraal en systeemgericht werken vorm te geven. Professionals ervaren dit als een goede praktijk, zo beschreven we eerder. Tegelijkertijd komt naar voren dat vaker een integrale systeemgerichte aanpak zou moeten worden ingezet, ook bij (op het eerste gezicht minder ernstig ogende) casussen met grote zorgen omtrent de veiligheid.

4.3.1. Maak standaard een integraal veiligheidsplan voor korte en lange termijn

Het beeld uit de cliëntinterviews dat een veiligheidsplan vaak ontbreekt, en er geen duidelijk plan ligt hoe de directe veiligheid (en vervolgens de duurzame veiligheid) te borgen, wordt bevestigd in de gesprekken met professionals. Als er wel veiligheidsafspraken worden gemaakt, lijken dit vooral afspraken te zijn gericht op de korte termijn en gericht op slachtoffers en kinderen. Bijvoorbeeld

'bel de politie bij onveiligheid' of 'licht de burens in zodat ze de politie bellen bij geschreeuw'. Nodig is een systeembreed veiligheidsplan met zowel korte als lange termijn doelen en ook afspraken gericht op de pleger en de kinderen. Dit betekent dat dus ook de pleger betrokken dient te worden bij het opstellen van het veiligheidsplan. En dat ook met kinderen afspraken gemaakt worden wat zij kunnen doen op het moment dat zij zich onveilig voelen.

Als bijvoorbeeld een van de afspraken in het veiligheidsplan is: bel de politie bij onveiligheid, dan is het daarvoor wel van belang dat er terugkoppeling plaatsvindt van Veilig Thuis naar de politie. In de praktijk vindt er geen of summier terugkoppeling plaats. De politie geeft aan dat een uitgebreidere terugkoppeling van Veilig Thuis behulpzaam voor hen zou zijn, zodat bij een volgende melding hiernaar gehandeld kan worden of politie waar nodig nazorg kan bieden via de wijkagent. De politie ziet voor zichzelf vooral een rol in het borgen van de acute veiligheid; waarbij zij aangeven hun handelen beter te kunnen afstemmen op de aard van de problematiek zodra zij een meer inhoudelijke terugkoppeling van Veilig Thuis ontvangen. De gezinsprofielen zouden hierin helpend kunnen zijn, geeft de politie aan, zodat duidelijk is welke problematiek op de voorgrond staat.

4.3.2. Maak duidelijke afspraken over regie

In geval het Zorg- en Veiligheidshuis of Jeugdbescherming betrokken was, was vaak duidelijk dat zij de procesregie hadden. Daarbuiten bleek, net als uit de casestudies, dat het voor professionals onderling vaak onduidelijk is wie de regie heeft en dat er ook verschil in visie was wie de regie idealiter zou moeten hebben. Zo was in minimaal drie van de zeven casuïstiekbesprekingen voor de betrokken professionals niet duidelijk wie de regie had. Veilig Thuis heeft alleen bij de start de regie en monitort daarna op een aantal vaste momenten op de veiligheidsafspraken. De formele afspraak is dat Veilig Thuis de regie in principe na het onderzoek overdraagt aan het lokale team. Echter, in de praktijk blijkt dit niet duidelijk te zijn, loopt dit niet of is dit lastig. Het Jeugdteam geeft aan alleen de regie te kunnen nemen voor kind(eren), maar niet voor

het gehele cliëntsysteem. Ook de Waag geeft aan de regierol lastig te vinden, omdat dit de behandelrelatie onder druk kan zetten:

"Vanuit je behandelrelatie en beroepsgeheim kan je niet als zorgaanbieder die rol goed invullen. Soms kan je wel info delen met ketenpartner A, maar niet met keten partner B (Politie). Als regisseur heb je een andere rol en je wilt geen rolverwarring. Op moment dat je regisseur bent, krijg je rolverwarring."

Regievoering wordt door professionals met name gemist bij geweldsproblematiek tussen volwassenen, waarbij het zowel kan gaan om geweld tussen partners als geweld van jongvolwassen zonen richting hun moeder. In dergelijke gevallen is er geen jeugdteam betrokken en raakt dit bij andere professionals al snel de behandelrelatie, zeker op het moment dat het lokale team alleen nog monitort.

4.3.3. Gebrek aan huisvesting belemmert het werken aan veiligheid

Een van de knelpunten die naar voren komt als het gaat om het vergroten van de veiligheid is het ontbreken van huisvesting. Professionals zien het gebrek aan woonruimte, mede door de krappe woningmarkt, als groot probleem. Dit gebrek is volgens hen een belangrijke reden dat de onveiligheid regelmatig langer voortduurt dan als er wel woonruimte beschikbaar zou zijn. Geweldspleger en slachtoffer blijven hierdoor vaak langer onder één dak wonen. Dit betekent ook dat de kinderen langer dan nodig in een onveilige situatie moeten verblijven; en soms zelfs alsnog tijdelijk uithuisgeplaatst moeten worden. Een medewerker van het jeugdteam:

"Ik zie veel huiselijk geweld in gezinnen met jonge kinderen, waarbij een ouder (vaak de moeder) in een afhankelijk positie zit ten opzichte van dader. Een heel belangrijk deel voor een verbetering van veiligheid ligt bij het woonperspectief en onafhankelijk maken van de slachtoffers. Wanneer ouders letterlijk gescheiden leven, lees een eigen woning hebben, kunnen wij vanuit

het Jeugdteam inzetten op hulpverlening en de situatie van de kinderen verbeteren. Zolang ouders in een en dezelfde woning blijven, is mijn ervaring dat het dweilen met de kraan open is. We komen geen stap verder”.

Op het moment dat de pleger wel uit huis is, kan dit een belemmering vormen voor hulpverlening om hulp te bieden aan de pleger, zeker als een pleger formeel dakloos is. De vrouwenopvang geeft aan dat zowel de Waag als de reclasering als voorwaarde voor behandeling stellen dat de pleger een dak boven het hoofd heeft. In het algemeen kan woonstress die een pleger ervaart, een negatieve impact hebben op het verloop van de geboden hulp, aldus professionals. Er kan bijvoorbeeld stress zijn omdat de pleger tijdelijk in de garage verblijft. De stress staat soms zo op de voorgrond dat het moeilijk is om aan andere doelen te werken met de pleger. Er is dringend behoefte aan oplossingen voor dit gebrek aan woonruimte om zo onveilige situaties sneller te kunnen doorbreken, aldus de professionals.

4.3.4. Optimaliseer de samenwerking tussen/met verslavingszorg en ggz

Cliënten gaven aan dat de samenwerking tussen/met verslavingszorg en ggz zeer moeizaam verloopt. Dit beeld wordt bevestigd in de gesprekken met professionals. Professionals noemen meerdere factoren die de samenwerking bemoeilijken: terughoudend in informatiedeling, wachtlijsten en financieringsconstructies.

Zowel jeugd ggz als volwassen ggz aanbieders zijn vaak terughoudend in informatiedeling, ook richting Veilig Thuis en Jeugdbescherming, terwijl dit noodzakelijk is om een goede inschatting voor de veiligheid te maken. Er zijn positieve uitzonderingen, zoals een behandelaar van de Waag die proactief de Jeugdbescherming benaderde na toestemming van de cliënt, waardoor een gezamenlijke aanpak van de grond kwam. Juist omdat psychi(atri)sche problematiek van de ouder vrijwel altijd ook impact heeft op het welzijn en de veiligheid van het kind, is afstemming en samenwerking van belang, aldus een jeugdbeschermer.

Daarnaast spelen wachtlijsten en financieringsconstructies die het inzetten van ggz-hulp bemoeilijken. Waar het bij de jeugdggz vaak nog lukt creatieve oplossingen te vinden, is dit bij de volwassenggz lastiger, geven professionals aan. De oorzaak leggen professionals bij het financieringssysteem. Als ‘nood/tussenoplossing’ wordt er overbruggingszorg ingeschakeld. Echter doordat deze hulp minder goed aansluit, brengt dit vaak veiligheids- en/of gezondheidsrisico’s met zich mee. Ook ervaren professionals dat het daardoor lastiger kan zijn om het geweldspatroon te doorbreken. Bijvoorbeeld op het moment dat vrouwen in de opvang zitten, staan ze vaak open voor hulp, maar als daarna niet gelijk aansluitende passende hulp ingezet kan worden, worden kansen gemist. Een alternatief aangedragen door professionals is om meer te werken met particuliere ggz organisaties, zoals Families First, die wel gelijk hulp kunnen bieden. Dit vraagt wel om een overzicht van het particuliere aanbod en inzicht in de kwaliteit van deze particuliere organisaties, geven professionals aan.

4.3.5. Meer aandacht voor kinderen nodig

Professionals geven aan dat bij elk type casus nog meer aandacht voor het kindperspectief nodig is: wat hebben zij nodig? Aandacht voor het kind begint bij de start bij Veilig Thuis, vervolgens in de overdracht naar het lokale veld en tijdens de uitvoering van de hulp. Professionals geven verschillende manieren aan om de aandacht voor kindperspectief te vergroten: vaker als professionals in gesprek gaan met het kind, meer aandacht voor het kind bij het (veiligheids) plan en bij de overdracht vanuit Veilig Thuis naar het lokale veld. Daarnaast geven professionals aan het lastig te vinden hoe om te gaan met situaties waarin een of beide ouders geen toestemming geven het kind te spreken of een van de ouders de hulp aan het kind onttrekt. Het belang van het kind zou meer centraal moeten staan.

Er is niet alleen meer aandacht nodig voor de formele hulp aan kinderen, maar ook voor de informele hulp aan kinderen. Dat begint met de vraag hoe

het sociale netwerk van het kind eruit ziet: wie is belangrijk voor het kind? En heeft het kind een vertrouwenspersoon in het netwerk?

4.3.6. Benut de kracht van de sociale omgeving en wees kritisch

Ook professionals erkennen het belang van het sociale netwerk. In sommige casussen leveren mensen uit het sociale netwerk een belangrijke bijdrage aan het stoppen van het geweld. In andere casussen zien professionals een zeer beperkt sociaal netwerk of een sociaal netwerk dat het geweld juist versterkt. Professionals geven aan dat nog meer aandacht nodig is voor de rol van het sociale netwerk:

Er gaat een hele schaduwwereld achter zo'n gezin schuil. Daar hebben wij helemaal geen zicht op. Ik vertrouw ook op het gezond verstand van de familie die erachter zit. Niemand wil dat zijn dochter beschadigd wordt.

In twee casussen spelen schoonouders een belangrijke rol voor hun agressieve zoon en zijn zij tevens steunend voor het slachtoffer. Er is niet alleen meer aandacht nodig voor de mogelijke rol die het sociale netwerk kan vervullen of vervult in het vergroten van de veiligheid, maar ook voor het ondersteunen van het sociale netwerk hierin.

4.4. Hulp op maat

Het derde thema dat naar voren kwam is het bieden van hulp op maat. Uit de gesprekken met professionals kwam naar voren dat er behoefte is aan meer variatie in de hulp aan plegers of ouders waar een gezamenlijk hulpaanbod niet geschikt is. Ook is behoefte aan ondersteuning in cultuursensitief werken. Tot slot kan de rol van ervaringsdeskundigen worden versterkt.

4.4.1. Systeemgericht werken en individuele hulp

Professionals missen interventies voor casussen waarbij het voor partners niet veilig is met elkaar samen om tafel te gaan of een gezamenlijk gesprek te veel angst of stress oplevert bij een van de partners. Dit komt met name voorbij gezinnen waar sprake is van intieme terreur of van een echtscheidingsprocedure, aldus professionals. Zeker bij interventies rondom (complexe) echtscheidingen geldt vrijwel altijd als voorwaarde dat ouders bereid zijn om met elkaar in gesprek te gaan. Voor de groep waar dit niet werkt, zijn meer alternatieven nodig, zo brengen professionals naar voren.

Een ander aspect van systeemgericht werken is het motiveren van beide partners om hun eigen rol in de geweldsdynamiek te onderzoeken en verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen gedrag. Als het aanvaarden van hulp in een vrijwillig kader niet lukt, zou vaker het strafrecht moeten worden ingezet, zo wordt naar voren gebracht door de professionals werkzaam in het zorgdomein. Het strafrechtelijk kader kan echter alleen ingezet worden als er sprake is van een ernstig vermoeden van strafbare feiten, en de inzet van interventies is gebonden aan strenge juridische regels. Professionals werkzaam in het veiligheidsdomein benadrukken dat het aanbod van hulp aan plegers in het vrijwillige kader niet altijd wordt benut. In het algemeen wordt goede en adequate plegerhulp waarin plegers zich begrepen voelen en van daaruit aan hun agressieproblematiek kunnen werken, gemist. Overigens kan ook de inzet van ervaringsdeskundigheid, zoals Mannen tegen Agressie ondersteunend zijn (zie hieronder). Het is belangrijk om in gesprek te gaan met degene die de onveiligheid veroorzaakt, en de mens te omarmen, zo wordt naar voren gebracht door een jeugdbeschermer:

“Die vader is weg, maar die jongen doet eigenlijk hetzelfde als wat zijn vader doet. (...) neem een andere kijk: omarm in plaats van dat wij vinden dat hij van alles moet. Dat wij hem een handreiking doen.”

4.4.2. Cultuursensitief werken

Het belang van cultuursensitief werken kwam in drie casuïstiekbesprekingen aan bod. Bij twee besprekingen hadden een of beide partners een migratie-achtergrond en speelde ook een taalbarrière; bij twee besprekingen had het gezin een islamitische achtergrond. Professionals vertellen het lastig te vinden in dergelijke casussen een goede inschatting te maken van de ernst van het geweld en passende hulp te vinden.

In de twee casussen waarbij de vrouw de Nederlandse taal onvoldoende beheerst, geven professionals aan onvoldoende beeld te hebben van de visie van de vrouw op de problematiek en ook een onvoldoende beeld hebben van de ernst van de onveiligheid, waaronder de dwang en controle. In een casus geeft Veilig Thuis aan het lastig te vinden om te bepalen of sprake is van intieme terreur; is er sprake van vergaande controle en isolement of moet het worden beschouwd als cultuureigen? In een andere casus is sprake van een Turkse jongvolwassen zoon die thuis macht uitoefent over zijn alleenstaande moeder en jongere zusjes (zie ook Yasmina en zoon Amir). In de Turkse cultuur is het gebruikelijk dat de zoon in dergelijke gevallen het hoofd van het huishouden is. Hulpverleners worstelen met de vraag welk gedrag volgens de cultuur acceptabel is en welk gedrag niet?

In de zoektocht naar passende hulp is afstemming met cliënten belangrijk, geven professionals aan. De ene cliënt heeft geen behoefte aan een hulpverlener van dezelfde cultuur of religie. Dit kan zijn uit schaamte of omdat ze een meer onafhankelijke partij willen. Maar een ander wil juist aansluiting bij de eigen cultuur, bijvoorbeeld een Islamitische organisatie in de eigen regio of daarbuiten. Het aanbod van cultuursensitieve hulporganisaties is vrijwel nihil; sinds een kleine anderhalf jaar is er één hulpverleningsorganisatie die zich specifiek op migrantengezinnen in regio Amsterdam en Zaanstad richt, aldus een van de professionals.

4.4.3. Inzet van ervaringsdeskundigheid en lotgenotencontact

Een van de doelen van Allen voor één was om laagdrempelig aanbod van ondersteunen en informatieverstrekking door ervaringsdeskundigen in te zetten. Uit de focusgroep met ervaringsdeskundigen blijkt dat er al verschillende initiatieven in de regio zijn: Stichting De Juiste Schakel, werkgroep Open de Voordeur en in oprichting Mannen Tegen Agressie (MTA). Ook is het meer algemene Team Ervaringsdeskundigen Zaanstad (TED) actief. TED bestaat uit getraïneerde ervaringsdeskundigen met een verschillende achtergrond. Het kan gaan om ervaring met verslaving, schulden, psychisch problemen en dakthuisloosheid.

Zowel de professionals als cliënten hebben nooit gesproken over inzet van ervaringsdeskundigen of lotgenotencontact. Op dit moment is contact met een ervaringsdeskundigen (nog) geen standaard onderdeel van de hulpverlening. Ook ontbreekt een duidelijk overzicht van het aanbod.

4.5. Conclusie

Goede praktijken die professionals aandragen, zijn de casusoverleggen in het Zorg- en Veiligheidshuis. Voorwaarde is wel dat alle betrokken organisaties hierbij om tafel zitten, om zo een volledige probleemanalyse te kunnen doen zonder dat informatie mist. Ook de hulp en bescherming in het kader van het tijdelijk huisverbod wordt als een best practice ervaren. Deze overleggen bieden een structuur om meer ruimte in te bouwen voor een gezamenlijke probleemanalyse. Deze manier van werken zou vaker moeten worden ingezet.

De interviews met professionals bevestigen het beeld uit de cliëntinterviews dat er nog veel te winnen is op het gebied van integraal en systeemgericht werken. De noodzaak van systeemgerichte en integraal werken wordt door professionals erkend, in de praktijk blijkt dit echter lastig. Partijen weten elkaar niet altijd te vinden, en de verbinding tussen het zorg domein en het veiligheidsdomein verdient in de praktijk meer aandacht. Het ontbreekt aan een gezamenlijke visie op veiligheid. Ook is lang niet altijd duidelijkheid wie de regie voert.

5 Van gezinsprofiel naar arrangement

De gesprekken met cliënten laten zien dat de behoeften die ze hebben afhangen van de aard en functie van het geweld en de onderliggende problematiek. Ook de professionals geven aan dat verschillende interventies en maatregelen nodig zijn afhankelijk van de aard van de geweldspatronen en problematiek. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de gezinsprofielen en welke zorg- en bescherming per profiel passend is: de 'beschermingsarrangementen'.

De vraag die hierbij centraal staat is: *'Welk beschermingsarrangementen sluiten aan bij de aard van de problematiek en de behoeften van gezinnen (profielen)?'* We baseren ons hierbij op literatuur, de resultaten van het casuonderzoek 2020 dat onderdeel is van het rapport Kwestie van Lange Adem en de resultaten van het huidige onderzoek.

In elke paragraaf staan we stil bij een van de gezinsprofielen en welk beschermingsarrangement daar centraal staat. Maar eerst leggen we kort uit wat de betekenis is van een beschermingsarrangement (paragraaf 5.1). Daarna gaan we achtereenvolgens in op: intieme terreur (paragraaf 5.2), gezin in de stress (paragraaf 5.3), kindgedrag en opvoedstress (paragraaf 5.4), langdurige zorg (paragraaf 5.5), en complexe scheiding (paragraaf 5.6). We starten elke paragraaf met een concrete casusbeschrijving van een gefingeerd gezin in dat profiel.¹¹ Vervolgens gaan we in op het geweldspatroon, de onderliggende risi-

cofactoren en de impact op moeder, vader en kinderen voor dat profiel. Daarna staat het beschermingsarrangement centraal, met aandacht voor beschermingsmaatregelen, professionele hulp en laagdrempelige (informele) hulp. Waar mogelijk noemen we voorbeelden uit het Zaanse aanbod.

Het zijn geen uitputtende en gedetailleerde uitgewerkte beschermingsarrangementen. Wel komt per profiel naar voren waar de nadruk zou moeten liggen als het gaat om bescherming en zorg en worden concrete interventies genoemd ter illustratie.

5.1. Betekenis werken met beschermingsarrangementen

Een beschermingsarrangement is een samenspel van beschermings- en zorginterventies die aansluiten bij een gezinsprofiel, en gericht is op het stoppen van het geweld, het aanpakken van de risicofactoren zodat duurzame veiligheid wordt bereikt en op herstel van alle gezinsleden. Een beschermingsarrangement gaat uit van drie basisprincipes, zoals in hoofdstuk 1 uiteen is gezet: 1) Veiligheid voorop, 2) Integraal en systeemgericht, 3) Leefwereld voorop i.p.v. de procedure, waardoor hulp op maat echt mogelijk is. Belangrijk in een beschermingsarrangement is dat verschillende interventies samengaan, enerzijds gericht op het bieden van hulp en anderzijds op het beschermen tegen inbreuken op de lichamelijke en persoonlijke integriteit.

Bescherming kan worden geboden door het inzetten van een juridisch systeem. De kracht van een juridisch systeem is dat er bevoegdheden zijn, de rechter een bindend oordeel velt en sancties kunnen worden opgelegd. Zo kunnen contactverboden of verplichte deelname aan hulp als gedwongen maatregel worden opgelegd, of kinderen kunnen uit huis worden geplaatst. Over het afdwingen van deelname aan hulpverlening is altijd veel discussie gaande als het gaat om kindermishandeling en geweld in relatie of gezin (Van Lawick et al., 2022; Groen, 2020; Lünemann et al., 2017). Wanneer is het (ethisch en juridisch) raadzaam om jeugdbescherming of het strafrecht/bestuursrecht/

11 De casusvoorbeelden zijn gebaseerd op interviews met cliënten en de casuïstiekbesprekingen. Per casusvoorbeeld beschrijven we: 1) relevante gezinskenmerken; 2) de geweldsproblematiek; 3) eerder geboden bescherming en hulp vóór de huidige Veilig Thuis melding; 4) de behoefte op het moment van de Veilig Thuis melding en tot slot; 5) de ingezette bescherming en hulp en het effect daarvan.

civilrecht te betrekken en wanneer kan via het motiveren van volwassenen in een vrijwillig kader de veiligheid worden vergroot? Als sprake is van strafbare feiten zoals bedreiging, mishandeling, belaging, vrijheidsberoving of vernieling, kan een strafrechtelijke interventie raadzaam zijn, maar het inzetten van het strafrecht gaat via strikte voorwaarden en is niet per definitie ondersteunend aan het proces om tot veiligheid te komen. Als onmiddellijk gevaar dreigt kan een tijdelijk huisverbod via het bestuursrecht worden opgelegd aan een volwassene en kan tegelijkertijd hulp geboden worden aan alle gezinsleden. Een tijdelijk huisverbod kan bij zowel partnergeweld als kindermishandeling worden opgelegd, maar wanneer is sprake van onmiddellijk gevaar, zeker als er geen verdenking is van strafbare feiten? En wanneer is het zinvol een contactverbod via het civiele recht in te zetten? Of wanneer is het toepassen van dwang via ondertoezichtstelling en/of uithuisplaatsing (ook) gewenst. Het inzetten van het recht is een ultimatum remedium en de afweging wanneer je het inzet is lastig, zeker in geval dat sprake is van een jeugdbeschermingsmaatregel: dikwijls is het kiezen tussen twee kwaden (Van Lawick et al., 2022; Groen, 2020; Lünemann & van Arum, 2019).

Bescherming kan niet zonder vrijwillige hulp, terwijl de afstemming tussen beide domeinen precair is, zowel als het gaat om jeugdbescherming en hulp - zoals de samenwerking in de integrale aanpak huiselijk geweld Switch laat zien (Lünemann & Lünemann, 2022) - als de samenwerking tussen het veiligheidsdomein en het zorgdomein (Lünemann et al., 2017). De gefaseerde aanpak voor veiligheid biedt een handvat om via samenwerking integraal en systeemgericht aansluitend op de leefwereld van de gezinsleden tot veiligheid en herstel te komen. Dit is een enorme uitdaging voor de praktijk.

Om tot verbetering in een gezamenlijke aanpak te komen is niet alleen een kwestie van training, zodat de kennis en competenties van professionals zich verder ontwikkelen. Het gaat ook om het feit dat er sprake is van verschillende werelden, verschillende systemen met eigen perspectief, normenkader en bevoegdheden in geval van jeugdbescherming, familierecht, strafrecht, ggz en vrijwillige hulp (Groen, 2020; Hester, 2011).

In de volgende paragrafen beschrijven we per profiel een beschermingsarrangement met aandacht voor beschermingsmaatregelen, professionele hulp en laagdrempelige (informele) hulp. Voor concrete voorbeelden van maatregelen en interventies hebben we gebruik gemaakt van ervaringen van cliënten die naar voren zijn gehaald in het onderzoek, en daarnaast het Interventiepallet (2021), waarin voor de drie fases - directe veiligheid, risicogestuurde zorg en herstel - mogelijke interventies staan aangegeven. Wij hebben de beschermingsarrangementen per gezinsprofiel, bestaande uit verschillende interventies of programma's, opgebouwd in vier onderdelen:

1. Een inleiding waarin de kern van het arrangement wordt aangegeven
2. Beschermingsmaatregelen waaronder strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en civiele maatregelen, maar ook residentiële opvang;
3. (Gespecialiseerde) hulp. Hieronder vallen veel verschillende vormen van hulp: maatschappelijk werk en psychologische hulp, ambulante forensische behandeling, algemene hulp rond opvoeding, relatieproblematiek, trauma, depressie, schuldenproblematiek en huisvesting;
4. Laagdrempelige hulp van digitale onlinehulp tot lotgenotengroepen.

5.2. Intieme terreur

Nadia en Hamza (intieme terreur)

Relevante gezinskenmerken

Nadia (26 jaar) en Hamza (34 jaar) zijn acht jaar getrouwd en hebben samen een zoon (8 jaar) en een dochter (6 jaar). Ze komen uit hetzelfde dorp in Marokko. Nadia en Hamza zijn allebei als tiener met hun ouders naar Nederland vertrokken. Hamza werkt drie dagen per week als autoverkoper. Nadia is huisvrouw.

Geweld, conflicten en onveiligheid

Nadia vertelt dat er vanaf het begin van hun huwelijk vrijwel dagelijks conflicten zijn. Hamza heeft voortdurend commentaar op hoe ze het huishouden doet, scheldt haar uit als iets niet naar zijn zin is en vindt dat de kinderen teveel herrie maken als ze thuis zijn en hem onnodig voor de voeten lopen. Nadia wil als ze haar opleiding heeft afgerond graag werken, maar Hamza vindt dat ze voor de kinderen moet zorgen. Als hun jongste kind ook naar school is en Nadia regelmatig hele dagen alleen thuis is met Hamza wordt het haar teveel. Nadia besluit met de kinderen naar haar zus te gaan. Hier kan ze echter niet lang terecht. Hamza blijft ondertussen contact zoeken: hij appt dat hij haar mist en geeft aan dat ze altijd weer terug kan komen en dat ze er samen wel uit komen. Nadia keert terug en de dagelijkse conflicten zetten zich voort. Minimaal een keer per maand escaleert het en wordt Nadia geslagen door Hamza. Ook drijft Hamza zijn zin door als Nadia geen seks met hem wil. Najaar 2020 ontstaat er een heftige woordenwisseling tussen Nadia en Hamza, Hamza slaat de schouder van Nadia bont en blauw en Hamza dreigt van haar te scheiden en de kinderen mee te nemen. Nadia maakt zich grote zorgen dat Hamza zijn dreigement doorzet en belt de volgende ochtend Veilig Thuis. Als ze de kinderen naar school wil brengen met de auto, gaat Hamza voor de auto staan zodat ze niet weg kan rijden. Daarop belt Nadia de politie.

Eerdere bescherming en zorg

Bij geen van de gezinsleden is eerdere bescherming of zorg betrokken geweest.

Sociale netwerk

Nadia vertelt dat Hamza vindt dat ze teveel tijd aan familie en vrienden besteedt. Hij wil niet meer dat ze wekelijks een vaste ochtend op de koffie gaat bij haar moeder en zus. Ook heeft Hamza besloten dat hij voortaan zelf de boodschappen gaat doen in plaats van Nadia geld te geven voor de boodschappen.

Behoeft op moment van de Veilig Thuis melding

Nadia ziet geen uitweg en is bang om de kinderen te verliezen. Het liefst wil ze scheiden en met de kinderen in een eigen woning trekken.

Verloop na Veilig Thuis melding: ingezette bescherming en zorg

De politie besluit op basis van het RIHG om geen tijdelijk huisverbod op te leggen. Later die dag vindt er een gezamenlijk gesprek met Veilig Thuis, Nadia en Hamza plaats. Hamza ontkent aanvankelijk het incident van de avond ervoor: 'ruzie hoort bij elke relatie'. Veilig Thuis constateert flinke blauwe plekken op Nadia's schouder en ook een aantal krassen op haar arm. Daarop geeft Hamza aan dat dit soort incidenten niet vaak gebeuren, en dat Veilig Thuis het nu uitvergroot. Wel stemt hij in met de afspraak dat hij tijdelijk het huis verlaat zodat Nadia met de kinderen terug naar huis kan. Later in het traject geeft Hamza aan dat hij en Nadia het zelf willen oplossen en dat geen relatie- of opvoedingshulp nodig is. Nadia zwijgt terwijl Hamza dit vertelt. Op aandringen van Veilig Thuis stemt Hamza in met hulpverlening omwille van de kinderen. Als er een huisbezoek is komt Hamza zorgzaam en vriendelijk over en lijkt er een goede band met de kinderen te zijn. Nadia is zwijgzaam en trekt zich terug.

Als Hamza op zijn werk is, controleert hij regelmatig of Nadia thuis is. Hamza zet haar onder druk om het dossier te laten wissen bij Veilig Thuis. Scheiding voelt voor Nadia niet als een optie, omdat ze geen eigen (huur) woning kan betalen en ze bang is dat de kinderen aan Hamza worden toegewezen of dat hij met de kinderen naar Marokko vertrekt. Enkele weken na de melding dient Nadia via een advocaat een klacht in tegen Veilig Thuis

en vraagt ze haar dossier op; ook geeft ze via de advocaat aan een andere Veilig Thuis onderzoeker te willen. Veilig Thuis zorgt dat Nadia een andere contactpersoon krijgt. Nadia laat aan het einde van het Veilig Thuis traject weten dat ze hulp hebben gezocht bij een islamitische organisatie elders in Nederland, die vrijwillige hulp biedt aan vrouwen. Veilig Thuis besluit de casus af te sluiten, omdat er verder geen enkel signaal van externe partijen is die duiden op huiselijk geweld en Nadia eerdere uitspraken intrekt.

Het voorbeeld van Nadia en Hamza laat zien hoe Hamza het leven van Nadia controleert, er sprake is van agressief gedrag met (licht) letsel tot gevolg en seksuele dwang. Daarnaast wordt door Hamza gedreigd de kinderen mee te nemen. Ook zien we dat de hulpverlening tijdens het huisbezoek goed contact heeft met Hamza en dat Nadia zich terugtrekt. Dit alles kan erop wijzen dat er sprake is van intieme terreur.

5.2.1. Geweldspatronen: Macht en controle

Bij intieme terreur staat macht en controle centraal: de pleger probeert op allerlei manieren het alledaagse leven van de ander te domineren en te controleren en de ander afhankelijk te maken. (Johnson, 2008; Stark, 2007; Johnson & Leone, 2005). Het betreft een primaire dader en een primair slachtoffer; het gaat om eenzijdig geweld, meestal van man richting vrouw, dat speelt vanaf het begin van de relatie (De Ruiter et al., 2020). Het begin van de relatie kan heel romantisch zijn, waarbij de man aandringt op samenwonen of trouwen om de liefde te bezegelen. Een scheiding wordt vaak niet geaccepteerd. De periode rond het verbreken van de relatie is de gevaarlijkste periode: de kans op stalking is groot, evenals het risico om gedood te worden (Campbell et al., 2009; Monckton Smith, 2021). Veel vrouwen vluchten met hun kinderen naar de vrouwenopvang voor bescherming (Lünnemann et al., 2021).

Bij intieme terreur gaat het om inbreuken op de persoonlijke vrijheid. Het betreft vergaand controlerend gedrag op verschillende gebieden: controle binnenshuis, zoals eten ontzeggen of een kind niet de zorg te mogen bieden

waar het om vraagt; continue in de gaten houden waar de ander is door middel van tracking apps en het controleren van online communicatie; financiële uitgaven controleren, geen eigen bankrekening. Het kan ook gaan om het ontnemen van algemene toegang tot ondersteunende diensten, zoals hulpverlening en zorg. Daarnaast isoleert de pleger de ander door het ontzeggen of beperken van contacten buitenshuis. De vrouw mag niet op bezoek bij anderen of geen telefoongesprekken hebben met familie of vrienden. Tot slot probeert de pleger voortdurend de vrouw psychologisch te manipuleren, zodat zij gaat twifelen aan haar eigen verstand. De pleger ontkent bijvoorbeeld glashard gebeurtenissen, praat de ander een mentaal gezondheidsprobleem aan of dreigt zichzelf wat aan te doen om zo de ander onder druk te zetten (Le Compte & Groenen 2020; ANROWS, 2020).

Naast controle en dwang, is bij intieme terreur sprake van veelvuldig ernstig psychisch geweld door bedreigende, intimiderende en kleinerende taal. Ook gebruikt de pleger veelal seksuele dwang en fysiek geweld, waarbij ten opzichte van de andere profielen relatief vaker sprake is van ernstig letsel, soms zelfs dodelijk. Slachtoffers willen vluchten voor het geweld. Soms gebruikt het slachtoffer gewelddadig verzet: niet om de controle te winnen maar ter verdediging. De pleger kan ook de kinderen inzetten als machtsmiddel, bijvoorbeeld door slechte verhalen over de andere ouder aan de kinderen te vertellen (ouderverstoting) of te dreigen jeugdbescherming in te schakelen omdat de andere partner de kinderen zou mishandelen (Johnson, 2008; Stark, 2007; Johnson & Leone, 2005).

Intieme terreur treft ook de kinderen. Het kan daarbij zowel om directe als indirecte kindermishandeling gaan. Directe kindermishandeling omdat kinderen ook te maken krijgen met dreiging en fysiek en psychisch geweld. Indirecte kindermishandeling omdat kinderen getuige zijn van het voortdurende geweld en de controle. En door het isoleren van de moeder worden vaak ook de sociale contacten van de kinderen ingeperkt, zeker als ze jong zijn. Daarnaast kan het voorkomen dat de pleger het kind zo weet in te palmen of onder druk te zetten, dat het kind partij kiest voor de controlerende partner (Radford & Hester, 2006; Thiara & Humphreys, 2017).

5.2.2. Onderliggende risicofactoren

Veelvoorkomende risicofactoren die een rol spelen bij plegers van intieme terreur zijn persoonlijkheidsproblematiek (zoals een antisociale of narcistische persoonlijkheidsstoornis), bezitsdrang en controledrift, jaloezie (als uiting van bezitsdrang), middelengebruik (drank en drugs) en patriarchale opvattingen. Alledaagse stressfactoren, zoals werkloosheid of financiële stress, kunnen het intieme terreur verder versterken. (Carlson, 2010; Factsheet Intieme Terreur 2022)

5.2.3. Impact geweld op slachtoffer en kinderen

Er is een duidelijke machtsongelijkheid tussen pleger en slachtoffer. Veelal hebben de slachtoffers geen baan, zijn financieel afhankelijk en zeer geïsoleerd. Door de continue vernederende opmerkingen heeft het slachtoffer een zeer laag zelfvertrouwen wat maakt dat ze negatieve opmerkingen van hun partner gaan geloven en daardoor in een negatieve spiraal terecht komen. Het geweld heeft grote gevolgen voor de mentale gezondheid van slachtoffers. Slachtoffers ervaren continue angst en zijn bang: elk willekeurig moment kan ontsporen, daardoor is er continue stress. Er is bij slachtoffers hoog risico op trauma, depressieve klachten of angststoornissen. (Le Compte & Groen 2020; Stark, 2007)

Ook de gevolgen voor kinderen zijn groot. Ze hebben vaak last van psychische klachten, zoals angsten, en fysieke klachten, zoals bedplassen of overgeven. Kinderen voelen zich geïsoleerd omdat ze zich enerzijds alleen veilig voelen op plekken waar geen andere gezinsleden komen en anderzijds doordat er geen vrienden mogen komen spelen of geen contact is met de familie (Callaghan et al., 2018; Katz et al., 2016). Bij kinderen kan daarnaast sprake zijn van gedragsproblematiek, zoals autisme, ADHD en/of traumaklachten en een emotieregulatiestoornis wat gerelateerd kan zijn aan het geweld dat de kinderen meemaakten. Kinderen passen verschillende copingstrategieën toe: aanpassende, vermijdende of actieve copingstrategieën. Actieve strategieën

die kinderen inzetten zijn bijvoorbeeld fysiek blokkeren, het uit elkaar halen van ouders, proberen geweldsinteracties te de-escaleren door af te leiden, expres zwijgen of geen informatie van de ene ouder aan de andere ouder te verstrekken, en soms ook onthullen of hulp zoeken (Callaghan et al., 2018; Katz et al., 2016). Daarnaast kan het zijn dat het kind hulp nodig heeft, maar de pleger geen toestemming geeft voor hulp (Casusonderzoek 2020).

Daarnaast kan intieme terreur de moeder-kind relatie beschadigen en de opvoeding negatief beïnvloeden. Kinderen hebben minder momenten van ouderlijke aandacht van hun moeder, omdat alle aandacht naar de controlerende partner gaat of door deze wordt opgeëist. Als de pleger niet thuis is, gedragen moeders zich vaak vrijer, actiever en liefdevoller richting de kinderen. Kinderen kunnen niet bevatten dat hun aandachtige, vriendelijke en warme moeder verandert is een stille, volgzame vrouw (Callaghan et al., 2018; Katz et al., 2016). Dit kan leiden tot onveilige gehechtheid. In het algemeen geldt dat als er een omgangsregeling wordt opgelegd, maar vaders de impact van hun gewelddadig gedrag op het kind niet begrijpt, het kind vaak sociale, gedrags- en psychologische problemen ontwikkelt (Turhan, 2021).

5.2.4. Beschermingsarrangement in geval van Intieme terreur

Intieme terreur is in de praktijk vaak lastig te herkennen, zo bleek uit de gesprekken met de professionals (hoofdstuk 4). Zeker als er geen ernstig (fysiek) geweld plaatsvindt, zijn de manieren waarop controle wordt uitgeoefend niet snel herkenbaar. Bovendien zijn plegers vaak goed in staat anderen voor zich te winnen (Le Compte & Groenen 2020, Monckton Smith 2021).

Vanuit de systeemgerichte aanpak wordt vaak ingezet op gezamenlijke gesprekken met alle betrokkenen. Bij intieme terreur is dit niet wenselijk omdat zowel de partner als de kinderen zich niet in bijzijn van de pleger durven uit te spreken uit angst voor repercussies thuis. Door de slachtoffers, waaronder ook de kinderen, vanaf het begin apart te spreken wordt meer ruimte en veiligheid gecreëerd om hun verhaal te horen. Op basis daarvan kan bepaald worden of gezamenlijk gesprekken wel of niet veilig zijn. Bescherming van de slachtoffers

inclusief de kinderen dient voorop te staan. De focus op directe veiligheid kan inhouden dat vrouw en kinderen naar een andere veilige plek moeten worden begeleid. Dit dient zorgvuldig te worden begeleid omdat juist de periode van scheiden de kans op ernstig geweld of zelfs doding vergroot.

In de probleemanalyse is het belangrijk alert te zijn op signalen of rode vlaggen van intieme terreur, waaronder ernstig gewelddadig gedrag, zoals geweld tijdens zwangerschap, gedwongen seks, stalking, poging tot verwurging, verstikking of verdrinking, toenemende escalatie van ernst en/of frequentie van geweld. Ook bedreigingen, zoals doodsb bedreigingen richting de ander of de kinderen, en dreigen met zelfdoding zijn rode vlaggen, evenals wapenbezit/gebruik en het onthouden van zorg die acuut de gezondheid bedreigt. Extreme angst bij de andere partner dat haar leven of dat van de kinderen in gevaar is, is altijd een rode vlag, evenals het feit dat het slachtoffer niet durft te spreken in aanwezigheid van de partner en/of angst toont voor de partner. Deze rode vlaggen zijn vooral belangrijk om te herkennen in combinatie met de eerder genoemde onderliggende risicofactoren in paragraaf 5.2.2 (zie Factsheet Intieme Terreur 2021)

Casussen waarin sprake is van intieme terreur zijn vrijwel zonder uitzondering complex en vragen om een zeer gespecialiseerde samenwerking. Deze kan geboden worden via het Zorg- en Veiligheidshuis in geval sprake is van de noodzaak van samenwerking tussen zorg- en justitieketen, of via een andere vorm van multidisciplinair overleg.

Beschermingsmaatregelen

Voor de bescherming van vrouw en kinderen kan het bieden van een veilige woonplek via de vrouwenopvang of safe houses noodzakelijk zijn, in Zaanstad-Waterland is dat van Blijf Groep. Soms kan thuis blijven met een AWARE (elektronisch alarmsysteem) een optie zijn. Daarnaast biedt het recht mogelijkheden.

De politie kan bij vermoeden van strafbare feiten een verdachte (ambts-halve) aanhouden en in verzekering stellen. Bij ernstige bedreiging kan het 'Stelsel Bewaken en Beveiligen' worden ingezet. De officier van justitie kan bij

een strafbeschikking (of sepot) voorwaarden stellen en in geval een zaak aan de rechter wordt voorgelegd, kan een gedragsaanwijzing worden gegeven die geldt tot de rechter uitspraak heeft gedaan (509hh Sv). De rechter kan vrijheidsbeperkende maatregelen opleggen, dit kan ook in de vorm van een bijzondere voorwaarde. Passende interventies bij intieme terreur kunnen zijn: het verplicht accepteren van (forensische) behandeling, verplicht verblijf in een instelling voor begeleid wonen of maatschappelijke opvang. Passende vrijheidsbeperkende maatregelen zijn bijvoorbeeld een meldplicht bij de reclassering of een straat/contact/locatieverbod (Interventiepalet).

Naast strafrechtelijke maatregelen zijn er bestuurlijke maatregelen, waaronder de inbewaringstelling in het kader van de Wet zorg en dwang. De burgemeester kan hiervoor een beschikking afgeven bij crisissituaties waarin de veiligheid van personen ernstig bedreigd wordt door het gedrag van een cliënt. Ook kan de burgemeester een gebieds/wijkverbod opleggen via het bestuursrecht. In uitzonderlijke gevallen kan bij intieme terreur het helpen om een tijdelijk huisverbod op te leggen, maar alleen als er vertrouwen is dat het contactverbod wordt gerespecteerd of tegelijkertijd met een strafrechtelijke maatregel. Veelal is het risico echter dat de pleger op andere manieren de controle en dwang voortzet en de onveiligheid hierdoor toeneemt.

Tot slot kan het civiele (familie)recht worden ingezet om, als het nodig is, de inzet van hulp te versnellen, bijvoorbeeld als de pleger geen toestemming geeft voor onderzoek of behandeling van het kind. In dat geval kan een voorlopige ondertoezichtstelling of voorlopige voogdij uitkomst bieden. Belangrijk is dat alleen omgang tussen kind en pleger kan plaatsvinden indien de veiligheid van het kind én van de verzorgende ouder geborgd is. De rechter kan de ouder (vader) die de onveiligheid veroorzaakt of als opvoedingsvaardigheden ontbreken, opleggen deel te nemen aan interventies en trainingen voor het ontwikkelen van positieve opvoedingsvaardigheden, en/of om het gewelddadige gedrag te stoppen. Voorwaarde kan zijn dat de niet verzorgende ouder (vader) eerst aan zichzelf moeten werken voordat veilig contact tot stand kan

komen (Turhan, 2021; Avontuur, 2022).¹² Daarnaast is gezamenlijk gezag niet vanzelfsprekend als sprake is van gewelddadig gedrag van een van de ouders of bij (ex-)partners waar sprake is van chronische conflicten (Avontuur, 2022, Groen, 2020).

Professionele hulp

Het patroon van intieme terreur is complex en de zorgen omtrent de veiligheid groot. Gespecialiseerde hulp is daarom noodzakelijk, zowel voor slachtoffers, kinderen en plegers. Systeemgerichte hulp is ook hier van groot belang, maar wel via gescheiden hulptrajecten voor beide ouders, tenzij er voldoende aanwijzingen zijn dat ook gezamenlijke hulpverleningssessies mogelijk en zinvol zijn. In geval van intieme terreur is vaak sprake van een geschiedenis van ernstig geweld, wapengebruik bij eerdere geweldsincidenten, een antisociale persoonlijkheidsstoornis of onbehandelde ernstige mentale ziekte van de pleger, angst bij het slachtoffer voor de partner of angst om zich te uiten in nabijheid van de (ex)partner, zoals hiervoor (5.2.1) beschreven. Dit zijn in het algemeen contra-indicaties voor gezamenlijke relatiehulp. Een slachtoffer mag zich nooit gedwongen voelen tot gezamenlijke behandeling (McCollum & Stith, 2008).

De complexe plegerproblematiek vraagt om hulp vanuit de gespecialiseerde GGZ, bijvoorbeeld het programma Niet Meer door het Lint, of forensische psychiatrie, zoals De Waag in Zaanstreek-Waterland. Het motiveren van plegers van dwingende controle vraagt specifieke competenties (Lünnemann & Lünnemann, 2022). Slachtoffers hebben eveneens specialistische hulp nodig. In Zaanstad-Waterland biedt de Blijf Groep ambulante hulp, zowel gericht op ondersteuning om naar een veilige plek te gaan, zoals een vrouwenopvang of een Safe House, als ambulante begeleiding. Daarnaast is aandacht voor herstel belangrijk: slachtoffers zijn vaak angstig, hebben een laag zelfvertrouwen en zijn ernstig getraumatiseerd. Hiervoor is behandeling van gespecialiseerde

psychologen nodig, waaronder traumabehandeling. Ook voor kinderen is aandacht nodig. Niet alleen als hun klachten dusdanig ernstig zijn dat behandeling nodig is. Het is altijd belangrijk dat er een vertrouwenspersoon is die een luistrend oor en ondersteuning biedt. Daarbij is het belangrijk dat professionals beseffen dat kinderen niet alleen passieve getuigen zijn maar ook direct slachtoffer en vaak actieve coping strategieën toepassen die adequaat zijn als er gevaar dreigt maar op de langere termijn destructief zijn voor een gezonde ontwikkeling (Callaghan et al., 2018).

Laagdrempelige ondersteuning

Uit dit onderzoek komen niet direct specifieke aanwijzingen voor laagdrempelige ondersteuning naar voren in geval van intieme terreur. Vrouwen die thuis worden geïsoleerd en hun weerbaarheid en autonomie verliezen, hebben extra aandacht nodig. Professionals, docenten op school, burens en familie zijn belangrijk in het doorbreken van het isolement. Zij kunnen vragen stellen over hoe het gaat thuis, luisteren en spiegelen op een open, niet oordelende manier. Dit kan een zaadje planten om uiteindelijk de stap naar buiten te nemen en voor zichzelf (en kinderen) op te komen (Le Compte & Groenen, 2020). Het is belangrijk dat slachtoffers en plegers anoniem informatie kunnen inwinnen om op grond van die informatie te beslissen of zij hulp willen is, zo komt uit het onderzoek naar laagdrempelige hulp in geval van geweld in afhankelijkheidsrelaties naar voren (De Wildt e.a., 2023). Voor slachtoffers helpt het om online verhalen te kunnen lezen van anderen om hun eigen situatie daar aan te spiegelen. SAFEwomen is een landelijke online hulpdienst, die behulpzaam kan zijn. Anonieme chatfuncties van organisaties, zoals van Fier, kunnen ondersteunen. Zo kunnen hulpverleners via chatfuncties het slachtoffer vragen stellen, ze bij de hand nemen welke stappen genomen moeten worden en ze kunnen helpen om bij de juiste hulpinstantie te komen. De hulplijn moet ook buiten kantooruren open zijn. Daarnaast kunnen lotgenoten groepen ondersteunend zijn (De Wildt, e.a., 2023).

¹² Zie hierover ook de uitspraak van het Hof Amsterdam, 02-02-2021, nr. 200.283.98301

5.3. Gezin in de stress

Carmen en Tom

Relevante gezinskenmerken:

Carmen (42) woont samen met haar zoon (13 jaar) uit een eerder huwelijk en haar huidige partner Tom (53). Carmen is twintig jaar geleden als Engelse expat naar Nederland gekomen en heeft een goedbetaalde baan als consultant. Eind 2017 ontmoet Carmen Tom, 'de liefde van haar leven' en in 2018 trouwen ze. Tom is afgekeurd vanwege een hernia, en werkt vijftig procent.

Geweld, conflicten en onveiligheid:

Enkele maanden na hun huwelijk ontstaan de eerste scheuren. Bij alledaagse tegenslagen kan Tom snel explosief reageren en grijpt hij regelmatig naar alcohol, waardoor zijn agressie verder toeneemt. Hij is dan verbaal en fysiek agressief richting Carmen. Tijdens rustigere periodes in het leven, zoals een gezinsvakantie en het begin van de coronalockdown, gaat het beter. Tom zoekt hulp op aandringen van Carmen. Carmen meldt zich een aantal weken ziek op het werk. Voorjaar 2020 volgt een heftig geweldsincident, waarbij Tom voor het eerst ook richting haar zoon fysiek geweld gebruikt: hij grijpt hem bij de keel en duwt hem tegen de muur. Carmen belt de politie en die doet een Veilig Thuis melding. Daarna neemt het geweld van Tom richting Carmen en haar zoon verder toe in ernst: van duwen en lichte verwijten, naar fysiek geweld met kneuzingen als gevolg. De politie komt binnen een half jaar acht keer langs en doet drie Veilig Thuis meldingen.

Eerder geboden bescherming en zorg:

Als Tom op aandringen van Carmen hulp zoekt bij de huisarts, verwijst de huisarts door naar De Brijder. Haar zoon krijgt een kinderpsycholoog via de Brijder en Carmen sluit regelmatig aan bij de gesprekken met haar partner. De Brijder adviseert relatietherapie te volgen. Volgens Carmen is er echter geen aandacht voor de oorzaak van het middelengebruik en de snel opkomende agressie van Tom, die er soms ook is op momenten dat hij niet drinkt. Ook mist Carmen praktische tips over hoe om te gaan met

Tom om het overmatig alcoholgebruik te voorkomen en wat te doen als het onveilig wordt. Als Tom voor het eerst agressief is richting haar zoon, belt Carmen de politie. Politie doet een Veilig Thuis melding en de wijkagent voert meerdere gesprekken met Tom. Veilig Thuis verwijst terug naar De Brijder, waar Tom eerder hulp heeft gehad. De Brijder start opnieuw een intake, maar geeft aan dat momenteel de agressieproblematiek op de voorgrond staat en doet een melding bij Veilig Thuis omdat zij zich zorgen maken over de veiligheid.

Sociaal netwerk:

Carmen voelt zich gesteund door haar schoonvader, de vader van Tom. Na het heftige incident in het voorjaar 2020 blijft hij enkele nachten bij haar in huis slapen. Ook gaat hij soms mee naar gesprekken met hulpverlening.

Behoeft op moment van Veilig Thuis melding:

Carmen wil graag rust om na te denken over hoe ze de situatie kan oplossen en wat ze met deze relatie wil. Ook wil ze graag dat het met haar zoon weer goed gaat.

Verloop na de Veilig Thuis melding:

Na de melding van de Brijder, schakelt Veilig Thuis De Waag in voor de agressieproblemen van Tom en het Jeugdteam voor de veiligheid van Carmens zoon. Carmen belt De Waag over een afspraak voor Tom. De telefoniste maakt zich zorgen om Carmen en geeft haar een telefoonnummer voor hulp. Carmen spreekt vervolgens zes verschillende mensen voordat ze iemand aan de lijn heeft die haar kan helpen. De Waag schakelt Blijf Groep in vanwege hun zorgen over de veiligheid van Carmen en haar zoon. 'Opeens kwamen er allerlei instanties bij en werd ik overal heen en weer geslingerd om iemand te vinden die mij kon helpen'. Blijf Groep en het Jeugdteam maken onderling afspraken met Carmen en haar zoon, onder andere dat Tom niet thuis mag verblijven als hij dronken is. De Waag geeft aan dat Tom hierdoor gestrest raakt, waardoor zijn gedrag nog onveiliger wordt. Carmen lukt het uit loyaliteit niet om de veiligheidsafpraak te handhaven. In het najaar 2020 is er opnieuw een heftig fysiek incident, waarbij Carmen vlucht en opnieuw politie inschakelt. Carmen besluit daarop te scheiden

en er volgt een gezamenlijk gesprek met de beide partners, de ouders van Tom, de wijkagent en Blijf Groep. Er volgt een Afspraak Op Locatie (AOL) en er wordt afgesproken dat bij een volgend incident een tijdelijk huisverbod opgelegd zal worden. Als Carmen echter bij het volgende incident belt - net voordat het fysiek escaleert - geeft de politie aan geen huisverbod op te kunnen leggen omdat er alleen verbaal geweld is geweest. Er volgt een gezamenlijk gesprek met Blijf Groep, De Waag en het Jeugdteam. Er wordt besloten op te schalen naar het Zorg- en Veiligheidshuis. Ondertussen heeft Carmen mediation aangevraagd, maar Tom wil niet meewerken. Op advies van Blijf Groep vraagt Carmen via een advocaat een voorlopige voorziening voor gebruik van de echtelijke woning aan bij de rechtbank, waardoor haar partner het huis uit moet. Tom blijft Carmen nog een aantal weken lastig vallen door veel WhatsApp berichten te sturen, maar uiteindelijk komt hiermee een einde aan het geweld.

De casus van Carmen en Tom valt onder het profiel gezin in de stress. In de casus is te lezen dat sprake is van een hoge mate van stress door een opeenstapeling van factoren. Deze stress leidt herhaaldelijk tot conflicten waarbij het (ernstige) geweld ook van twee kanten kan komen. Het kan ook vooral eenzijdig geweld zijn, waarbij mannen vaker ernstig geweld gebruiken dan vrouwen, zoals in het voorbeeld hierboven. Regelmatig gaat dit samen met alcoholmisbruik bij één van partners, zoals ook bij Carmen en Tom. De kinderen kunnen, zoals de zoon van Carmen, zowel getuige zijn als zelf direct slachtoffer.

5.3.1. Geweldspatronen: hoge mate van stress leidt tot agressie

Bij gezin in de stress ontstaat het geweld met name uit onmacht; een opeenstapeling van stressfactoren leidt tot geweld en conflicten in het gezin. Doorgaans is alleen thuis sprake van agressie en geweld. Het gaat voornamelijk om psychisch en fysiek partnergeweld, waarbij kinderen vaak indirect betrokken zijn; zij voelen de spanningen en zijn getuige van agressieve conflicten. Hoe meer risicofactoren spelen, hoe groter de kans dat zowel sprake

is van partnergeweld als directe kindermishandeling, waaronder ook verwaarlozing van het kind (Ten Boom et al., 2016). Bij gezin in de stress is, in tegenstelling tot intieme terreur, een bepaalde dynamiek in het conflict waarbij het geweld ook wederzijds en meer gelijkwaardig kan zijn; beide partners schelden, schoppen en slaan. Naast wederzijds geweld kan ook sprake zijn van zelfverdediging of eenzijdig geweld met name als een van de partners moeite heeft met agressie/emotieregulatie. Door het teveel aan stressfactoren is de balans tussen draagkracht en draaglast weg uit het gezin. Dit leidt tot situationeel geweld: geweld dat incidenteel en impulsief is, en wat ontstaat na een escalatie van een conflict (Johnson, 2008). Meestal is er een concrete aanleiding die spanning oplevert, wat leidt tot escalatie, vervolgens wordt het weer goed gemaakt, tot een nieuwe situatie ontstaat. Deze spiraal van geweld kan op een gegeven moment leiden tot een situatie waarin (vooral) mannen via dreiging en geweld proberen de controle te krijgen en (vooral) vrouwen zich steeds meer terugtrekken, zich schuldig voelen en hun zelfvertrouwen verliezen (Van Lawick, 2015). Deze fase lijkt veel op de kenmerken van intieme terreur.

5.3.2. Onderliggende risicofactoren

Soms zijn stressfactoren tijdelijk aanwezig, waardoor periodes met meer geweld afgewisseld wordt door rustigere periodes met minder stress, conflicten en geweld. Soms zijn het incidentele gebeurtenissen die de aanleiding geven tot geweld, zoals af en toe overmatig alcoholgebruik in het weekend of problemen op het werk. Ook een intense emotionele levensgebeurtenis, zoals voor het eerst ouder worden, slapeloze nachten door jonge kinderen, ernstige ziekte, verlies van een dierbare door overlijden of baanverlies, kunnen de aanleiding vormen voor het geweld. Hoe meer stressfactoren spelen en zich opstapelen, hoe groter de kans dat chronische irritatie ontstaat en steeds vaker en sneller escalaties plaatsvinden. Met name middelengebruik versterkt dit effect (Cafferky et al., 2018; Lawick, 2014). Naast stressfactoren zijn partners minder tevreden over hun relatie, wordt weinig sociale steun ervaren en als

kind hebben partners niet geleerd hoe ze op een gezonde manier om kunnen gaan met stress (Casusonderzoek 2020; Lünemann, 2023).

5.3.3. Impact geweld op ouders en kinderen

Plegers voelen zich vaak onmachtig, ervaren maatregelen of interventies als onrecht en voelen zich niet begrepen in hun emoties (De Wildt et al., 2023).¹³ Slachtoffers voelen zich tijdens conflicten vaak angstig, bijvoorbeeld als hun partner gedronken heeft, maar slachtoffers voelen zich over het algemeen niet structureel onveilig zoals bij intieme terreur wel het geval is. Als slachtoffers als kind ook te maken hebben gehad met kindermishandeling, kan dit voor herbelevingen van jeugdtrauma's zorgen. (Casusonderzoek 2020)

Kinderen in het gezin reageren vaak zeer wisselend op het geweld. Er zijn kinderen die de neiging hebben te vluchten, weg te gaan, om zo het gevoel van veiligheid bij zichzelf te herstellen. Dit zijn bijvoorbeeld de pubers die boven op hun kamer gaan zitten en muziek gaan luisteren. Maar er zijn ook kinderen die er juist tussen springen, die 'stop ermee' of 'houdt op' gaan roepen. Veel kinderen blijven wel loyaal naar beide ouders en willen contact, wat vaak door de moeder gestimuleerd wordt (Meijer, 2018 ; Davies et al., 2016)

5.3.4. Beschermingsarrangement in geval van Gezin in de stress

Bij gezin in de stress gaat het om het vinden van een balans tussen hulp en beschermen. In de probleemanalyse is het belangrijk eerst goed zicht te krijgen op de veiligheidsaspecten: wie doet wat tegen wie (wat is ieders rol), en wat zijn de stressfactoren die van invloed zijn op het ontstaan van onveiligheid. Als het voldoende veilig is, kan risicogestuurde zorg worden ingezet. Welke (drie) stressfactoren zijn de grootste triggers voor het geweld en dienen als

eerste aangepakt te worden? Bij complexe zaken is opschaling naar het Zorgen Veiligheidshuis noodzakelijk.

Beschermingsmaatregelen

In geval van ernstig geweld of risico op herhalend ernstig geweld kan het, net als bij intieme terreur, nodig zijn om een veilige plek te vinden in de (vrouwen)opvang of bij een bekende thuis. De politie kan een Afspraak Op Locatie (AOL) inzetten: bij een crisismelding gaat de politie met spoed erop af. Bij laag risico op escalatie kan de wijkagent een STOP-gesprek voeren.

Daarnaast kan een strafrechtelijk vervolg noodzakelijk zijn (zie ook onder intieme terreur). Specifiek relevant zijn de gedragsinterventies die in een strafrechtelijk kader verplicht kunnen worden gesteld zoals agressiebeheersing, alcohol en geweld, BORG, Caring Dads, CoVa, en leefstijl 24/7, allen trainingen van de reclassering. Passende vrijheidsbeperkende maatregelen zijn een meldplicht bij de reclassering of een straat/contact/locatieverbod. Bij een strafzaak kan het Openbaar Ministerie, de rechtbank of het gerechtshof ook mediation of herstelbemiddeling inzetten (Lünemann & Wolthuis, 2019; Wolthuis et al., 2019).

Vanuit het bestuursrecht kan de burgemeester een tijdelijk huisverbod inclusief contactverbod opleggen bij ernstig en onmiddellijk gevaar. Dit biedt directe bescherming van de gezinsleden, kan zorgen voor een periode van rust en daarnaast wordt tijdens de periode van het huisverbod vrijwillige hulp aan alle gezinsleden geboden. Als een tijdelijk huisverbod niet mogelijk is vanwege het ontbreken van onmiddellijk gevaar, kan in Zaanstreek-Waterland de interventie Terugdringen Huiselijk Geweld worden ingezet, waar de reclassering in gesprek gaat met beide partners om een inschatting te maken wat nodig is om verdere escalatie te voorkomen.

Tot slot kan het civielrecht worden ingezet: als gezinnen langere tijd in een stressvolle periode zitten met stressfactoren die een hoog risico vormen op geweld, kan soms een OTS noodzakelijk zijn. Het besluit van partners om te scheiden kan ook nieuwe onzekerheid met zich meebrengen. In dat geval kan een voorlopige voorziening duidelijkheid bieden. Een voorlopige voorziening

¹³ Zie het product over gezinsprofielen van [Augeo](#)

moet via een advocaat ingediend worden bij de rechtbank. Een voorlopige voorziening kan gevraagd worden ten aanzien van het hoofdverblijf van de kinderen, de omgangsregeling met de andere ouder, partner/kinderalimentatie, het gebruik van de gezamenlijke woning en gemeenschappelijke spullen. Een voorlopige voorziening heeft een beperkte geldigheidsduur; na het indienen van een verzoek van een voorlopige voorziening moet binnen vier weken het verzoek voor de echtscheiding binnen zijn en geldt deze tot zolang er definitieve afspraken rond de scheiding zijn gemaakt.

Professionele hulp

Bij gezin in de stress is het van groot belang om stressfactoren die aanleiding vormen voor het geweld aan te pakken of te behandelen (Lawick, 2014). Zolang het om incidentele lichte vormen van geweld gaat en de veiligheidsinschatting is dat er een laag risico is op ernstig geweld, kunnen sociale wijkteams en jeugdteams - als zij expertise hebben in huiselijk geweld - een belangrijke rol spelen in de aanpak van deze triggers. Als het geweld ernstigere vormen aanneemt en het niet lukt het geweldspatroon te doorbreken is het belangrijk om gespecialiseerde hulp in te schakelen om de onderliggende problematiek aan te pakken. Bij crisissituaties kan Ambulante Spoedhulp (ASH) ingezet worden.

Relatie- en gezinstherapie kunnen helpend zijn om de dynamiek die tot escalaties leidt, inzichtelijk te maken voor de gezinsleden. Voorwaarde voor de inzet van relatietherapie is dat beide partners zich vrij voelen zich te uiten in het bijzijn van de ander. Als dit niet het geval is, is eerst individuele behandeling nodig voordat gezamenlijke relatietherapie mogelijk is. De relatietherapie dient gericht te zijn op het creëren van veiligheid. De relatietherapeut dient kennis te hebben van geweldsdynamieken in een relatie en systeemgerichte behandeling (McCollum & Stith, 2008). Samen met het gezin kan een strategie bedacht worden om de escalaties te stoppen en de geweldsspiraal te doorbreken. Zo krijgen gezinsleden enerzijds inzicht in hoe ze zichzelf tot bedaren kunnen brengen en anderzijds hoe ze de ander tot bedaren kunnen krijgen voordat geweld wordt gebruikt tijdens een conflictescalatie (Lawick, 2014).

Focussen op het vertrouwensniveau dat bestaat tussen partners of ex-partners of tussen kinderen en ouders kan belangrijk zijn in de aanpak om de cirkel van geweld te doorbreken. Als partners enig vertrouwen hebben in elkaar, zijn zij meer vergevingsgezind en hebben zij meer waardering voor hun partner, en kunnen conflicten en geweldspatronen vanuit een vertrouwensbasis worden aangepakt (Schoemaker et al., 2017). Observaties van partners of het hele gezin kan het gezin een spiegel voorhouden, en geeft het gezin inzicht in hoe de escalaties ontstaan en wat ieders rol daarin is (Stith et al., 2004). In geval van verslavingshulp bij overmatig alcoholgebruik heeft het meerwaarde ook de partner te betrekken evenals de kinderen door middel van bijvoorbeeld een kinderpsycholoog van De Brijder.

Alleen relatietherapie is vaak niet voldoende, omdat ook individuele stressfactoren bij ouders kunnen spelen (McCollum & Stith, 2008). Individuele psychische hulp kan nodig zijn: om inzicht te krijgen in eigen gedrag, om (postnatale) depressie aan te pakken of om bijvoorbeeld traumaklachten uit het verleden aan te pakken die het geweld triggeren. Psycho-educatie aan ouders over wat de impact is van agressie en geweld tussen ouders op kinderen is eveneens van groot belang, en kan eraan bijdragen dat ouders gemotiveerd raken om de geweldsspiraal te doorbreken. Hierbij is aandacht nodig voor ieders verantwoordelijkheid in de dynamiek om zo specifieke ondersteuning te kunnen geven aan vader en moeder.

Hulp voor kinderen is altijd van belang, ongeacht hoe ernstig het geweld in het gezin is, omdat de spanningen altijd invloed hebben op hun leven. Voor kinderen en jongeren bestaan verschillende programma's die hen ondersteunen als zij thuis te maken hebben met geweld, zoals 'Piep zei de muis' voor kinderen van 4 tot 8 jaar. Ook het programma Voorzorg, in Zaanstad-Waterland aanwezig bij de GGD, kan worden ingezet voor aanstaande jonge moeders die door een opeenstapeling van problemen een grotere kans hebben dat het misgaat in de opvoeding.

Laagdrempelige hulp

Wat geldt voor intieme terreur, geldt ook voor gezin in de stress. Professionals, docenten op school, burens, en familieleden zijn belangrijk, nu niet zozeer in het doorbreken van het isolement, maar wel in het doorbreken van het taboe om over agressie en onveiligheid in de relatie of het gezin te spreken. Erover praten kan al bijdragen aan meer veiligheid doordat een verandering in de dynamiek kan plaatsvinden waardoor het slachtoffer meer weerbaar wordt. Door vragen te stellen die niet oordelend zijn, bijvoorbeeld over hoe het gaat thuis, en te luisteren, kan een beginnende verandering optreden. Daarnaast is het belangrijk dat online én anoniem informatie kan worden gezocht, en ook buiten kantooruren (anoniem) gechat kan worden. Daarnaast kunnen lotgenotengroepen ondersteunend zijn (De Wildt et al., 2023).

In Zaanstreek-Waterland is, naast het landelijke aanbod, ook een eigen aanbod als het gaat om online hulp, zoals Two2tango. Landelijk is er SAFEwomen voor vrouwen die slachtoffer zijn (geweest) van partnergeweld of een chat met Fier voor slachtoffers en plegers van allerlei vormen van grensoverschrijdend gedrag. Voor kinderen is er landelijk de Kindertelefoon of voor Zaanstreek-Waterland Columbuzz Purmerend, hoewel deze niet specifiek steun bieden in geval van geweld thuis.

5.4. Kindgedrag en opvoedstress

Yasmina en zoon Amir

Relevante gezinskenmerken:

Yasmina (38 jaar) woont samen met haar zoon Amir (18 jaar) en dochter (16 jaar) in Nederland. Daarnaast heeft ze nog enkele volwassen kinderen die al op zichzelf wonen. Yasmina is afkomstig uit Turkije. Vijf jaar geleden is Yasmina gescheiden van de vader van haar kinderen, een jaar later ging haar volwassen oudste zoon uit huis en een jaar daarna haar volwassen dochters. Yasmina heeft een uitkering via de participatiewet. Zoon Amir

heeft gedragsproblemen, gebruikt regelmatig drugs en is vroegtijdig gestopt met zijn MBO opleiding.

Geweld, conflicten en onveiligheid:

Yasmina's ex-partner pleegde vanaf de start van hun relatie geweld richting Yasmina en de kinderen. Een maal kreeg Yasmina door het geweld een miskraam. Toen Amir 14 jaar was, is Yasmina gescheiden via een eenzijdig verzoek aan de rechtbank. De eerste periode bleef de ex-partner Yasmina en de kinderen bezoeken. Yasmina verbrak definitief het contact met haar ex-partner nadat hij haar en de kinderen met een mes had bedreigd. Nadat Yasmina's oudste zoon het huis uitging, ontstond het gewelddadige gedrag van Amir, zowel thuis als buitenshuis (zoals belediging ambtenaar in functie en – later - bij het huis van zijn zussen). Het betreft met name verbaal geweld (schelden, (doods)bedreigingen, vernedering); maar soms ook fysiek geweld (slaan, schoppen, hoofd tegen muur gooien) en bedreigingen (om geld te geven). Dit leidt ertoe dat Yasmina uiteindelijk sloten op haar slaapkamerdeur zet, zodat zij zich daar veilig voelt.

Ingezette bescherming en zorg:

Jeugdbescherming was betrokken rond de periode dat vader geweld pleegde. Ook is jeugdggz korte tijd bij Amir betrokken geweest vanwege gedragsproblematiek. De eerste Veilig Thuis melding wordt door de politie gedaan nadat Amir twee keer is aangehouden wegens winkeldiefstal en wapenbezit. Ongeveer drie jaar daarna meldt school bij Veilig Thuis dat er zorgen zijn: Amir luistert niet naar docenten, stelt zich als leiderstype op en misdraagt zich thuis. Hij luistert niet naar zijn moeder, scheldt haar uit, is fysiek agressief en vernielt spullen. De politie is hiervan op de hoogte. Eind 2018 doet een van zijn zussen, samen met de moeder van haar vriend, aangifte omdat hij ook haar vriend bedreigde. Hierna komt ambulante spoedhulp in het gezin ook omdat er zorgen zijn omtrent het jongere zusje dat thuis woont. De ambulante spoedhulp sluit positief af en er volgt geen vervolghulp. In 2019 doen beide zussen aangifte bij de politie, omdat Amir hen bedreigt om geld te krijgen. Daarop doet de politie opnieuw een Veilig Thuis melding.

Sociaal netwerk:

Yasmina heeft regelmatig belcontact met haar familie in Turkije. Ze spreekt beperkt Nederlands en durft geen mensen uit te nodigen omdat ze zich schaamt voor het gedrag van haar zoon en deuren zijn beschadigd door zijn agressie. Wel heeft Yasmina steun van haar buurvrouw, die ook van Turkse komaf is. Op het sociale netwerk van Amir is weinig zicht. Politie geeft aan dat Amir bepaalde contacten heeft, waarvan zij liever zien dat Amir hier geen contact mee heeft.

Behoeft:

Yasmina voelt zich eenzaam. Ze mist haar dochters thuis en haar familie in Turkije. Ze wil graag weer normaal contact met haar dochters, zonder dat het altijd over de problemen met Amir gaat. Ook wil ze dat Amir hulp krijgt, want ze is bang dat hij anders net als zijn vader wordt en ze wil niet dat hij een strafblad krijgt.

Verloop na de laatste Veilig Thuis melding:

Veilig Thuis neemt contact op met Jeugdbescherming voor de minderjarige dochter. Amir is inmiddels volwassen en krijgt een tijdelijk huisverbod, van waaruit de hulp wordt opgestart. Families First van Altra wordt ingezet. Dit werkt, Yasmina geeft aan dat het nu goed gaat en ze niet meer bang is. Amir keert terug naar huis. Binnen een week gaat het weer mis: doodsb bedreiging naar zijn zusje. Nu wordt het zusje vrijwillig in een netwerkpleeggezin (ouders van haar beste schoolvriendin) geplaatst. Zij vindt het onterecht dat zij voor haar broer uit huis moet en geeft aan dat er geen problemen zijn zolang zij haar broer uit de weg gaat. Daarop keert ze terug naar huis. Eind 2020 is er opnieuw een incident thuis, waarop Amir een tweede tijdelijk huisverbod krijgt. Jeugdbescherming dient een Verzoek tot Onderzoek (VTO) in bij de Raad voor de Kinderbescherming voor een machtiging uithuisplaatsing (MUHP) en ondertoezichtstelling (OTS) om voor Farah een veilige plek te creëren. Daarnaast wordt Blijf Groep ambulantly ingeschakeld voor moeder om haar te helpen haar grenzen te versterken. Blijf Groep en de Jeugdbescherming besluiten de casus aan te melden bij het Zorg- en Veiligheidshuis. Tijdens het overleg daar blijkt nog

een andere strafzitting voor Amir op de rol te staan. De reclassering heeft geadviseerd een deels voorwaardelijke straf met toezicht op te leggen, de rechter besluit Amir een taakstraf op te leggen. Het lukt niet om hulp op te starten: Amir komt na een aantal intakegesprekken niet meer opdagen bij de ggz. Organisaties die zijn ingezet om systeemgerichte hulp te bieden sluiten het dossier omdat Amir niet mee wil werken. Het zusje is bijna meerderjarig en Jeugdbescherming zal af moeten sluiten. Ondertussen blijft Amir het gewelddadige gedrag binnenshuis en buitenshuis voortzetten.

In dit profiel staan opvoedstress en onveiligheid voor de gezinsleden op de voorgrond. In bovenstaande casus zien we hoe Amir, een minderjarig kind, gedragsproblematiek vertoont dat samenhangt met het gewelddadige gedrag van zijn vader. Amir ontwikkelt zich tot een jongvolwassene die thuis zijn moeder en zussen terroriseert. Dit is een van de situaties die onder dit profiel valt.

De (ernstige) gedragsproblemen van een kind kunnen voortkomen uit aangeboren problematiek, maar ook samenhangen met agressie en conflicten tussen ouders of tegen een van de ouders, of er kan een combinatie zijn van aangeboren problematiek en agressie thuis. Het problematische kindgedrag en opvoedstress kan leiden tot geweld tussen kind en ouders, conflicten tussen ouders onderling, en kan ook voor geweld tussen het kind en broertjes en zusjes zorgen.

5.4.1. Geweldspatronen: Pedagogische onmacht en/of kindgedrag

Het problematische kindgedrag dat in dit profiel op de voorgrond staat, kan verschillende vormen aannemen, waarbij het met name om verbaal en fysiek geweld gaat. De gedragsproblemen die ouders noemen zijn: grenzeloos gedrag, geen respect tonen en niet luisteren. Als de problemen ontstaan tijdens de puberteit gaat dit om brutaal gedrag, weglopen van huis, strafbare feiten plegen (diefstal), drugs- en drankgebruik, overmatig veel gamen, spijbelen, of geld stelen van ouders (Casusonderzoek 2020).

Oudermishandeling betreft geweld vanuit thuiswonende jongeren of jongvolwassenen tussen de 12 en 23 jaar naar (een van) de ouders. Het gaat om (dreigen met) fysiek en psychisch geweld, of financiële handelingen als geld wegnemen of vormen van afpersing. Het zijn manieren om macht en controle te krijgen over de ouder. Jongens zijn vaker pleger dan meisjes en gebruiken bovendien meer fysiek geweld dan meisjes. Meisjes gebruiken meer verbaal en psychisch geweld. Het geweld is relatief vaker gericht op (alleenstaande) moeders, maar het kan ook gericht zijn op beide ouders (Vink et al., 2014; Bom et al., 2020). Ook in huidig onderzoek kwam uit de casuïstiekbesprekingen naar voren dat het vooral gaat om situaties van alleenstaande moeders met jongvolwassen zonen, terwijl in het casusonderzoek 2020 ook situaties voorkwamen van bijna jongvolwassen dochters wonend bij alleenstaande moeders.

In dit profiel is niet alleen sprake van opvoedstress, maar zien we ook kindermishandeling als gevolg van de door ouders ervaren opvoedstress en opvoedonmacht. Het kan zijn dat ouders vanuit hun eigen jeugd gewend zijn om conflicten met verbaal of fysiek ingrijpen op te lossen. Of ouders zien simpelweg geen andere uitweg om het kindgedrag te controleren of corrigeren en gebruiken geweld uit onmacht. (Casusonderzoek 2020).

Door de kindproblematiek en opvoedstress verslechtert vaak ook de relatie tussen ouders, waardoor een neerwaartse spiraal ontstaat. Verschillen in visie over de opvoeding en omgaan met de gedragsproblemen van het kind, net als het ontbreken van een gezamenlijke opvoeding, kunnen een belangrijke oorzaak zijn van het ontstaan van spanningen en conflicten tussen ouders (Casusonderzoek, 2020; Van Lawick, 2014). De vader is vaak strenger en de moeder toont vaak meer begrip. Dit kan vervolgens leiden tot partnergeweld, wat het kindgedrag weer verder versterkt (Casusonderzoek 2020). Wat ook voorkomt is dat vooral moeders zich zorgen maken en van alles proberen om het gedrag te veranderen, en vaders zich van hun kind afkeren, omdat ze teleurgesteld zijn.

5.4.2. Onderliggende risicofactoren

Bij het profiel kindgedrag en opvoedstress gaat het om een combinatie van (aangeboren) kindgebonden risicofactoren en oudergebonden risicofactoren, die nauw met elkaar samenhangen. Een belangrijke factor op het niveau van het kind is (eerdere) blootstelling aan partnergeweld of kindermishandeling. Het problematisch kindgedrag kan ontstaan of verergeren door onveilige opvoeding, de onveilige thuissituatie en het 'voorbeeld' dat ze meekrijgen (Casusonderzoek 2020). Andere kindgebonden factoren die een rol kunnen spelen zijn vastgestelde ontwikkelstoornissen (bijvoorbeeld ADHD, autisme of verstandelijke beperking) of mentale gezondheidsproblemen bij kinderen (bijvoorbeeld PTSS, trauma of leerstoornis) die extra druk op het gezin leggen. Ook middelengebruik door het kind, leeftijdsgenoten die geweld provoceren, schoolverzuim, of gearresteerd zijn geweest vanwege publiek crimineel gedrag zijn een risicofactor (Arias-Rivera et al., 2021; Toole-Anstey et al., 2021; Vink et al., 2014).

De kindgebonden risicofactoren zijn vaak onlosmakelijk verbonden met de oudergebonden risicofactoren. Bij onvoldoende of beperkte opvoedvaardigheden van ouders lukt het hen niet om met het problematisch gedrag van het kind om te gaan. Dikwijls is zowel sprake van een hoge mate van opvoedstress, aangeleerde gedragspatronen in hun eigen jeugd waardoor ouders het normaal vinden om conflicten met geweld op te lossen, en ontevredenheid of onzekerheid over hun ouderrol. Eenoudergezinnen lopen een hoger risico, doordat de ouder alleen voor de opvoeding staat. Andere factoren die een rol kunnen spelen zijn: eigen mentale gezondheidsproblemen (in het heden of verleden), middelengebruik door ouders, en in het verleden gearresteerd zijn geweest vanwege crimineel gedrag (Arias-Rivera et al., 2021; Bom et al., 2020; Toole-Anstey et al., 2021; Vink et al., 2014).

5.4.3. Impact geweld op ouders en kinderen

De zorg voor kinderen met probleemgedrag vraagt veel van ouders en kan bijvoorbeeld tot mentale gezondheidsproblemen van de ouder leiden, zoals depressie (Casusonderzoek 2020)

Door opvoedonmacht bij ouders, groeien kinderen vaak op met gewelddadig gedrag als norm. Als kinderen thuis regelmatig (verbale) agressie en fysiek geweld meemaken, kan dit ook de gedragingen of psychische toestand van het kind beïnvloeden. Van de kinderen die thuis regelmatig partnergeweld meemaakt, ervaart veertig procent daardoor posttraumatische stressklachten (Steketee et al., 2020). Daarnaast heeft het impact op de manier waar op kinderen zelf omgaan met conflicten. Ook op latere leeftijd kan dit de kans op crimineel en gewelddadig gedrag vergroten, binnen intieme relaties (bijv. dating violence of partnergeweld) als daarbuiten; oftewel intergenerationeel geweld (ANROWS 2020; Lünemann, 2023).¹⁴

Kinderen kunnen vastzitten in overlevingsmechanismen waarin hun probleemgedrag een afleiding is van het werkelijke probleem dat in het gezin speelt. Zo kunnen ze symptomen van een bepaalde stoornis vertonen, zoals ADHD of een angststoornis, terwijl er geen sprake is van een onderliggende stoornis; het gedrag komt voort uit de onveilige situatie waarin zij leven. Op het moment dat er een veilige leefomgeving is, kan bepaald probleemgedrag verdwijnen (Tierolf et al., 2014).

5.4.4. Beschermingsarrangement kindgedrag en opvoedstress

Als kindgedrag op de voorgrond staat, wordt vooral gedacht aan het versterken van ouder competenties, hulp aan kind en als dit niet in een vrijwillig kader kan, aan jeugdbeschermingsmaatregelen. Bescherming van het kind of kinderen staat voorop. Dat zien we in de casusbeschrijving van Yasmina en haar zoon

Amir, waar de jongere zus in een netwerkgezin wordt geplaatst als het bedreigende en agressieve gedrag thuis van Amir niet gestopt kan worden. Ondanks de betrokkenheid van zowel politie, jeugdbescherming, reclassering, strafrechter, en verschillende hulporganisaties lukt het niet om veiligheid thuis te creëren voor moeder en dochter (en niet meer thuis wonende volwassen zussen). De casusbeschrijving van Yasmina en haar zoon Amir laat ook zien dat het gedrag van Amir kan samenhangen met het agressieve gedrag van de vader en het is de vraag of ten tijde van het geweld thuis door de vader voldoende aandacht was voor de impact hiervan op de kinderen, en Amir in het bijzonder. Om deze complexe en ingewikkelde problematiek te doorbreken is een gezamenlijke analyse noodzakelijk om vervolgens tot een gefaseerde aanpak te komen waar eerst de veiligheid moet worden vergroot en vervolgens (langdurig) risicogestuurde zorg noodzakelijk is met als einddoel herstel van alle gezinsleden.

In de probleemanalyse is expliciete aandacht nodig voor de veiligheidsproblematiek, naast de vraag of de ontwikkeling van het kind wordt bedreigd. Welke zorgen zijn er, wat veroorzaakt de onveiligheid, en hoe kan de directe veiligheid worden vergroot. Daarnaast worden de factoren die het kindgedrag veroorzaken in kaart gebracht: in hoeverre speelt aangeboren problematiek een rol, in hoeverre spelen omgevingsfactoren een rol. Belangrijk is om hierbij aandacht te hebben voor de balans draagkracht-draaglast van de opvoeders.

Beschermingsmaatregelen

De inzet van een kinderbeschermingsmaatregel kan nodig zijn als het kind in zijn ontwikkeling bedreigd wordt en de ouders niet open staan voor hulp. In dat geval zijn civiele maatregelen zoals een ondertoezichtstelling of een uithuisplaatsing naar een (netwerk)pleeggezin, een open/gesloten instelling of begeleid wonen nodig. Als het problematische kindgedrag wordt veroorzaakt door het geweld tussen ouders of van de ene ouder tegen de andere ouder, is specifieke aandacht voor het vergroten van de veiligheid noodzakelijk, eventueel met beschermingsmaatregelen zoals genoemd onder gezin in de stress en intieme terreur.

¹⁴ Zie ook: <https://www.nji.nl/Gedragsproblemen-Probleemschets-Definitie>

Als het om thuiswonende jongvolwassenen gaat die het geweld veroorzaken of andere gezinsleden terroriseren, kan het zijn dat beschermingsmaatregelen zoals eerder genoemd bij intieme terreur of gezin in de stress noodzakelijk zijn. Als sprake is van crimineel gedrag bij minderjarigen of bij jongvolwassenen kan ook (jeugd)reclassering ingezet worden. Een tijdelijk huisverbod kan worden ingezet als het om een jongvolwassene gaat (een minderjarige kan niet tijdelijk uit huis worden gezet via het bestuurlijke tijdelijk huisverbod).

Professionele hulp

Belangrijk is het kindgedrag te plaatsen in de bredere context. Er is kennis nodig over de betekenis van gedrag: sommige gedragsproblemen lijken bijvoorbeeld op ADHD, maar deze verdwijnen of verminderen vanzelf als het kind in een veilig omgeving is (Tierolf et al., 2014). Ook kan het zijn dat de opvoed-onmacht op de voorgrond staat en het gedrag past bij de ontwikkeling. Zorg voor een vertrouwenspersoon waar het kind op kan terugvallen is altijd van belang, of er nu wel of geen professionele hulp aan het kind wordt gegeven (Casusonderzoek 2020).

Opvoedondersteuning kan ouders helpen bij opvoedstress en het omgaan met het kindgedrag. Het jeugdteam, het Centrum Jeugd en Gezin of Centrum Jong kunnen in Zaanstreek-Waterland opvoedondersteuning bieden. In gezinnen waar zowel sprake is van ernstige gedragsproblematiek bij kinderen als forse opvoedingsproblemen kunnen systeemgerichte interventies ingezet worden zoals Multi Systeem Therapie (MST), Functional Family Therapie (FFT) of Multidimensionale Familietherapie (MDFT). Ook interventies als Verbindend gezag & Geweldloos Verzet kunnen behulpzaam zijn.

Bij crisis kan Ambulante Speedhulp ingezet worden. Als een uithuisplaatsing dreigt omdat de situatie niet verandert, kan Families First resultaat boeken zodat een uithuisplaatsing voorkomen kan worden. Jeugdggz-aanbieders, zoals Youz, kunnen helpen bij ernstig probleemgedrag bij het kind, bijvoorbeeld bij psychische of verslavingsproblematiek. In geval ouders zich geterroriseerd voelen door hun zoon of dochter, zoals in het voorbeeld van

Yasmina en Amir, kan de methodiek Verbindend gezag en geweldloos verzet wenselijk zijn, zoals deze in het Lorentzhuis wordt aangeboden.

Als het kindgedrag en de opvoedstress langdurige speelt, kan de draagkracht en draaglast bij ouders uit balans raken. Vrijwillige weekendpleegzorg of logeeropvang kan een uitkomst bieden (Casusonderzoek 2020).

Laagdrempelige hulp

Voor gezinnen met kindgedrag en opvoedstress die een beperkt sociaal netwerk hebben, kan de draagkracht en draaglast snel uit balans raken. Inzet van een getrainde vrijwilliger van Home-Start Humanitas kan uitkomst bieden. Deze vrijwilligers bieden een luisterend oor en/of helpende hand bij jonge gezinnen met minimaal één kind onder de zes jaar.

Cursusbureau Zaanstreek biedt diverse gratis groepscursussen aan, die mogelijk behulpzaam kunnen zijn voor ouders van kinderen met probleemgedrag. De cursus 'Positief opvoeden Triple P' biedt algemene handvatten voor positieve opvoedstrategieën als de ouder zich zorgen maakt om het gedrag van hun kind. Specifiek voor ouders van kinderen tussen de 4 en 10 jaar die agressief gedrag vertonen is de workshop Triple P 'Ruzie en Agressie'. Ook zijn er aparte groepscursussen voor ouders van kinderen met ADHD (Barkley Oudertraining 12- en 12+) en autisme (Oudercursus autisme). Tijdens deze groepscursussen ontvangen ouders psycho-educatie en krijgen ouders handvatten aangereikt om met het gedrag van hun kind om te gaan. Daarnaast is een belangrijk doel van de groepscursussen ervaringen uitwisselen met andere ouders en van elkaar leren.

Voor moeders van verslaafde jongeren is er de hulplijn Moedige Moeders, opgericht in Volendam en inmiddels uitgerold naar andere gemeenten in Nederland.

5.5. Langdurige zorg

Richard en Ramona

Relevante gezinskenmerken:

Richard (52 jaar) heeft negen jaar een relatie gehad met Ramona (34 jaar), samen hebben ze twee zoons (6 en 8 jaar). Richard heeft een moeilijke jeugd gehad; vanwege spijbelen kwam hij in een internaat terecht, daar raakte hij verslaafd en later kwam hij in de krakerswereld terecht. Via de coffeeshop leert hij Ramona kennen. Ramona is 100% afgekeurd, vanwege hoogbegaafdheid en autisme; wel doet ze vrijwilligerswerk.

Geweld, conflicten en onveiligheid:

Drie maanden nadat ze elkaar leren kennen, raakt Ramona zwanger. Al voor de start van hun relatie kampen Richard en Ramona met verslaving (blowen en mogelijk ook harddrugs), waardoor het financieel niet altijd makkelijk is. De relatie verslechtert snel. Er is veel wederzijds verbaal geweld en soms fysiek geweld, waarbij Ramona Richard slaat. Bij dergelijke vechtpartijen belde Ramona meestal direct de politie en rende Richard het huis uit, omdat hij uit handen van de politie wilde blijven (vanwege eerdere negatieve ervaringen met politie). De laatste drie jaar van de relatie neemt het geweld toe. Richard wordt deels afgekeurd vanwege artrose en een versleten knie. De financiële situatie verslechtert verder en er ontstaan forse betalingsachterstanden. De kenniskring wordt steeds kleiner. Ramona sluit zich aan bij een kerk en Richard besluit mee te gaan. Daar leert Richard een echtpaar kennen van wie de zoon door hulp voor een gokverslaving van de verslaving af kwam, en dit is aanleiding voor Richard zich via de huisarts bij deze organisatie aan te melden. Ramona volgt hierin niet, verbreekt de relatie, maar Richard zet door, verblijft een periode in een kliniek en krijgt daarna een eigen woning met een slaapkamer. De kinderen blijven bij Ramona wonen en komen in het weekend bij hem. Zowel vanuit Richard, school als maatschappelijk werk zijn signalen dat sprake is van verwaarlozing van de kinderen bij moeder. Kinderen gaan weinig onder de douche, niet naar

de tandarts en zijn regelmatig afwezig op school. School doet daarop een Veilig Thuis melding.

Ingezette bescherming en zorg:

Enige tijd na de geboorte van de kinderen raakte jeugdzorg in het vrijwillige kader betrokken. Ook kwam Veilig Thuis in beeld en schakelde maatschappelijk werk in. Als Richard hulp zoekt bij verslavingszorg, komt het tot een scheiding. Dankzij de verslavingszorg raakt Richard clean (inmiddels vier jaar clean na een verslaving van 37 jaar). Verslavingszorg biedt nazorg en maatschappelijk werk biedt psychische hulp aan Richard. Maatschappelijk werk was ook betrokken bij Ramona (en de kinderen), tot Ramona de deur richting maatschappelijk werk dicht deed.

Sociale netwerk:

Richard voelt zich gesteund door de kerkelijke gemeenschap en door zijn schoonvader. Hij is dankbaar dat zijn schoonvader de nodige zaken voor de kinderen financiert.

Behoeftte op moment van Veilig Thuis melding:

Richard wil graag een eigen woning, zodat de kinderen bij hem kunnen wonen en de verwaarlozing stopt.

Verloop na Veilig Thuis melding:

ingezette bescherming en zorg: Veilig Thuis voert een apart gesprek met zowel Ramona als Richard. Ramona geeft aan open te staan voor hulp, maar blijft vervolgens de deur richting de maatschappelijk werker – die ook bij Richard betrokken is – dichthouden. Daarop besluit de maatschappelijk werk om een andere maatschappelijk werker in te zetten, die ooit eerder bij het gezin betrokken is geweest. Na een gesprek houdt Ramona ook richting deze maatschappelijk werker de deur dicht en reageert ze niet op telefoon of appberichten. Maatschappelijk werk meldt dit bij Veilig Thuis. Samen spreken ze af dat school een Veilig Thuis melding doet als Ramona opnieuw de kinderen niet naar school brengt. Daarna focust maatschappelijk werk zich op Richard. In de periode daarna verbetert de communicatie tussen Richard en Ramona enigszins, zo neemt Ramona het aanbod van Richard aan dat hij de kinderen naar school brengt als het haar niet lukt. Eén jaar

na de Veilig Thuis melding blijken echter de zorgen rondom verwaarlozing van de kinderen door Ramona nog steeds in dezelfde mate aanwezig bij Richard, school en maatschappelijk werk.

In het profiel langdurige zorg staat een beperking, psychische problemen of ernstige verslavingsproblematiek bij één (of beide) partners op de voorgrond, zoals in de hiervoor beschreven casus van Richard en Ramona. Hierdoor is langdurig zorg nodig. De problematiek bij ouders vormt de aanleiding voor partnergeweld en kan tot een onveilige opvoedsituatie voor de kinderen leiden.

5.5.1. Geweldspatronen: Onmacht door problematiek ouders

In dit profiel is vooral veel sprake van situationeel geweld in de vorm van verbale agressie richting de andere partner of de kinderen maar ook 'materiële agressie' zoals gooien met voorwerpen of (kast)deuren kapot slaan. Ook kan sprake zijn van zelfdestructief gedrag, zoals automutilatie of suïcidepogingen, waar kinderen getuige van zijn, zo bleek uit het casusonderzoek 2020.

Voor ouders met psychische, verslavings- of lvb-problematiek kan ouderschap extra uitdagend zijn, omdat deze problematiek de dagelijkse opvoeding kan verstoren, maar ook een risico bestaat dat de problematiek verergert doordat ouderschap stressvol kan zijn (Falkov, 2012).

Verwaarlozing van kinderen komt veel voor bij ouders met een verslaving, psychische problematiek of beperking, zoals ook in de casus van Ramona en Richard beschreven wordt. Het kan hierbij gaan om fysieke verwaarlozing, door de kinderen lichamelijk niet goed te verzorgen of een ongezond voedingspatroon aan te leren. Of emotionele verwaarlozing, doordat ouders het door hun eigen problematiek niet lukt om voldoende sensitief te reageren op hun kinderen, waardoor het kind troost en nabijheid mist. Ouders met een verslaving hebben vaak een onvoorspelbare opvoedstijl en vinden het moeilijk het huishouden te regelen, ook zijn hun opvoedkennis en -vaardigheden vaak ontoereikend om het kind een veilige omgeving te bieden (Dekker et al., 2014). Het lukt ouders vaak niet om voldoende dagelijkse structuur en ritme in eten

en slapen aan te brengen. Tot slot kan sprake zijn van fysiek geweld naar de partner of kinderen, maar dit hoeft niet.

5.5.2. Onderliggende risicofactoren

Bij langdurige zorg vormt met name de individuele problematiek - de psychische problematiek, verslavingsproblematiek of lvb-problematiek - van ouders het risico. Soms kan ook sprake zijn van een combinatie van deze drie problematieken (triple problematiek). Daarnaast spelen vaak nog meer risicofactoren, zoals financiële problemen, een gebrek aan sociaal netwerk, laag opleidingsniveau en gezondheidsproblemen (Schuengel et al., 2017; Zoon et al., 2019). Door deze risico's is er een verhoogde kans op kindermishandeling (Euser et al., 2010). De opvoeding gaat vaker gepaard met meer risico's zoals onvoldoende ouderschapscompetenties of overbelasting (Zoon et al., 2019).

5.5.3. Impact geweld op ouders en kinderen

Ouders met psychische problematiek maken zich enerzijds vaak zorgen over de invloed van hun psychische stoornis op hun manier van opvoeden (Van der Ende, 2016). Anderzijds voelen ze zich vaak niet op hun gemak om deze opvoedingsproblemen in hun eigen behandeling ter sprake te stellen uit angst voor stigmatisering dat ze ongeschikte ouders zijn, risico op uithuisplaatsing van hun kind en verlies van voogdij (Dolman et al., 2013).¹⁵ Deze angst is niet geheel onterecht aangezien kinderen van ouders met psychische problematiek ook vaker uithuisgeplaatst worden. Hulpverleners in de psychiatrie zijn niet bekend met het steunen in de ouderrol en grijpen eerder naar ingrijpende maatregelen zoals jeugdhulp in het gedwongen kader (van der Ende, 2016).

¹⁵ Onderzoek naar ernstige psychische problemen en ouderschap gaat meestal over moederschap. Zie ook het review artikel van Dolman en collega's.

Zeker als beide ouders verslaafd zijn, psychische problemen of een verstandelijke beperking hebben, is de impact daarvan op kinderen groot. Kinderen ervaren angst, schaamte, schuldgevoelens, trekken zich sociaal terug, en hebben sterke herinneringen aan het verwarde of onbegrijpelijke gedrag van hun ouder (Vellema en Reuber, 2007). De verwaarlozing of de mishandeling is doorgaans een continue factor. Deze voortdurende situatie heeft grote impact op het leven van kinderen. Wat veel voorkomt is 'parentificatie': kinderen voelen zich verantwoordelijk voor hun ouder en nemen de ouderrol (deels) over, waarbij ze taken uitvoeren die niet passend zijn bij hun leeftijd (Källquist & Salzmänn-Erikson, 2019; Yamamoto et al., 2018; Simpson-Adkins & Daiches, 2018). Ook hebben kinderen een verhoogd risico op een ontwikkelingsachterstand, doordat ze beperkt worden gestimuleerd in hun cognitieve en sociale ontwikkeling. Dit kan samenhangen met parentificatie: doordat het kind voor de ouder wil zorgen en de ouder het kind niet stimuleert om naar school te gaan, is de kans op spijbelen groot (Wenselaar, 2022).

Kinderen van ouders met langdurige psychische, verslaving of lvb-problematiek houden zich vaak stil richting de buitenwereld (Dekker et al., 2014; Vellema en Reuber, 2007). Van de groep kinderen met een ouder met psychische problematiek, verslavingsproblematiek of een verstandelijke beperking ontwikkelt de helft tot twee derde op latere leeftijd zelf psychische problemen (Rasic et al., 2014).

5.5.4. Beschermingsarrangement langdurige zorg

Het voorbeeld van Richard en Ramona laat zien dat het niet altijd lukt om ouders te bereiken wanneer sprake is van een of andere vorm van persoonlijkheidsproblematiek en er zorgen zijn om de kinderen. Ramona heeft zich afgesloten voor hulp. Richard is een kwetsbare vader die te klein behuist is en niet de dagelijkse zorg voor de kinderen heeft. Er is een grootvader die enige sociale steun verleent, maar onduidelijk blijft of de kinderen hier een goede vertrouwensband mee hebben. Hoe komt een goede balans tussen zorg voor de problematiek van de volwassene en kinderen tot stand? Wanneer is vrijwillige

hulp onvoldoende omdat de kinderen worden bedreigd in hun ontwikkeling? Zou in geval van Richard en Ramona een bemiddelende rol van een Eigen Kracht conferentie behulpzaam kunnen zijn in het doorbreken van de situatie omdat het sociale netwerk samen met Ramona en Richard tot oplossingen komt voor een veilige opgroeisituatie van de kinderen?

Bij een vermoeden van individuele problematiek bij (een van de) ouders die langdurig zorg vraagt, is het belangrijk de problematiek goed in kaart te brengen: gaat het inderdaad om psychische problematiek? Of lichtverstandelijke beperking? Of is er sprake van ernstig trauma waardoor iemand bepaalde symptomen of gedrag vertoont dat lijkt op een stoornis? Screeningsinstrumenten kunnen helpen meer inzicht te krijgen in de aard en ernst van de individuele problematiek, welke expertise hierin vereist is en de intensiteit van de hulp die nodig is. In de praktijk wordt vooral de nadruk gelegd op de individuele problematiek, waarbij de context en de geweldsproblematiek geen of te weinig aandacht krijgt. Meer aandacht is nodig voor de eventuele achterliggende geweldsproblematiek (Casusonderzoek 2020; Van Dam, 2021).

Binnen de netwerksamenwerking is het van belang dat lvb-sensitief gewerkt wordt. Uit het casusonderzoek 2020 en huidig onderzoek komt naar voren hoe belangrijk het is dat wordt aangesloten bij de mogelijkheden en beperkingen van de cliënt. Vrouwen vertellen dat ze niet serieus worden genomen, niet worden begrepen of worden genegeerd. Onderzoek naar vrouwen met een licht verstandelijke beperking die slachtoffer zijn van huiselijk geweld laat zien dat deze vrouwen minder snel hulp zoeken: ze ervaren een minderwaardigheidsgevoel, ze zijn niet in staat hulp te verkrijgen, weten niet welke hulp beschikbaar is en waar ze die kunnen vinden (McCarthy, 2016; McCarthy et al., 2017; Planitizer et al., 2011; Walter-Brice et al., 2012).

In geval van het profiel langdurige zorg is het belangrijk outreachend te werken en op huisbezoek te gaan als cliënten het lastig vinden om voor een afspraak naar de instelling te komen. Flexibiliteit, concrete vragen stellen en praktische ondersteuning dragen bij aan het opbouwen van een vertrouwensband. Ook is het belangrijk realistische doelen te stellen om vooruitgang te boeken. Onhaalbare doelen zijn erg demotiverend voor ouders en de

hulpverlening: ouders raken hierdoor niet zelden hun vertrouwen in de hulpverlening kwijt (Casusonderzoek 2020).

Beschermingsmaatregelen

In eerste instantie wordt niet gedacht aan beschermingsmaatregelen, maar aan vrijwillige hulp, waaronder het ontlasten van ouders bij de opvoeding, omdat bij ouders met ernstige problematiek draagkracht en draaglast snel uit balans zijn. Ontlasting van ouders kan door praktische steun uit het sociale netwerk, weekendpleegouders, logeeropvang of een gastgezin (Portefeuille Integrale aanpak kindermishandeling en jeugdgroepen, 2016; Hodes et al., 2017; Meppelder et al., 2014; Zoon et al., 2019; Casusonderzoek 2020)

Als in het vrijwillig kader geen vooruitgang wordt geboekt, zou in eerste instantie gedacht kunnen worden aan een Eigen kracht conferentie, om zo te proberen samen met het sociale netwerk tot oplossingen te komen (Jagtenberg et al., 2019). Daarnaast (of tegelijkertijd) kunnen civiele maatregelen zoals een ondertoezichtstelling en/of uithuisplaatsing noodzakelijk zijn als de ontwikkeling van het kind ernstig wordt bedreigd. Bij ongeboren kinderen van ouders met verslaving, psychische of lvb-problematiek kan vanuit de kinderbeschermingsmaatregel het programma Veilige Start van de William Schrikker Groep ingezet worden.

Bestuurlijke maatregelen, waaronder de inbewaringstelling in het kader van de Wet zorg en dwang, kunnen noodzakelijk zijn. De burgemeester kan hiervoor een beschikking afgeven bij crisissituaties waarin de veiligheid van personen ernstig bedreigd wordt door het gedrag van een cliënt. Ook kan de burgemeester een gebieds- of wijkverbod opleggen via het bestuursrecht. Tot slot kunnen strafrechtelijke beschermingsmaatregelen wenselijk zijn om de spiraal te doorbreken, zoals genoemd bij gezin in de stress en intieme terreur. In geval van een lichtverstandelijke beperking zijn er een specifieke justitiële gedragsinterventies, bijvoorbeeld de speciale training cognitieve vaardigheden (CoVa+).

Professionele hulp

In het profiel langdurige zorg zijn kortdurende interventies onvoldoende omdat de problemen chronisch zijn en dit vergt langdurige structurele hulp. Daarnaast dient de hulp zich niet te beperken tot deze chronische problematiek, omdat vaak meer risicofactoren spelen dan alleen de beperking of psychische stoornis. Dit vereist een systeemgerichte blik: de valkuil kan zijn dat de hulp zich vooral richt op de individuele problematiek bij ouder, echter dienen ook partners en kinderen betrokken te worden (Dekker et al., 2014; Vellema en Reuber, 2007). Daarnaast is aandacht voor agressie en geweld tussen partners, dwangmatige controle en verwaarlozing van de kinderen essentieel. Een valkuil is dat de hulpverlening zich teveel richt op het ondersteunen van de ouder(s) en het blussen van brandjes, zonder bodemeisen te stellen aan de veiligheid, waaronder verwaarlozing, en ook zonder voldoende oog te hebben voor een vertrouwenspersoon voor de kinderen, zo komt uit huidig onderzoek en het casusonderzoek 2020 naar voren.

Instellingen met specifieke kennis van de chronische problematiek zijn nodig om de verbinding te leggen tussen de problemen die spelen en de oplossingen die nodig zijn, zoals bijvoorbeeld stichting MEE of stichting Maison die expertise hebben met lvb-zorg. Deze organisaties worden door cliënten om hun bemiddelende rol naar de reguliere hulp gewaardeerd (Casusonderzoek 2020). Specifieke behoeften vanwege lvb zijn onder andere toegankelijke voorlichting over het stoppen van geweld, toegankelijke hulp, eenvoudige communicatie en een persoonlijke werkrelatie met hulpverleners. Ook wordt groepshulp met andere vrouwen met een lvb positief gewaardeerd (McCarthy, 2016; McCarthy et al., 2017; Planitizer et al., 2011; Walter-Brice et al., 2012). Voor GGZproblematiek is er Parnassia en voor langdurige ambulante hulp bij psychiatrische problematiek is er het FACT team. Het is belangrijk dat dergelijke organisaties expertise hebben van huiselijk geweld. In hoeverre dit momenteel aanwezig is, is niet bekend. In hoeverre er instellingen in Zaanstreek-Waterland zijn die expertise hebben in triple problematiek en huiselijk geweld is niet naar voren gekomen in dit onderzoek.

Voor kinderen heeft het leven met een ouder die langdurig zorg nodig heeft, grote impact op hun dagelijkse leven. Daarnaast is er een grote kans op inter-generationale overdracht van problematiek. Daarom dient altijd aandacht te zijn voor de kinderen, onder andere voor hun ervaren veiligheid, gehechtheid met ouders, dagstructuur en rolverdeling thuis. Psycho-educatie kan het kind helpen om inzicht te krijgen in de problematiek en het kind handvatten geven hoe om te gaan met bepaalde situaties. In geval van verslaving bij ouders biedt de Brijder bijvoorbeeld een kinderpsycholoog en/of de mogelijkheid van groepshulp. Via Cursusbureau Zaanstreek worden ook KOPP/KOV praat-doe groepen aangeboden voor zowel kinderen tussen de 8 en 12 jaar als voor jongeren vanaf 12 jaar.

Laagdrempelige hulp

Ouders die langdurige zorg nodig hebben, zullen lang niet altijd zelf op zoek gaan naar hulp. Zeker voor mensen die laag begaafd zijn is het zoeken online naar informatie en hulp lastig (De Wildt et al., 2023). Dit betekent dat betrokken familie, vrienden of hulpverleners belangrijk zijn in het signaleren en vragen stellen. Daarnaast is ook in dit profiel online informatie inwinnen, anonieme chat mogelijkheden en lotgenotencontact van belang.

Voor jongeren (van 16 tot 25 jaar) is er een online hulpprogramma KOPPSupport.nl, voor vragen en ondersteuning als een ouder een psychiatrische en/of verslavingsproblematiek heeft. Naast informatie, is er ook mogelijkheid om met andere jongeren te praten.

Mensen uit het sociale netwerk of omwonenden kunnen bij zorgen ook een melding doen bij het meldpunt en advies bijzondere zorg (MABZ) van GGD Zaanstreek-Waterland.

5.6. Complexe scheiding

Astrid en Peter

Relevante gezinskenmerken:

Astrid (34 jaar) en Peter (32 jaar) hebben samen dochter Loïs (6 jaar). Rond de derde verjaardag van Loïs, heeft Astrid de relatie met Peter verbroken. Astrid heeft een administratieve baan en Peter werkt in de ICT-branche. Sinds een aantal jaar heeft Astrid een nieuwe relatie.

Geweld, conflicten en onveiligheid:

Astrid raakt in het begin van de relatie snel zwanger. Als Loïs is geboren, komen de zorgtaken voor Loïs vooral op Astrids schouders terecht terwijl Astrid en Peter beiden ongeveer evenveel werken. Peter wil graag zijn oude leven – met uitgaan in de weekenden - voortzetten. Astrid wil niet elke keer alleen thuis zitten, en het gesprek hierover levert geen begrip op. Peter raakt geïrriteerd en vindt dat Astrid over moet gaan op flesvoeding zodat iemand kan oppassen. Later ontstaan discussies over de opvoeding. Soms probeert Astrid de opmerkingen van Peter te negeren, op andere momenten gaat ze er op in en escaleert het. Peter duwt haar dan met geweld op de grond, met regelmatig blauwe plekken als gevolg. Astrid besluit op advies van haar moeder en zus te scheiden. Sindsdien zijn er veel problemen rondom de omgang. Peter betaalt de alimentatie niet altijd tijdig en houdt zich niet aan de tijden en dagen bij haal- en brengafspraken. Soms brengt hij haar een dag later terug omdat hij geen geld heeft voor openbaar vervoer. Er volgen over en weer verweerschriften over financiële bijdragen en over de zorg-contactregeling. Astrid wil de omgang verminderen omdat Peter zich voortdurend niet aan de afspraken houdt, waardoor ze soms onverwachts verlof moet opnemen en de situatie niet werkbaar is voor haar. Bij een van de omgangsmomenten loopt het dusdanig uit de hand dat Peter Astrid bij de keel grijpt. Astrids dochter is regelmatig getuige van de conflicten en geweldsincidenten. Ze vertelt op school en thuis dat haar vader haar uitscheldt en slecht voor haar zorgt, aldus Astrid. Najaar 2020 is er opnieuw een heftig incident: Astrid maakt een opmerking dat Peter in

bijzijn van hun dochter rookt, hierop grijpt Peter haar bij de keel en duwt haar naar buiten. Astrids huidige vriend belt de politie, die vervolgens een Veilig Thuis melding doet.

Eerder geboden bescherming en zorg:

Na de scheiding zoekt Astrid hulp bij het Jeugdteam vanwege de zorgen rondom de omgang. In die periode volgt Peter ook verplichte therapie bij de forensische ggz (onduidelijk is waarvoor). Ook zoekt Astrid psychologische hulp voor zichzelf. Na twee jaar eindigt het traject bij het Jeugdteam en krijgt Peter ook gezag, tegen de wens van Astrid in. Kort daarna raakt de politie verschillende keren betrokken en volgen minimaal twee Veilig Thuis meldingen, vanwege fysiek geweld van Peter, waarbij hun dochter aanwezig was.

Sociaal netwerk:

Niet alleen Astrid maar ook haar familie krijgt te maken met bedreigingen. Astrid heeft een klein sociaal netwerk met twee goede vriendinnen, haar moeder en stiefvader. Ze ervaart onvoldoende steun en begrip.

Behoeftte op moment van de Veilig Thuis melding:

Astrid wil dat omgang wordt afgeschaald naar een keer per maand en dat deze omgang bij voorkeur onder toezicht van iemand is, zodat hun dochter op een leuke en ontspannen manier contact met haar vader kan houden. Het liefst zou ze willen dat Veilig Thuis opschaaft naar de Jeugdbescherming

Verloop na de Veilig Thuis melding: ingezette bescherming en zorg

Veilig Thuis voert meerdere telefonische gesprekken met Astrid en er is een gezamenlijk gesprek met Astrid, Veilig Thuis, politie en het Jeugdteam. Politie zorgt voor een Afspraak Op Locatie (AOL) en er wordt afgesproken dat de politie een stopgesprek voert met Peter. Vanuit het jeugdteam zijn twee professionals betrokken. De ene professional richt zich op de veiligheid, en de andere professional richt zich op hun dochter. Het advies van Veilig Thuis aan het jeugdteam was onder andere de inzet van een kinderspsycholoog voor hun dochter, echter komt dit niet van de grond omdat Peter deze hulp onnodig vindt (hij heeft zelf een veel slechtere jeugd gehad). Op advies van het jeugdteam laat Astrid haar dochter niet naar Peter gaan,

ondanks dat hij recht op omgang heeft. Inmiddels is Loïs zes jaar, omdat de problemen voortduren schakelt het Jeugdteam op naar de Raad voor de Kinderbescherming. Daar geeft haar ex-partner toestemming voor hulp, om die vervolgens weer in te trekken. Het Omgangshuis wordt ingeschakeld, maar haar ex-partner komt niet opdagen bij intakegesprekken en neemt zijn telefoon niet op. Astrid besluit opnieuw psychologische hulp te zoeken voor zichzelf.

De casus van Astrid en Peter laat zien dat er na een romantische fase duidelijke breuken ontstaan vanwege de geboorte van Loïs. Vanaf de start van de gezinsvorming groeien de partners uit elkaar. Astrid pakt haar moederrol op en is hoofdverantwoordelijk voor de zorg van het kind, terwijl Peter zijn oude leventje van werken en uitgaan wil voortzetten. Onenigheid over opvoeden, en andere conflicten escaleren, Astrid trekt zich terug en Peter gebruikt geweld om controle te krijgen (zie de spiraal van geweld, Van Lawick 2015). Astrid neemt het initiatief tot echtscheiding, maar hiermee zijn de problemen niet opgelost, integendeel. Astrid zoekt hulp voor zichzelf, Peter houdt hulp voor het kind tegen. Hij krijgt zelf ook hulp vanuit de GGZ, maar onduidelijk is waarvoor. Er lijkt geen sprake van een systeemgerichte aanpak waar vanuit een gezamenlijke visie wordt gewerkt. Ook zien we hier de verschillende werelden van jeugdbescherming, familierecht, strafrecht en ggz: jeugdbescherming adviseert geen omgang tussen vader en Loïs vanuit het creëren van rust voor het kind, terwijl vanuit het familierecht omgang met niet verzorgende ouder voorop staat. De wereld van het strafrecht richt zich op het strafbare gedrag van agressie en de ggz ondersteunt Peter. Doordat er geen verbinding is tussen deze werelden, en er niet gewerkt wordt vanuit een gezamenlijke visie, blijft de kern van het probleem onder water en duurt het conflict voort.

Het voorbeeld van Astrid en Peter is een van de voorbeelden, er zijn allerlei varianten van complexe echtscheidingen. Bij het profiel complexe scheiding spelen vooral problemen rond omgang en opvoeding na de scheiding. Er is sprake van psychisch geweld en juridisch gevechten om de kinderen. Kinderen hebben last van conflicten tussen ouders. Het kan zijn dat tijdens de relatie

reeds regelmatig geweld speelde of vormen van controle en dwang. Waarin dit profiel zich onderscheidt van de andere profielen is niet alleen dat het hier om gescheiden partners gaat, maar ook dat hier altijd recht en zorg spelen, en dat de rechtssystemen strafrecht, jeugdbescherming en familierecht een verschillend perspectief hanteren waardoor de problemen (kunnen) worden verergerd.

5.6.1. Geweldspatronen: Onderlinge strijd tussen ouders over kinderen

Ongeveer een vijfde van de echtscheidingen verzandt in een strijd over de zorg voor de kinderen (Van Lawick & Visser, 2020). Als tijdens de relatie sprake was van agressie en geweld, is de periode van scheiden ook vol conflicten, maar dit hoeft niet te onttaarden in een complexe scheiding, dat wil zeggen een scheiding waarbij ouders door ernstige en aanhoudende conflicten het wederzijds belang én het belang en welzijn van hun kind(eren) uit het oog verliezen. In de meeste gevallen ontstaat er weer een nieuw evenwicht, waarbij opvoedondersteuning een rol kan hebben gespeeld (Casusonderzoek 2020). Bij een complexe scheiding gaat het met name om psychisch geweld, waarbij de ene ouder de andere ouder benadeelt (eenzijdig) of beide ouders elkaar benadelen (wederzijds). Er hoeft geen sprake te zijn van fysieke agressie. Het gaat bij een complexe scheiding ook om heftige juridische conflicten, bijvoorbeeld financiële conflicten, strijd rondom gezag of woonplaats kind, of over het wel of niet bieden van professionele hulp aan het kind (Avontuur, 2022, Casusonderzoek 2020). In het profiel Complexe scheiding geven vrouwen aan dat vaak tijdens de relatie al sprake was van spanningen, conflicten en (fysieke) agressie, die voor hen de reden vormden om te scheiden, en dat dit patroon zich na de scheiding voortzette. Enkele mannen geven aan dat tijdens de relatie soms sprake was van verbaal geweld, zoals schreeuwen richting hen of de kinderen, of van smijten met deuren. Dit vormde voor hen niet de reden om te scheiden (Casusonderzoek 2020). Uit onderzoek in het Verenigd Koninkrijk komt naar voren dat bij hoog conflict scheidingen rond de helft van de gevallen sprake is van huiselijk geweld tijdens de relatie (Harm-Panel report 2020, geciteerd in Avontuur 2022). Uit

onderzoek in Nederland komt naar voren dat veel vaker vrouwen dan mannen aangeven wegens het geweld door de partner tegen haarzelf en/of de kinderen besluit te scheiden (Wobma & De Graaf, 2009). Een op de vijf vrouwen geeft aan dat het geweld de reden is om te scheiden (de Graaf, 2005)

Wanneer onderscheid wordt gemaakt in geweld tijdens de relatie tussen dwingende controle, wederzijds geweld (gezin in de stress) en geen geweld, komt naar voren dat in alle drie de groepen de conflicten in de loop van de 12 maanden na het uit elkaar gaan verminderen, maar deze afname is het minst sterk bij de dwingend-controlerende groep (Hardesty et al., 2016; Hardesty et al., 2017). De kans op stalking is groter als tijdens de relatie sprake was van dwingende controle (zie profiel Intieme terreur). Onder stalking vallen bedreigingen, onverwachts langs komen al dan niet tijdens dronkenschap, het huis binnen dringen na het terugbrengen van de kinderen, of via social media partner en kinderen in de gaten houden. Niet alleen mannen stalken. Ook vrouwen kunnen hun ex-man stalken met bijvoorbeeld mails of door de mail van de kinderen te lezen, zo komt uit het casusonderzoek 2020 naar voren.

5.6.2. Onderliggende risicofactoren

Dwingende controle tijdens de relatie vormt een belangrijke risicofactor voor een complexe scheiding. Vrouwen die voor de scheiding slachtoffer waren van dwingende controle door hun partner, hebben na de scheiding een verhoogd risico op schadelijk gedrag, omdat de scheiding wordt beschouwd als een bedreiging voor de controle van de man over zijn partner en kinderen. Juist omdat de ex-partner na de scheiding minder fysieke toegang tot de ex-vrouw heeft, neemt de psychische mishandeling toe, vindt stalking plaats en worden juridische procedures ingezet. Op deze manier wordt het de vrouwen bijzonder moeilijk gemaakt om het co-ouderschap uit te voeren (Ruiter et al., 2020; Hardesty et al., 2017; Hardesty et al., 2016).

Een andere veelvoorkomende risicofactor voor een complexe scheiding is de achterliggende problematiek van ouders, waaronder jeugdtrauma's. Deze persoonlijke achtergrond leidt tijdens de periode van scheiden (onbewust) tot

conflicten; het vormt triggers voor boosheid en stress. Het lukt ouders tijdens de scheiding niet om de focus te verleggen naar het wederzijds belang van beide ouders en het belang van de kinderen. Het is daarom belangrijk om helder te krijgen welke achterliggende problematiek een rol speelt in de complexe scheiding, zodat ouders leren het verdriet te hanteren. Daardoor kunnen zij het ouderschap samen of alleen op een gezonde manier vorm geven, en zo de ideale opgroei omstandigheden voor het kind creëren (Boeve, 2022; Van Lawick & Visser, 2020). Een risicofactor die hierop aansluit is ouderproblematiek bij een of beide ouders, in de zin van persoonlijkheidsstoornissen, of alcohol en/of drugsverslaving (Valk et al., 2020).

Een risicofactor van een andere aard (die deels voortvloeit uit voorgaande factoren) is dat ouders destructieve communicatiepatronen hanteren, zoals ontkenning en in de tegenaanval gaan, elkaar negeren, aanhoudende boosheid en wantrouwen, waardoor conflicten sneller escaleren (Ruiter et al., 2017).

5.6.3. Impact geweld op ouders en kinderen

De literatuur over complexe echtscheidingen richt zich vooral op de impact van conflictscheidingen voor kinderen. Wat betreft de impact op ouders blijkt dat vooral moeders die uit een dwingend-controlerende relatie komen extra kwetsbaar zijn; zij hebben vooral in de eerste maanden significant meer last van conflicten en intimidatie door de ex-partner vergeleken met wederkerig partnergeweld en wanneer geen sprake was van geweld/mishandeling in de relatie (Hardesty et al., 2017; Hardesty et al., 2016).

Wat betreft de impact op kinderen, blijkt een conflictscheiding een enorme impact te hebben op kinderen, ondanks dat de ouders zich in de strijd vaak niet direct op de kinderen richten, en zeggen te handelen in het belang van het kind. Kinderen komen vaak midden in de strijd te zitten, waardoor zij wel degelijk betrokken raken in de strijd.

Kinderen ervaren veel stress, het ontwikkelen van veilige gehechtheid tussen ouder en kind is in het geding en zij ervaren ernstige loyaliteitsconflicten (Schoemaker et al., 2017). Kinderen hebben vooral last van de scheiding

als ze thuis zijn; bij vader thuis gelden bijvoorbeeld andere regels dan bij moeder thuis. Ook hebben kinderen veelal het gevoel dat zij de kant moeten kiezen van óf hun moeder óf hun vader. Er kan sprake zijn van parentificatie, waarbij het kind zich verantwoordelijk voelt of verantwoordelijk wordt gemaakt voor het welzijn van de ouder. Ook kan sprake zijn van ouderverstoting. Bij ouderverstoting kiest het kind partij voor een van de ouders en wil de andere ouder niet meer zien, zonder dat sprake is van valide redenen zoals verwaarlozing, mishandeling of destructief gedrag van de ouder (Van Lawick & Visser, 2020).

Kinderen zijn regelmatig aanwezig bij de ruzies tussen hun ouders, of ouders zeggen negatieve dingen over elkaar. De stress, onveilige gehechtheid en loyaliteitsconflicten kunnen impact hebben op hun latere leven. Onveilige gehechtheid kan zorgen voor verminderd zelfvertrouwen, verminderde veerkracht en bijdragen aan probleemgedrag bij kinderen als ze ouder worden (Cascardi & Jouriles, 2016). Soms kan het leiden tot post-traumatische stress klachten (Carr et al., 2020; Chapman et al., 2017)

5.6.4. Beschermingsarrangement complexe scheiding

De afgelopen decennia is steeds meer aandacht gekomen voor complexe echtscheidingen.¹⁶ Uitgangspunt hierbij is dat het kind centraal moet worden gesteld: ouders dienen het belang van het kind voorop te stellen en alleen naar de toekomst te kijken. Gezamenlijk gezag en co-ouderschap staat voorop. De conflicten rond de omgang worden beschouwd als communicatieprobleem, en er wordt uitgegaan van het adagium 'waar er twee vechten, hebben er twee schuld'. De oplossing wordt daarom gezocht in mediation. De praktijk laat echter zien dat dit niet altijd tot goede resultaten leidt (Avontuur, 2022; De Ruiter et al., 2020). Relatiegesprekken en mediation kunnen heel goed werken

¹⁶ Het overheidsprogramma Scheiden zonder schade liep van 2018 tot en met 2021 met als doel tot oplossingen te komen voor de problematiek van complexe echtscheidingen (zie Eindrapportage Scheiden zonder schade, 2022).

in geval er geen patroon van controlerend geweld is, maar als dit patroon er wel is vormt dit juist een gevaar voor meer controle en geweld (Avontuur, 2022). Er is veel hulpaanbod voor ouders die intrinsiek gemotiveerd zijn om de strijd te staken, maar er is minder voor de groep die niet intrinsiek is gemotiveerd (Van Lawick et al., 2022). Duidelijk is dat er niet één effectieve aanpak is die geschikt is voor alle situaties; het is zoeken naar de beste aanpak.

Naast het bieden van hulp is er in geval van stalking, agressie of psychische mishandeling bescherming nodig van niet alleen kinderen, maar ook van volwassenen (vaak moeders). In Nederland is weinig aandacht voor genderverschillen; de verschillen in rolpatronen, macht en afhankelijkheid in relaties. Door - in principe - gezamenlijk gezag op te leggen ook als sprake is van dwang, controle en geweld, kan het geweld tegen vrouwen worden voortgezet wat grote impact heeft op kinderen.¹⁷ In het opleggen van maatregelen en het toekennen van gezag behoort rekening te worden gehouden met genderverschillen op grond van het verdrag van Istanbul en Europese en internationale jurisprudentie: er moet aandacht zijn voor enerzijds verschillen in macht en afhankelijkheid en anderzijds verschillen in de zorg voor kinderen. Bovendien moet er altijd worden onderzocht of er sprake is van huiselijk geweld en wat de impact hiervan is op het slachtoffer en de kinderen (Avontuur, 2022; Lünemann & Wolthuis, 2019). Het daarom belangrijk altijd te onderzoeken wie wat doet en met welke impact: een constatering dat er sprake is van huiselijk geweld of dat de mediation is mislukt zonder aan te geven welke ouder waar verantwoordelijk voor is (in bijvoorbeeld een rapportage) voldoet niet. Het is belangrijk te onderzoeken of er sprake is van feitelijke onveiligheid door vormen van geweld en/of door een patroon van dwingende controle en of de volwassenen een persoonlijke problematiek hebben. Inzicht in de problematiek

die ten grondslag ligt aan de complexe scheiding is essentieel om de veiligheid en het welzijn van kinderen (en volwassenen) in kaart te brengen (De Ruiter et al., 2020). Er zijn verschillende screeningsinstrumenten ontwikkeld die mogelijk kunnen helpen bij de probleemanalyse.

Op het moment dat het conflict nog niet zo groot is en het nog geen sterke zuigende kracht heeft (netwerk nog niet zodanig betrokken), is het van belang om interventies/deskundigen in te zetten. Om helder te krijgen welke achterliggende problematiek een rol speelt in de complexe scheiding kan een Triage Standaard Complexe Scheiding (de TSCS) ingezet worden (Boeve, 2022). Als het gaat om inzicht in de geweldsdynamiek en het patroon van dwang en controle, is de MASIC een geschikt instrument (De Ruiter & van Pol, 2016). Het KEES taxatie-instrument inclusief praatplaten en het dialogische diagnostisch instrument Onze Scheiding zijn geschikt om vroege signalen van een mogelijk problematische scheiding in kaart te brengen. De FamilieScan bij Scheidingen van Altra kan professionals helpen om een globale indruk te krijgen van de scheidingssituatie en de veiligheid van de gezinsleden. (Holtzworth-Munroe et al., 2010; Ince & Verheijden, 2015).

Beschermingsmaatregelen

Zoals in het voorbeeld van Astrid en Peter naar voren kwam, worden vanuit verschillende (rechts)systemen maatregelen genomen, waarbij het strafrecht op de dader gericht is en het slachtoffer beschermt, jeugdhulp/jeugdbescherming vanuit het belang van het kind redeneert en het familierecht het gezamenlijk gezag, omgang en de toekomst voorop stelt. Een samenspel tussen deze systemen vanuit een gezamenlijke visie is een uitdaging voor de toekomst (Ansems, 2019; Piepers et al., 2020). Hoe bereik je ouders die niet willen of kunnen reflecteren op hun eigen rol en kwetsbaarheden, alle schuld bij de andere ouder leggen en zeggen in het belang van het kind te handelen? Hoe lang kan vanuit de vrijwillige hulp gewerkt worden aan intrinsieke motivatie, en wanneer moet er van buitenaf begrenzing van onaanvaardbaar en/of strafbaar gedrag plaatsvinden en is er een rol voor jeugdbescherming en het strafrecht? Het toepassen van dwang via ondertoezichtstelling en/of uithuisplaatsing is

¹⁷ Zie ook het landenrapport over Nederland (2020) van GREVIO (Groep van deskundigen inzake actie tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld) die toezien op de naleving van het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Verdrag van Istanbul). Zie over de juridische eisen m.b.t. omgang in geval van huiselijk geweld: Logar & Pap, 2022

(ook) in geval van een complexe echtscheiding een ultimatum remedium en de afweging is lastig: het voort laten bestaan van een situatie waarin slachtoffers en kinderen ernstig lijden is bezwaarlijk, maar een jeugdbeschermingsmaatregel waarbij verplichte hulp wordt ingeschakeld biedt geenszins een garantie dat daarmee de hulp effect heeft (omdat intrinsieke motivatie ontbreekt) noch dat de spiraal wordt doorbroken of het kind beter af is. Kansen en bezwaren moeten tegen elkaar afgewogen worden, waarbij het wellicht de grootste uitdaging is om te accepteren dat aan elke keuze nadelen vastzitten. Als het gerechtvaardigd lijkt om een juridische maatregel in te zetten dan dient dit wel op een manier te gebeuren dat voor zowel ouders, kinderen en professionals duidelijk is wanneer en waarom dit gebeurt en wie welke rol vervult in dit proces (Van Lawick et al., 2022). Bovendien is het belangrijk dat er afzonderlijke gesprekken zijn met de gezinsleden en dat er niet alleen naar de toekomst wordt gekeken, maar ook naar de impact van het verleden op het nu, de huidige veiligheid en het herstel voor de verschillende gezinsleden.

De politie wordt regelmatig ingeroepen als sprake is van agressie, bedreiging, geweld of stalking door de ex-partner of als er problemen zijn rond de uitvoering van de omgangsregeling.¹⁸ In eerste instantie ziet de politie deze meldingen van agressie en bedreigingen door ex-partners niet als stalking en wordt strafrechtelijk optreden afgehouden (Lünnemann & Ter Woerds, 2021; Nationale Ombudsman en de Kinderombudsman, 2015). Er kunnen goede redenen zijn om terughoudend te zijn. Optreden door de politie kan extra traumatiserend zijn voor kinderen en problemen tussen ouders verder verergeren. Tegelijkertijd kan het niet snel herkennen van stalking en ernstig gevaar voor escalatie leiden tot jarenlang leven in angst door slachtoffer, kinderen en betrokkenen (familie, nieuwe partner), of tot ernstig letsel of de dood van slachtoffer en kinderen. Om tot een goede inschatting te komen zou de politie (naast goede samenwerking met Veilig Thuis en netwerkpartners) bij ex-partnergeweld de

screening SASH af moeten nemen, zodat sneller duidelijk is wat de risico's zijn. Dit biedt ook belangrijke informatie voor hoe de integrale en systeemgerichte aanpak, waarin het strafrecht een ondersteunende rol heeft in de bescherming van het slachtoffer en kinderen, er uit moet zien (Lünnemann & Ter Woerds, 2021). Er zijn veel verschillende manieren waarop de politie in afstemming met Veilig Thuis en andere netwerkpartners de directe veiligheid kan vergroten. Gedragsaanwijzing (509hh Sv) of vrijheidsbeperkende maatregelen kunnen worden opgelegd door Openbaar Ministerie en rechter. Het tijdelijk huisverbod kan in principe niet worden ingezet als ex-partners niet meer samenwonen, maar in geval de andere partner regelmatig aanwezig is in de woning van de andere partner is deze mogelijkheid er wel (Lünnemann et al., 2020). Ook via voorlopige voorzieningen bij het in gang zetten van de echtscheiding is het mogelijk specifieke maatregelen gericht op bescherming te nemen, zoals het toewijzen van het huis aan de verzorgende ouder en een contactverbod.

Een niet juridische interventie die wel gericht is op bescherming is bijvoorbeeld het inzetten van AWARE (elektronisch alarmsysteem). Bij stalking en bedreiging kan de inzet van AWARE veiligheid aan slachtoffers bieden. Naast het hebben van een alarmknop wordt ook hulp geboden (zie ook onder profiel Intieme terreur).

Een omgangshuis kan bijdragen aan een veilige omgang met de niet verzorgende ouder. Het probleem is dat er te weinig omgangshuizen zijn. Het omgangshuis in Noord-Holland heeft de deuren bijvoorbeeld moeten sluiten, omdat door de toenemende stroom aanmeldingen te lange wachtlijsten ontstonden, maar ook omdat er te vaak een mismatch was tussen de problematiek die speelde en het aanbod van het omgangshuis.

Professionele hulp

Belangrijk is dat ouders de strijd stoppen en het belang van hun kind weer centraal stellen door zich te focussen op hun wederzijdse belang voor de toekomst. Maar juist in geval van de complexe scheiding is dit het probleem. Daarom is aandacht voor de persoonlijke achtergrond en de triggers die ertoe leiden dat de strijd opstaat essentieel, waaronder (controleerend) geweld. Het

18 Voor de politie geldt de werkinstructie Rol politie bij problematische omgangsregelingen (2018) en een werkinstructie Stalking (2017).

is belangrijk om (individuele) begeleiding en hulp aan ouders te bieden, en ook het kind heeft ondersteuning of hulp nodig. Het afgelopen decennia zijn in Nederland een ruim aantal interventies ontwikkeld die ingezet kunnen worden bij ouders in een complexe scheiding. Tijdig hulp bieden is essentieel, omdat dergelijke hulp het meest effect heeft binnen twee jaar na de scheiding (Ince & Verheijden, 2015).

In onderstaande geven we kort aan welke interventies zijn erkend als goed onderbouwd.

Voor ouders die intrinsiek zijn gemotiveerd zijn de interventies Ouderschap Blijft (vorm van omgangsbemiddeling en begeleiding) en Ouderschap Na Scheiding (vorm van omgangsbemiddeling voor gescheiden ouders van minderjarigen) geschikt. Daarnaast zijn ook enkele interventies ontwikkeld gericht op zowel ouders als kinderen in een complexe scheiding waar ook ouders naar toe gaan. Erkend als goed onderbouwd is de gezinsgerichte groepstherapie Kinderen uit de Knel met parallelsessies voor ouders en kinderen tussen de 4 en 18 jaar, waar ook via dwang (binnen een OTS of als voorwaarde bij een vonnis) ouders deelnemen. Veel andere interventies gericht op de relatieproblematiek tussen ouders zijn nog onvoldoende onderzocht op effectiviteit.

Daarnaast is van belang dat hulp voor kinderen wordt ingezet, vanwege de stress, loyaliteitsproblemen en mogelijke hechtingsproblemen die zij ervaren. Ook als kinderen nog weinig last lijken te ervaren is het belangrijk dat zij hulp krijgen om te voorkomen dat zij op latere leeftijd problemen ontwikkelen als gevolg van de complexe scheiding. In Zaanstad-Waterland biedt Altra bijvoorbeeld specifieke hulp aan kinderen die te maken hebben met omgangsproblematiek. Daarnaast wordt door hen omgangsbemiddeling geboden en begeleidde omgang met ouders en kinderen.

Groepsinterventies specifiek gericht op het kind lijken positieve effecten te hebben op het functioneren van het kind, dit geldt met name voor kinderen in de leeftijd van 9-12 jaar. Onderzochte interventies betreffen vaak kortdurende interventies van maximaal tien bijeenkomsten van ongeveer een uur. Eerste inzichten uit een onderzoek naar mogelijk werkzame elementen binnen deze groepsinterventies zijn: psycho-educatie in wat er speelt in de scheiding,

elementen uit cognitieve gedragstherapie om disfunctionele gedachten of denkfouten aan te pakken en positieve gedachten te bevorderen, trainen van (probleemoplossende) vaardigheden en lotgenotencontact dat steun of gevoelens van eenzaamheid of isolatie kan verminderen (Ince & Verheijden, 2015).

Groepsinterventies die ingezet kunnen worden voor kinderen zijn: Stoere Schildpadden voor kinderen van 4 tot 6 jaar (goed onderbouwd), Dappere Dino's voor kinderen van 6 tot 8 jaar (effectief volgens goede aanwijzingen), KIES Kinderen In Een Scheiding voor kinderen tussen 7 tot 12 jaar (effectief volgens goede aanwijzingen) en !JES Jij En Scheiden voor kinderen van 8 tot 12 jaar (goed onderbouwd). Bij elk van deze groepsinterventies worden ook ouders betrokken door onder andere oudersessies. (Valk et al., 2020).

Laagdrempelige hulp

Cursusbureau Zaanstreek biedt gratis de cursus 'Triple P Transitions: Positief opvoeden voor gescheiden ouders'. De cursus is bedoeld voor gescheiden ouders die willen leren omgaan met de veranderingen die een (echt)scheiding met zich meebrengt. Voor ouders is er binnen het landelijke aanbod de ScheidingsAtlas, die ouders door middel van een groepstraining of individuele online training inzichten in en handvatten voor het omgaan met ouderschap na scheiding geven. Voor kinderen zijn er Villa Pinedo en Jonge Helden. Villa Pinedo biedt aan kinderen advies, informatie, hulp en antwoorden op vragen die kinderen hebben bij scheiding van hun ouders. Kinderen kunnen online zoeken door de database met vragen gesteld door andere kinderen, lid worden van het forum om hun eigen vragen te stellen en/of een jongere als getrainde buddy krijgen die zelf ook gescheiden ouders heeft. Jonge helden biedt korte informatie en tips aan kinderen en jongeren. Er staan video's op van leeftijdsgenoten van zaken waarmee ze te maken kunnen krijgen en ze kunnen online advies vragen. Tot slot is er de Beroepsorganisatie Kindbehartiger, waarbij ook verschillende professionals actief zijn in Zaanstreek-Waterland. De Kindbehartiger is een professional die zorgt dat het kind een stem krijgt in de scheidingssituatie. De Kindbehartiger kan hierbij iedereen betrekken: kinderen, ouders, hulpverleners, juristen, advocaten, mediators en scheidingscoaches.

5.7. De kern van beschermingsarrangementen naar profiel

In dit hoofdstuk verkenden we beschermingsarrangementen voor de vijf profielen: 1) intieme terreur, 2) gezin in de stress, 3) kindgedrag en opvoedstress, 4) langdurige zorg en 5) complexe scheiding. Per profiel staat een bepaalde problematiek op de voorgrond, en daarbij sluit een beschermingsarrangement aan met specifieke interventies. We hebben ter illustratie het aanbod van Zaanstreek-Waterland of landelijke interventies genoemd. Een beschermingsarrangement betreft echter niet alleen een aanbod van interventies, het gaat ook om kennis van de problematiek, om meer algemene activiteiten en bejegening los van een interventie, en om samenwerking en regie. In deze concluderende paragraaf verbinden we de beschermingsarrangementen per profiel met de betekenis ervan voor integrale samenwerking en de regie (zie Tabel in hoofdstuk 6 voor een overzicht van de verschillen per profielen).

Wanneer moet een beschermingsarrangement worden ingezet, m.a.w. wanneer is multidisciplinair samenwerken noodzakelijk? Dat is niet eenvoudig aan te geven. Wel is duidelijk dat bij onveiligheid thuis er doorgaans sprake is van meerdere problemen. Er is een (gradueel) verschil tussen een eerste signaal en meerdere signalen en meldingen bij Veilig Thuis; in het laatste geval is samenwerking met netwerkpartners altijd noodzakelijk.

Voor het kunnen inschatten welk beschermingsarrangement zinvol is, is het van belang alle gezinsleden individueel te spreken zodat een goed beeld ontstaat over de veiligheid en achterliggende (risico)factoren. Uitgangspunten van een arrangement zijn: Veiligheid voorop, systeemgericht en integraal, en de leefwereld voorop, wat aansluit bij toepassen van maatwerk. Voor de verschillende profielen gelden verschillende accenten. In het ene geval heeft het veiligheidsdomein een grotere rol en de andere keer jeugdbescherming, of ligt de regie bij een multidisciplinaire samenwerking dan wel bij het wijkteam. Als de geweldsproblematiek op de voorgrond staat, zoals bij de profielen intieme terreur en gezin in de stress, is een insteek vanuit veiligheidsdomein en met name inzet vanuit politie, Openbaar Ministerie en reclassering van belang. Bij de profielen kindgedrag en opvoedstress, langdurige zorg en complexe

scheidingen staat de insteek vanuit het zorgdomein meer voorop, waarbij in geval van complexe echtscheiding altijd zorg en recht samen gaan. De bescherming bij de drie laatste profielen zal eerder via jeugdbescherming zijn, maar ook strafrechtelijke en/of bestuurlijke inzet kan noodzakelijk zijn om tot een voldoende veilige leefomgeving te komen. Ook in deze drie profielen moet worden nagegaan of vooral stressfactoren een rol spelen of dat sprake is van een patroon van dwang en controle omdat dit gevolgen heeft voor de te nemen maatregelen.

Bij *intieme terreur* is het geweld veelal zo structureel en chronisch, en de pleger ervan zo moeilijk aanspreekbaar op zijn gedrag, dat altijd bescherming en specialistische hulp nodig is. Doorgaans wordt het patroon van dwang en controle niet snel herkend omdat kennis hierover bij veel professionals ontbreekt. Als het patroon wel wordt herkend, dan zou de meest wenselijke situatie zijn dat al bij het eerste signaal contact wordt opgenomen met Veilig Thuis. In Zaanstreek-Waterland komen deze zaken in principe bij het Zorg- en Veiligheidshuis, omdat wordt voldaan aan de algemene criteria voor een casusoverleg, namelijk er is sprake van onveiligheid, en van meervoudige problematiek waarbij organisaties vanuit meerdere ketens nodig zijn en ook justitiële partners zijn betrokken. De procesregie ligt dan bij het Zorg- en Veiligheidshuis. Belangrijk is dat de juiste partners, waaronder organisaties met gedegen kennis van intieme terreur, zoals de vrouwenopvang en de forensische psychiatrie, altijd zijn betrokken.

Bij *gezinnen in de stress* kan het wijkteam een belangrijke rol vervullen in de regiefunctie als het gaat om de eerste signalen, maar ook als er meerdere signalen zijn. Het is van belang dat ook op het lokale wijkniveau multidisciplinair wordt samengewerkt als er sprake is hermeldingen of meerdere signalen. Goede probleemanalyse van de veiligheid en onderliggende risicofactoren is nodig omdat er veelal problemen zijn op verschillende domeinen die het geweld in stand houden. Een tijdelijk huisverbod kan nodig zijn om voldoende veiligheid en rust te creëren om de balans in het gezin te herstellen. In Zaanstreek-Waterland ligt de regie in geval van een tijdelijk huisverbod bij Veilig Thuis, in andere regio's kan deze ook bij de MDA++ aanpak liggen. Binnen de aanpak

rondom het tijdelijk huisverbod krijgen in Zaanstreek-Waterland alle betrokkenen (ouders en kinderen, met aandacht voor pleger en slachtofferrol) hulp aangeboden.

Als het gaat om gezinnen waar *kindgedrag en opvoedstress* op de voorgrond treedt, is de jeugdbescherming de geëigende partij als het niet lukt om binnen het vrijwillig kader tot verbetering van de veiligheid te komen. Onderzoek naar de effecten van jeugdbescherming laat zien dat vooral in de samenwerking tussen de jeugdbescherming en de gespecialiseerde aanpak huiselijk geweld de beste resultaten worden bereikt (Steketee & Doelman 2022). Daarnaast zou ook vaker ingezet kunnen worden op Eigen Kracht conferenties om samen met het netwerk om het gezin heen tot oplossingen te komen. In geval van destructief en/of crimineel gedrag van minderjarigen en jongeren zou de methodiek Verbindend gezag en geweldloos verzet ingezet kunnen worden. De multidisciplinaire aanpak dient zich niet alleen te richten op de kinderen, of de opvoedvaardigheden van ouders, maar ook op de mogelijke problematiek van ouders en de problematiek van kinderen die al dan niet een gevolg is van geweld thuis. Als een kinderschermingsmaatregel is opgelegd, is de jeugdbeschermer de regievoerder. Na opheffing van maatregel wordt de regievoering overgedragen naar het lokale wijkteam voor de begeleiding en naar Veilig Thuis voor de monitoring. Het is belangrijk dat de regievoerder altijd bevoegdheden heeft ten aanzien van hulp aan alle gezinsleden.

Ook in geval van *langdurige zorg* op de voorgrond ligt de regie doorgaans bij het wijkteam. Belangrijk is aandacht te hebben voor veiligheid, en te onderzoeken of bepaald gedrag onveiligheid tot gevolg heeft, of dat juist geweld en controle tot psychische problemen leiden. Outreachend werken, flexibiliteit, praktische ondersteuning, het opbouwen van een vertrouwensband en motiveerende gespreksvoering is belangrijk. Het ontlasten van ouders bij de opvoeding door praktische ondersteuning uit het sociale netwerk, weekendpleegzorg of logeeropvang is van belang om draagkracht en draaglast in evenwicht te houden (brengen). Dikwijls zal naast het wijkteam ook betrokkenheid zijn van het jeugdteam en de volwassen ggz, of een organisatie gespecialiseerd in hulp aan mensen met een verstandelijke beperking of verslavingszorg. Als

er zorgen zijn omtrent de veiligheid (structurele onveiligheid) is een MDA++ aanpak noodzakelijk. Ook hier kunnen Eigen Kracht conferenties aan mooie oplossingen bijdragen.

Wanneer ouders zijn gescheiden en er veel juridische conflicten en problemen rond de omgang zijn, wordt gesproken van een *complexe scheiding*. Bij een enkel signaal, kan de regie bij het wijkteam liggen, maar bij meerdere signalen is gespecialiseerde hulp noodzakelijk. In elk geval moet afzonderlijk met de ouders en kinderen worden gesproken, om tot een goede inschatting van de problematiek te komen. Het is belangrijk niet alleen naar de toekomst te kijken, maar ook naar persoonlijke achtergrond van ouders, en of er tijdens de relatie sprake was van agressie, dwang en controle. Als er sprake is van stalking en een patroon van intieme terreur is een andere aanpak nodig dan als er vooral stressfactoren en persoonlijke problematiek van ouders een rol spelen.

6 Conclusie en aanbevelingen

6.1. Aanleiding van het onderzoek

Als sprake is van geweld of onveiligheid in een relatie of gezin, is er vaak meer aan de hand waardoor alleen hulp bieden niet altijd genoeg is. Er is ook bescherming nodig. Vanuit een gezamenlijke visie samenwerken als zorg- en veiligheidspartners is echter een grote uitdaging en in de praktijk nog niet vanzelfsprekend. In de veiligheidsregio Zaanstreek-Waterland is in 2019 het project 'Allen voor één' gestart, waarin de zeven gemeenten en de lokale zorg- en veiligheidspartners op een aantal thema's samenwerken, waaronder huiselijk geweld en kindermishandeling. Inmiddels is sprake van een netwerksamenwerking Zorg en Veiligheid op bestuurlijk, tactisch/management en uitvoerend niveau. De regio wil met deze gezamenlijke domeinoverstijgende netwerksamenwerking sneller en beter hulp en bescherming aan kwetsbare inwoners bieden; op maat, passend en flexibel. De bedoeling is dat de zorg- en veiligheidspartners die nodig zijn om verschil te maken, samen rond het gezin of de relatie gaan staan. Op basis van gezamenlijk eigenaarschap en een slagvaardige ('hands on') en effectieve aanpak moet de onveilige situatie zo snel mogelijk worden gestopt. In een stabiele veilige leefomgeving kan vervolgens verder aan herstel worden gewerkt. Tegen deze achtergrond is in Zaanstreek-Waterland onderzocht hoe de afstemming tussen het veiligheidsdomein en het zorgdomein er in de praktijk uit ziet en of beschermingsarrangementen voor verschillende huiselijk geweldsproblematieken (gezinsprofielen) zinvol zijn om de samenwerking tussen professionals, werkzaam in verschillende organisaties, te

versterken, met bijzondere aandacht voor de samenwerking tussen het zorgdomein en veiligheidsdomein.

In dit actiegericht onderzoek is via casestudies (gesprekken met slachtoffers/plegers en professionals rond een casus), (groeps)gesprekken met professionals en literatuuronderzoek gekeken welke zorg- en beschermingsarrangementen nodig zijn om een effectieve aanpak bij huiselijk geweld en kindermishandeling te bieden, passend bij de aard, ernst en context van de problematiek. We richten ons in het onderzoek op casussen waar ook kinderen bij betrokken zijn (gezinnen). Veel resultaten uit het onderzoek zijn ook toepasbaar op partnerrelaties zonder kinderen waarin vergelijkbare problematiek speelt.

In dit slothoofdstuk geven we antwoord op de hoofdvraag: *"Welke zorg- en beschermingsarrangementen zijn nodig om een effectieve aanpak te kunnen bieden (die aansluit op gezinsprofielen)?"*. We besluiten met aanbevelingen aan het netwerk Zorg en Veiligheid (Allen voor één).

6.2. Zorg en bescherming gaan samen

Onveiligheid in gezinnen gaat gepaard met een brede range aan problemen. Hulp in een vrijwillig kader is mede door de complexiteit en ernst van de problematiek lang niet altijd voldoende om de geweldsspiraal te doorbreken. Zeker het stimuleren van intrinsieke motivatie van cliënten om (agressief) gedrag te veranderen en hulp te accepteren, blijkt lastig en lukt niet altijd binnen het vrijwillig kader. Soms is de inzet van juridische dwang noodzakelijk (Steketee et al., 2020; Lünemann et al., 2020; Steketee & Doelman, 2022).

Wat betreft de integrale aanpak verdient bescherming bij alle geweldsproblematieken nog meer aandacht. Zo komt uit het onderzoek naar voren dat de politie, en in het bijzonder de wijkagent, een goede rol kan spelen in de bescherming doordat er korte lijnen zijn met het slachtoffer of alle gezinsleden. Daarnaast is het tijdelijk huisverbod een belangrijke interventie waar zowel

bescherming als hulp wordt geboden. De rol van de politie, in samenhang met de rol van het Openbaar Ministerie en reclassering, krijgt in de praktijk echter nog onvoldoende aandacht. Zowel cliënten als professionals weten niet goed hoe politie en andere veiligheidspartners kunnen bijdragen aan het vergroten van de veiligheid.

Uit het onderzoek komt naar voren dat de politie, en in het bijzonder de wijkagent, een goede rol kan spelen in de bescherming als er korte lijnen zijn met het slachtoffer of alle gezinsleden. Daarnaast is het tijdelijk huisverbod een belangrijke interventie waar zowel bescherming als hulp wordt geboden. Een samenspel van vrijwillige hulp en juridische dwang blijkt dan ook de voorkeur te hebben. In Zaanstreek-Waterland, maar ook in de andere regio's, is hier nog veel te winnen (Lünnemann et al., 2017; Lünnemann & Ter Woerds, 2021).

Hoe dat samenspel vorm moet worden gegeven is niet eenvoudig. De diversiteit in (onderliggende) problematiek bij huiselijk geweld vraagt om verschillende vormen van samenspel tussen bescherming en zorg. Een beschermingsarrangement per gezinsprofiel kan hierin helpend zijn. Als we kijken naar de aard van de problematiek en onveiligheid in gezinnen, zijn vijf profielen te onderscheiden: 1) intieme terreur, 2) gezin in de stress, 3) kindgedrag en opvoedstress, 4) langdurige zorg en 5) complexe scheiding. Een zorg en beschermingsarrangement (voortaan beschermingsarrangement) heeft tot doel om sneller tot een samenwerking te komen bij bepaalde problematiek en bij een bepaalde ernst van onveiligheid. Bijvoorbeeld bij milde kindproblematiek en opvoedstress kan systeemgerichte opvoedondersteuning in het gezin voldoende zijn door één instelling. Maar als de kindproblematiek zeer ernstig is of gepaard gaat met geweld tussen ouders waardoor gezinsleden in (levens)gevaar komen, kan het zijn dat vrijwillige systeemgerichte hulp niet afdoende is en de inzet van jeugdbescherming of een vorm van een multidisciplinaire aanpak (MDA++) noodzakelijk is om tot de juiste hulp en bescherming te komen. Uit het onderzoek in Zaanstreek-Waterland komt naar voren dat het helpend kan zijn om onderscheid te maken tussen gezinsprofielen om zo de kern van het meest vooraanstaande probleem te duiden en daardoor een richting te hebben welke maatregelen en hulp nodig zijn.

6.3. Samenwerken in Zaanstreek-Waterland

De afgelopen jaren is binnen het project Allen voor één gewerkt aan het verbeteren van de samenwerking tussen netwerkpartners uit het zorg- en veiligheidsdomein. Dit heeft geresulteerd in een gezamenlijke bestuurlijke visie, wat een belangrijke randvoorwaarde vormt om in de praktijk tot een goede samenwerking te komen. Ook is een overlegstructuur op bestuurlijk (bestuurlijk netwerk Zorg en Veiligheid) en beleidsniveau (beleidsnetwerk Zorg en Veiligheid) geborgd. Op die manier is een samenwerkingsstructuur ontwikkeld op zowel bestuursniveau als beleidsniveau van de zeven gemeenten en de lokale netwerkpartners uit het zorg- en veiligheidsdomein. Als goede praktijk op uitvoerend niveau noemen professionals de casusoverleggen in het Zorg- en Veiligheidshuis waar huiselijk geweld zaken worden besproken. Er is een convenant en privacy protocol waarin onder meer de informatiedeling is geregeld, en medewerkers van instellingen zijn gemandateerd om besluiten te kunnen nemen. Deze structuur voor casusoverleggen helpt om alle relevante partijen aan tafel te krijgen, duidelijke proces- en casusregie te beleggen en faciliteert de informatie-uitwisseling. Bovendien zijn de procesregisseurs getraind in de TOP3 methodiek (voortgekomen uit de landelijke visie Gefaseerd samenwerken aan veiligheid). Er wordt (nog) niet volgens deze TOP3 methodiek gewerkt. In het Zorg- en Veiligheidshuis is discussie over het nader vormgeven van het casusoverleg ernstig huiselijk geweld. Wat anders of extra nodig is in vergelijking met de andere casusoverleggen wordt nog verder onderzocht, zowel wat betreft methodiek als de instellingen die betrokken moeten zijn.

Ook in het geval dat een tijdelijk huisverbod wordt opgelegd, is een duidelijke structuur aanwezig om integraal en systeemgericht hulp te bieden en te beschermen. Achterblijvers (slachtoffer en kinderen) en uithuisgeplaatste krijgen elk vanuit een andere organisatie hulp aangeboden. Deze hulp kan langer voortduren dan dat het tijdelijk huisverbod is opgelegd, waardoor het tijdelijk huisverbod niet alleen een crisismaatregel is maar ook ondersteuning voor langere termijn in gang kan zetten.

Deze integrale systeemgerichte aanpak rondom het tijdelijk huisverbod en binnen het casusoverleg van het Zorg- en Veiligheidshuis zouden echter vaker ingezet moeten worden, aldus de professionals, ook bij (op het eerste gezicht minder ernstig ogende) casussen met grote zorgen omtrent de veiligheid.

Uit het onderzoek komen verschillende verbeterpunten en knelpunten naar voren met betrekking tot de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, die zowel door cliënten (slachtoffers en plegers) als professionals worden benoemd. Deze zijn samen te vatten in vier thema's: vergroten veiligheid, procedurele verbetering rondom samenwerking, vergroten expertise achtergrondaspecten, samengaan zorg en bescherming.

6.3.1. Vergroten veiligheid

Het vergroten van de veiligheid staat voorop bij het bieden van hulp en bescherming in geval van huiselijk geweld. Zowel uit de casestudies, als de casuïstiekbesprekingen en dialoogsessies kwam naar voren hoe lastig het is om eerst de directe veiligheid te verbeteren en dit vast te leggen in een veiligheidsplan samen met betrokkenen. Het maken van een veiligheidsplan met alle gezinsleden is niet eenvoudig. Er ontbreekt vaak een gezamenlijk plan dat met alle gezinsleden is besproken en waarin voor alle partijen (gezinsleden en betrokken hulporganisaties) duidelijk is wie wat moet doen bij (dreigende) escalatie.

6.3.2. Procedurele verbeteringen samenwerking netwerkpartners

Er zijn twee procedurele aspecten ten aanzien van de samenwerking tussen de netwerkpartners die als belangrijk knelpunt naar voren kwamen.

Ten eerste is voor cliënten en professionals niet altijd duidelijk wie de regie heeft. Cliënten missen dikwijls een duidelijke regievoerder of een aanspreekpunt waar ze altijd bij terecht kunnen in tijden van crises. Als meerdere professionals betrokken zijn bij een gezin, is ook voor de professionals vaak onduidelijk wie de regie heeft. Uit het onderzoek komt daarnaast naar voren dat

er verschil in visie is wie de regie idealiter zou moeten hebben. Alleen bij betrokkenheid van het Zorg- en Veiligheidshuis of Jeugdbescherming was vaak duidelijk dat zij de procesregie hadden.

Een ander procedureel aspect dat regelmatig als knelpunt naar voren kwam is informatie uitwisseling tussen verschillende netwerkpartners. Instellingen wisselen bijvoorbeeld geen informatie uit als de persoon die onveiligheid veroorzaakt dat niet wil, waardoor de privacy van een persoon die onveiligheid veroorzaakt voorgaat op de veiligheid van het slachtoffer (het recht op lichamelijke integriteit). In een belangenconflict tussen privacy en veiligheid behoort echter veiligheid voor te gaan (Avontuur, 2022). Binnen het Zorg- en Veiligheidshuis is een structuur waarbinnen informatie kan worden uitgewisseld. Dit garandeert echter niet dat alle relevante partijen naar een casusoverleg gaan en informatie delen. Een ander punt dat hierop aansluit is dat professionals ook niet altijd de hulp van een andere professie inroepen, terwijl de problematiek dit wel vraagt. Het kan bijvoorbeeld gaan om het inschatten van de ernst van de (directe) onveiligheid en risico's, waaronder verwaarlozing van kinderen. Hulpverleners richten zich sterk op het deel van de problematiek waar zij expertise in hebben terwijl een gezamenlijke aanpak, integraal en systeemgericht, nodig is.

6.3.3. Hulp op maat door aandacht voor achtergrondaspecten

Uit de casuïstiekbesprekingen en casestudies komt naar voren dat er meer expertise nodig is op bepaalde achtergrondaspecten, zoals cultuur, licht verstandelijke beperking, jongvolwassenen als pleger en het patroon van dwang en controle, waaronder ook economische afhankelijkheid (en uitbuiting) valt. De aansluiting met ouders waar bijvoorbeeld sprake is van licht verstandelijke beperking of een migratieachtergrond, verloopt niet altijd goed. Ouders kunnen zich daardoor niet gehoord en begrepen voelen. Vooral uit de casuïstiekbesprekingen komt naar voren hoe gelaagd de problematiek van culturele diversiteit is, en hoe lastig het is om zicht te krijgen op de (on)veiligheid, waardoor ook de gewenste hulp en bescherming niet goed van de grond komt.

6.3.4. Zorg en bescherming

Tot slot zijn op het thema zorg en bescherming verschillende verbeterpunten naar voren gekomen.

Uit de gesprekken komt naar voren hoe cliënten, waar sprake is van complexe en ernstige problematiek, van incident naar incident leven, waar de hulp de ene keer wel, maar vaker niet aansluit omdat hulp niet voldoende wordt gecombineerd met bescherming of niet aansluit op persoonlijke omstandigheden zoals in de voorgaande paragraaf besproken. Vaak ontbreekt een gezamenlijke aanpak waarin alle gezinsleden worden ondersteund en degene die het geweld pleegt verantwoordelijkheid leert nemen voor het eigen gedrag. In de praktijk missen vooral vrouwen de bescherming; zij worden niet of onvoldoende gesteund in het vergroten van de veiligheid, mede doordat degene die het geweld pleegt te weinig wordt aangesproken en begrensd. Ook zien we dat professionals wel grote zorgen hebben rond verwaarlozing van kinderen, maar de ondersteuning en een gezamenlijke aanpak ontbreekt. Om geweld daadwerkelijk te stoppen en herstel te bevorderen is het daarom cruciaal om de hulp af te stemmen op de persoonlijke achtergrond van cliënten en gezamenlijk vanuit zorg en recht naar oplossingen te zoeken, aansluitend bij de uitgangspunten van het netwerk Zorg en Veiligheid.

Er komen twee specifieke punten naar voren die samenhangen met het veiligheidsvraagstuk. Professionals wijzen erop dat er een gebrek is aan interventies als partners niet veilig met elkaar samen rond de tafel kunnen en relatietherapie of mediation niet geschikt is. Het kan gaan om gezinnen waar sprake is van intieme terreur, maar ook om partners in een echtscheidingsprocedure. Zeker als het gaat om (complexe) echtscheiding wordt voor deelname aan een interventie als voorwaarde gesteld dat ouders bereid moeten zijn om met elkaar in gesprek te gaan. Voor de groep waar dit niet werkzaam is, zijn meer alternatieven nodig, zo wordt naar voren gebracht.

Een ander punt dat vaak naar komt in het onderzoek is het belang van huisvesting. Onveiligheid blijft in stand omdat huisvesting ontbreekt: partners

kunnen niet scheiden en jongvolwassenen blijven thuis wonen.¹⁹ Uit het onderzoek komen verschillende situaties naar voren waarin vrouwen leven in omstandigheden van angst, dwang, controle en economische afhankelijk van de partner zonder ernstig fysiek geweld, of situaties van angst, dreiging en geweld door de partner met een verslavingsproblematiek, of er is sprake van dreiging en verschillende vormen van geweld door een zoon.

Concluderend zijn er geen pasklare antwoorden op de vraag wanneer er wel en niet tussen zorg- en veiligheidspartners moet worden samengewerkt en hoe die samenwerking er dan uit moet zien. Tegelijkertijd komt wel steeds duidelijker naar voren dat in bepaalde situaties direct de samenwerking tussen zorg en veiligheid is gewenst, terwijl in andere situaties ook één instelling voldoende ondersteuning kan bieden. Gezinsprofielen kunnen helpend zijn door er een beschermingsarrangement aan te koppelen. Hoe het beschermingsarrangement concreet wordt ingevuld is vervolgens maatwerk. In de volgende paragraaf gaan we in op de voorwaarden om tot beschermingsarrangementen te komen en hoe per profiel een beschermingsarrangement eruit kan zien.

6.4. Beschermingsarrangementen

6.4.1. Voorwaarden beschermingsarrangement

Beschermingsarrangementen zijn niet bedoeld om te classificeren, dat wil zeggen er zijn geen harde scheidslijnen tussen de profielen. Het doel is om breed te kijken naar de aard en het patroon van het geweld en de relatie met de onderliggende problematiek om een goede netwerksamenwerking te realiseren gebaseerd op een integrale probleemanalyse waardoor er hulp en bescherming op maat geboden kan worden. Om tot een samenspel te komen van

¹⁹ Dit punt kwam ook naar voren in het onderzoek naar integrale behandeling van gezinsleden bij huiselijk geweld (Lünnemann & Lünnemann, 2022).

verschillende organisaties zijn drie basisprincipes van belang: 1. Veiligheid voorop, 2. Integraal en systeemgericht, 3. Leefwereld voorop. Deze uitgangspunten sluiten aan bij de uitkomsten van dit onderzoek en zijn gebaseerd op de landelijke Visie Samenwerken voor Veiligheid, die in de regio Zaanstreek-Waterland door de gemeenten en netwerkpartners is geaccepteerd als leidraad in de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling.

- **Veiligheid voorop**

Een beschermingsarrangement is relevant als er meerdere problemen spelen en de veiligheid in het geding is. *Veiligheid voorop* betekent als eerste prioriteit inzicht krijgen in de geweldsproblematiek en werken aan het direct vergroten van de veiligheid naar minimaal het niveau van een zes. Dit betekent dat duidelijk moet worden wie wat doet tegen wie en met welke impact. Erkenning van het geweld richting slachtoffers, open in gesprek gaan met alle gezinsleden en het bespreken van signalen en vermoedens van geweld zijn de eerste stappen. Het vergroten van de directe veiligheid is prioriteit. Pas bij voldoende veiligheid kan de aandacht zich richten op de risicogestuurde zorg en daarna het herstel. Om tot een goede analyse te komen is het nodig eerst te vertragen in plaats van in de actiemodus te schieten. Het gaat meestal om structureel onveilige situaties die niet een twee drie zijn op te lossen. Alleen bij acute dreiging en onmiddellijk gevaar is direct handelen geboden.

- **Integraal en systeemgericht**

Integraal betekent dat vanuit een gezamenlijke visie wordt gewerkt en dat netwerkpartners vanuit een gezamenlijk plan hulp en bescherming bieden (netwerksamenwerking). Dit kan na elkaar zijn, maar wel vanuit een gezamenlijk plan. Er zijn duidelijk afspraken nodig over wie procesregie heeft, wie het mandaat heeft om beslissingen te nemen en wie voor de gezinsleden het eerste aanspreekpunt is.

Systeem gericht betekent dat alle gezinsleden (partners en kinderen) de bescherming, hulp en steun krijgen die nodig is. Volwassenen

worden niet alleen als ouder benaderd, maar ook als volwassene met een eigen problematiek. En elk kind verdient een vertrouwenspersoon (ieder kind binnen het gezin) om zorgen en vreugde mee te delen. Bovendien is aandacht voor het sociale netwerk van familie, vrienden en burens van belang. Het uitgangspunt is om alle betrokkenen te betrekken bij de probleemanalyse, het opstellen van een veiligheidsplan en het uitvoeren daarvan, *tenzij* veiligheidsredenen het niet toelaten om hen actief te betrekken.

- **Leefwereld voorop**

Als derde voorwaarde voor een beschermingsarrangement geldt dat niet de protocollen en organisatie bepalend zijn, maar dat *de leefwereld voorop* staat in het zoeken naar de beste oplossing. De problematiek van het cliëntsysteem is het uitgangspunt, en van protocollen en werkwijzen kan worden afgeweken als dit nodig is om tot veiligheid en de juiste hulp te komen. De leefwereld voorop betekent ook aansluiting bij behoeften, mogelijkheden en tempo van volwassenen en kinderen. Tegelijkertijd kan bescherming geboden zijn waarbij dwang noodzakelijk is.

6.4.2. Betekenis van gezinsprofielen en beschermingsarrangement

Als we kijken naar de aard van de problematiek en onveiligheid in gezinnen, zijn vijf profielen te onderscheiden. In elk profiel staat een bepaalde problematiek op de voorgrond, namelijk macht en controle (intieme terreur), een opeenstapeling van stressfactoren die leiden tot onveiligheid (gezin in de stress), gedragsproblematiek van kinderen en opvoedstress (kindgedrag en opvoedstress), psychiatrische problematiek of lvb (langdurige zorg) en veel juridische conflicten en omgangsproblematiek na scheiding (complexe scheiding). De profielen helpen de kern van het meest vooropstaande probleem te benoemen, en vandaaruit te zoeken naar de meest aansluitende hulp en bescherming. Er is echter ook veel overlap tussen de profielen, het zijn geen duidelijk afgebakende categorieën. Zo is er bijvoorbeeld overlap tussen problematiek bij ouders en

gedragsproblematiek bij kinderen en/of opvoedstress of gedragsproblematiek bij kinderen en complexe scheiding. In geval van kindgedrag en opvoedstress, langdurige zorg, en complexe scheiding hoeft geen sprake te zijn van onveiligheid. Als gezinnen zijn gemeld bij Veilig Thuis is bijna altijd sprake van onveiligheid, waaronder verwaarlozing. De onveiligheid staat echter niet altijd op de voorgrond (Steketee et al., 2020). Als er sprake is van onveiligheid, kan dit zijn door vooral stressfactoren (gezin in stress) of door vooral dwingende controle (intieme terreur).

Juist door de overlap is het niet verwonderlijk dat veel interventies in alle profielen werkbaar kunnen zijn. Toch kennen alle profielen ook verschillende accenten die samenhangen met de kern van de (veiligheids)problematiek. Bij

intieme terreur is een vorm van dwang, door strafrechtelijke interventies of andere juridische (civielrechtelijk of bestuurlijk) maatregelen doorgaans noodzakelijk om de veiligheid van volwassen en minderjarige slachtoffers te borgen, terwijl bij gezin in de stress relatie en gezinstherapie belangrijk zijn in het doorbreken van de geweldsdynamiek. In onderstaande tabel is kort aangegeven wat de verschillen zijn in beschermingsarrangement naar gezinsprofiel en naar fase van signalen. We onderscheiden drie fases van signalen als het gaat om huiselijk geweld en kindermishandeling, 1. het eerste signaal, 2. als er al meerdere signalen zijn, herhaling van melding bij Veilig Thuis of een ernstig incident en 3. als er sprake is van acute bedreigende situatie, een crisis (of structurele ernstige onveiligheid).

Tabel Zorg-beschermingsarrangementen per gezinsprofiel

Profiel	Intieme Terreur	Gezin in Stress	Kindgedrag en opvoedstress	Langdurige zorg	Complexe scheiding
Vertrekpunt	Veiligheid voorop Systeemgericht en integraal Leefwereld voorop en maatwerk				
Eerste signaal	Regie Veilig Thuis Alleen aparte gesprekken	Regie Wijkteam Gezamenlijke en aparte gesprekken alle gezinsleden	Regie Wijkteam Naast aandacht kind ook aandacht voor problemen bij ouders	Regie Wijkteam Betrokkenheid van jeugdhulp en V-ggz	Regie Wijkteam Gesprekken (apart) beide ouders, altijd apart bij intieme terreur
Meerdere signalen en meldingen Of ernstig incident	Regie ZVH OM Gespecialiseerde aanpak HG (Vrouwenopvang: Blijf Groep) Forensische psychiatrie (De Waag) Jeugdbescherming Veilig Thuis	Regie wijkteam, tenzij ernstig huiselijk geweld Zorgaanbieders Intensief casemanagement Jeugdbescherming Politie, OM Reclassering Veilig Thuis	Regie wijkteam Gespecialiseerde aanpak HG (Blijf Groep) Jeugdbescherming Jeugdhulp Opvoedhulp Veilig Thuis	Regie wijkteam Zorgaanbieders GGZ, verslavingszorg, MEE Gespecialiseerde aanpak HG (Blijf Groep) Jeugdbescherming Jeugdhulp Veilig Thuis	Regie wijkteam Gespecialiseerde aanpak HG (Blijf Groep) Jeugdbescherming Veilig Thuis Politie
Uit de hand gelopen geweldsituatie/ ernstig acuut gevaar (of structurele onveiligheid < cijfer 6)	Politie, OM, Reclassering Tijdelijk huisverbod Aware systeem	Aanpak ernstig huiselijk geweld (ZVH) Tijdelijk huisverbod Aware systeem	Jeugdbeschermingstafel Aanpak ernstig huiselijk geweld (MDA++)	Aanpak ernstig huiselijk geweld (MDA++)	Aanpak ernstig huiselijk geweld (MDA++)

Als de geweldsproblematiek op de voorgrond staat, zoals bij de profielen intieme terreur en gezin in de stress, is een insteek vanuit veiligheidsdomein en met name inzet vanuit politie, Openbaar Ministerie en reclassering van belang. Bij de profielen kindgedrag en opvoedstress, langdurige zorg en complexe scheidingen staat de insteek vanuit het zorgdomein meer voorop. Dit betekent overigens nog steeds dat bescherming voorop dient te staan, maar de bescherming zal eerder vorm krijgen via jeugdbescherming. Toch kan ook strafrechtelijke en/of bestuurlijke inzet noodzakelijk zijn om tot een voldoende veilige leefomgeving te komen. Er kan sprake zijn van strafbare feiten en het strafrecht kan dan worden ingezet, zodat via dwang bepaalde hulpprogramma's of beschermingsmaatregelen kunnen worden ingezet. Bij ernstig en onmiddellijk gevaar, niet alleen bij huiselijk geweld, maar ook bij kindermishandeling, kan een tijdelijk huisverbod worden ingezet, waarbij ook hulp wordt aangeboden. Jeugdbescherming kan alleen ingezet worden als sprake is van een bedreiging van de ontwikkeling van het kind wat tot de vreemde situatie kan leiden dat een kind dat opgroeit in een onveilige thuis-situatie door agressief en gewelddadig gedrag van een volwassene, niet door jeugdbeschermingsmaatregelen kan worden beschermd omdat er nog geen bedreiging van de ontwikkeling van het kind is. Er zijn vanuit jeugdbescherming geen mogelijkheden de volwassenen te dwingen. Daarom is ook in geval van de profielen kindgedrag en opvoedstress, langdurige zorg en complexe scheidingen belangrijk altijd de veiligheid in het gezin te onderzoeken en met veiligheidspartners tot een integrale en systeemgerichte aanpak te komen. We weten tenslotte dat het stoppen van het geweld een belangrijke voorwaarde is voor een gezonde ontwikkeling van het kind.

De regio Zaanstreek-Waterland is een regio die volop in ontwikkeling is: er wordt door het netwerk Zorg- en Veiligheid gewerkt aan het in gebruik nemen van werkende elementen uit MDA++. Er wordt gewerkt aan de inbedding van het Kwaliteitskader Samen werken aan Veiligheid, zoals werkafspraken tussen Veilig Thuis en de lokale teams, de inzet van ervaringsdeskundigheid en gegevensuitwisseling tussen netwerkpartners. Ook neemt Zaanstreek-Waterland deel aan de proeftuin 'Toekomstscenario kind en gezin'.

6.5. Aanbevelingen

De zorg- en beschermingsarrangementen zijn bedoeld om professionals handvatten te geven om te doorgronden welke problematiek op de voorgrond staat en op basis daarvan te bepalen welke concrete zorg en bescherming dit vereist. Aan de hand van de drie voorwaarden van een beschermingsarrangement geven we concrete aanbevelingen aan het netwerk Zorg en Veiligheid op basis van de resultaten van het onderzoek in Zaanstreek-Waterland.

Veiligheid voorop

1 Maak een probleemanalyse standaard onderdeel van werkproces

Om tot een goede probleemanalyse te komen is tijd en expertise nodig. Geef professionals de ruimte om eerst te vertragen en dan een veiligheidsplan met alle betrokkenen op te stellen. Er dient aan de voorkant een goede en gezamenlijke analyse te worden gemaakt. Voer hiervoor de TOP3 methodiek in, en houdt deze manier van werken levend door na de training aandacht te besteden aan de implementatie ervan. Geef wijkteams de ruimte om hun regietaak hierin te kunnen oppakken.

Het moment dat er een gezamenlijke analyse moet worden gemaakt, hangt af van het moment van signaleren (de 3 fasen, figuur 6.2) en de problematiek en achtergrond (profiel). Hoe ernstiger de onveiligheid en problematiek, hoe meer controle en dwang wordt uitgeoefend door een ouder of kind, hoe belangrijker het is met meer organisaties om de tafel te gaan, en instellingen in te zetten die het mandaat hebben om doorbraken te realiseren.

2 Betrek bij het veiligheidsplan alle gezinsleden

Als een veiligheidsplan wordt gemaakt, moeten alle gezinsleden daarbij worden betrokken. Het is belangrijk degene die het geweld pleegt ook te betrekken bij de afspraken. Dit draagt bij aan de motivatie om de veiligheid te vergroten en ieder leert verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen gedrag. Ook het

kindperspectief moet altijd een plek hebben in het veiligheidsplan. Er dient een werkbare oplossing te komen voor de situaties dat een ouder (of beide ouders) geen toestemming geeft om het kind te spreken, of als een van de ouders de hulp aan het kind ontzegt, terwijl er gegronde redenen zijn het kind wel te horen of te behandelen.

Integrale en systeemgerichte hulp

3 Borg een netwerk om het gezin of cliëntsysteem heen en vergroot samenwerking tussen zorg- en veiligheidsdomein bij niet alleen complexe zaken, maar ook bij minder complexe en niet justitiële casussen.

Uit de casestudies en casuïstiekbesprekingen komt naar voren hoe lastig het is om als een netwerk om het cliëntsysteem heen te staan. Tijdens de casuïstiekbespreking kwam enkele keren naar voren dat de verschillende instellingen niet van elkaars informatie op de hoogte waren. Echter, door het bij elkaar leggen van informatie werd de ernst van de situatie duidelijk. Voorwaarde voor een integrale samenwerking is niet alleen een goede gezamenlijke probleemanalyse en visie op welke hulp en bescherming moet worden ingezet, maar ook dat er een netwerk om het cliëntsysteem gebouwd wordt. Geen ketensamenwerking maar netwerksamenwerking. De cliënten staan centraal, met om hen heen het sociale netwerk en daaromheen de professionals uit het zorg- en veiligheidsdomein.

In geval van onveiligheid in gezinnen zou er altijd een vorm van samenwerking moeten zijn tussen Veilig Thuis-politie (veiligheidsdomein). Dit geldt niet alleen voor complexe casussen, maar ook voor minder complexe en justitiële casussen zoals in de profielen *kindgedrag en opvoedstress*, *langdurige zorg*, en *complexe scheiding*. Daarnaast vraagt de samenwerking tussen verslavingszorg-ggz binnen beschermingsarrangementen verbetering. In de verdere ontwikkeling van de samenwerking tussen zorg- en veiligheidsdomein dient de manier waarop dit gestalte moet krijgen verder uitgewerkt te worden. In welke situatie moet worden samengewerkt, wanneer moet het Zorg- en Veiligheidshuis worden betrokken? Hoe wordt de landelijke visie Samenwerken

voor veiligheid geconcretiseerd? Welke expertise moet (altijd) aanwezig zijn bij een casusoverleg, wie heeft de regie bij welke profielen?

4 Ontwikkel leidende principes om greep te krijgen op de afweging tussen privacy en veiligheid

Ook de informatiedeling waar sprake is van onveiligheid verdient specifieke aandacht. Doel van de informatie-uitwisseling is het geweld te stoppen om zo te komen tot duurzame veiligheid. Binnen het Zorg- en Veiligheidshuis geeft het privacy protocol richting, maar in veel andere situaties is nog steeds onduidelijkheid over wanneer informatie moet of mag worden gedeeld. Het recht op privacy is ondergeschikt aan het recht op veiligheid (vrijwaring van inbreuken op de lichamelijke en persoonlijke integriteit), maar wat betekent dit in de praktijk? Er is meer discussie nodig over de belangenafweging veiligheid - privacy, zodat er handvatten komen voor samenwerking. Dit geldt voor integrale samenwerking in het algemeen, en voor de samenwerking met de ggz in het bijzonder. Deze discussie tussen de verschillende partners van het zorg- en veiligheidsdomein zou in leidende principes moeten resulteren die behulpzaam zijn om de knelpunten rond informatiedeling te verkleinen.

5 Meer aandacht voor kinderen, achterliggende problematiek van ouders en het sociale netwerk om mensen heen

Een aantal belangrijke verbeterpunten wat betreft de systeemgerichte aanpak die uit het onderzoek naar voren kwamen zijn: praat met de gezinsleden apart, benader de volwassenen niet alleen als ouder, maar ook als volwassene met een eigen problematiek. Heb meer aandacht voor patronen van dwang en controle. Zorg dat er altijd een vertrouwenspersoon voor het kind is (ieder kind binnen het gezin). Betrek het sociale netwerk, maar wees ervan bewust dat er ook negatieve krachten in een sociaal netwerk aanwezig kunnen zijn. Dit geldt altijd, voor alle profielen.

6 Meer aandacht voor lotgenotengroepen en ervaringsdeskundigen

Een manier om meer aan te sluiten bij behoeften van cliënten is de inzet van ervaringsdeskundigheid in aanvulling op professionele hulp. Cliënten hebben behoefte aan iemand die op verschillende tijdstippen beschikbaar is, die een luisterend oor heeft en begrip toont. Ervaringsdeskundigheid en lotgenotengroepen bieden dit. Ook kan de inzet van ervaringsdeskundigen bijdragen aan het vergroten van de veiligheid. Er zijn de afgelopen jaren binnen Zaanstreek-Waterland verschillende initiatieven van de grond gekomen, als uitvoering van een van de doelen van Allen voor één om een laagdrempelig aanbod van ondersteuning en informatieverstrekking door ervaringsdeskundigen in te zetten. Toch is contact met een ervaringsdeskundigen (nog) geen standaard onderdeel van de hulpverlening. Daarom verdient het een aanbeveling om de laagdrempelige hulp te versterken. Dit kan onder meer door ervaringsdeskundigheid meer in te bedden in het reguliere hulpaanbod en door het maken van een toegankelijk overzicht van het aanbod.

7 Meer aandacht voor het ontwikkelen en inzetten van interventies voor verschillende problematieken en doelgroepen

De problematiek van huiselijk geweld en kindermishandeling is complex, en ook zeer gevarieerd. Op een aantal punten is het aanbod onvoldoende. Zo zijn meer vormen van vrijwillige plegerhulp nodig voor (jong) volwassenen die kampen met agressieproblemen en relatieproblematiek. In Nederland wordt bij echtscheiding vooral ingezet op mediation en gezamenlijk ouderschap en worden ouders vaak gezamenlijk uitgenodigd voor gesprekken. Professionals missen interventies of methodieken die behulpzaam zijn als (ex) partners niet samen om de tafel kunnen. Tot slot zou er meer aandacht moeten zijn voor een hulpaanbod aan verschillende migrantengezinnen.

Literatuur

Arias-Rivera, S., Lorence, B., & Hidalgo, V. (2021). Parenting skills, family functioning and social support in situations of child-to-parent violence: a scoping review of the literature. *Journal of Family Violence*, 1-14.

ANROWS: Australia's National Research Organisation for women's safety (2020). Research synthesis: Violence against women and mental health <https://d2rn9gno7zhxqg.cloudfront.net/wp-content/uploads/2020/07/23094405/VAW-MH-Synthesis-ANROWS-Insights.pdf>

Ansems, L. F. M. (2019). Naar een geïntegreerde aanpak van huiselijk geweld: Trans-Atlantische inzichten en een Rotterdamse pilot. *Nederlands juristenblad*, 27, 1939-1945.

Augeo (2020). Augeo special – Gezinsprofielen: een hulpmiddel om geweldspatronen binnen gezinnen te herkennen. <https://gezinsprofielen.augeo.nl/augeo-special-gezinsprofielen/augeo-kennis-gezinsprofielen>

Avontuur, I. (2022). Het negeren van huiselijk geweld is een systeemfout bij de aanpak van 'complexe' scheidingen. *Nederlands juristenblad*, 38, p. 3128-3135.

Boeve, H. (2022). Complexe scheiding: het onvermogen om verdriet te hanteren. Hoe we door het kind centraal te zetten, ouders klemzetten in het conflict.

Bom, H., Wiebenga, E. & Lawick, J. van (2020). Over jonge heersers en terreur in huis. In: M. Groen & J. van Lawick, *Intieme oorlog. Over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Uitgeverij van Gennep.

Boom, A. ten & Witkamp, B. m.m.v. Mertens, N. (2016) *De samenloop en samenhang van huiselijk geweld en kindermishandeling binnen gezinnen. Een literatuurverkenning*. Cahier 2016-07. WODC, Den Haag

Cafferky, B. M., Mendez, M., Anderson, J. R., & Stith, S. M. (2018). Substance use and intimate partner violence: a meta-analytic review. *Psychology of Violence*, 8(1), 110.

Callaghan, J. E., Alexander, J. H., Sixsmith, J., & Fellin, L. C. (2018). Beyond "witnessing": Children's experiences of coercive control in domestic violence and abuse. *Journal of interpersonal violence*, 33(10), 1551-1581.

Campbell, J.C., Webster, D.W. & Glass, N. (2009). The Danger Assessment. *Journal of Interpersonal Violence*, 24, 4, p.653-674

Carlson, R. G., & Dayle Jones, K. (2010). Continuum of conflict and control: A conceptualization of intimate partner violence typologies. *The Family Journal*, 18(3), 248-254.

Carr, A., Duff, H., & Craddock, F. (2020). A systematic review of reviews of the outcome of noninstitutional child maltreatment. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21, 828-843. <https://doi.org/10.1177%2F1524838018789154>

Cascardi, M., & Jouriles, E. N. (2018). A study space analysis and narrative review of trauma-informed mediators of dating violence. *Trauma, Violence, & Abuse*, 19, 266-285. <https://doi.org/10.1177/1524838016659485>

Chapman, D., Dube, S., & Anda, R. (2007). Adverse childhood events as risk factors for negative mental health outcomes. *Psychiatric Annals*, 37, 359-364. Doi: 10.1177/1524838018801334

Davies, P. T., Martin, M. J., Sturge-Apple, M. L., Ripple, M. T., & Cicchetti, D. (2016). The distinctive sequelae of children's coping with interparental conflict: testing the reformulated Emotional Security Theory. *Developmental Psychology*, 52(10), 1646- 1665.;

Dam, A. van (2021) *De anti-sociale persoonlijkheidsstoornis, een samenspel tussen psychiatrie en maatschappij*. Oratie. Tilburg University

Dekker et al. (2014). Impact van psychische en verslavingsproblemen van ouders op de veiligheid van kinderen. Augeo.

De Wildt, R., Steketee, M. & M. Compagner (2023). *Laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Dolman, C., Jones, I. Howard, L.M. (2013). Pre-conception to Parenting: a systematic review and meta-synthesis of the qualitative literature on motherhood for women with severe mental illness. *Arch Womens Ment Health*. Springer-Verlag Wien. DOI 10.1007/s00737-013-0336-0

Eindrapportage uitvoeringsprogramma Scheiden zonder schade (2022). Ministerie van Justitie en Veiligheid & Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in partnerschap met de Vereniging van Nederlandse gemeenten.

Euser, E.M., IJzendoorn, M.H. van, Prinzie, P., Bakermans-Kranenburg, M.J. (2010). Vol.15, nr. 1, 5-17

Falkov, A. (2012). The family model handbook : An integrated approach to supporting mentally ill parents and their children. Retrieved from <http://www.worldcat.org/title/family-model-handbook-an-integrated-approach-to-supporting-mentally-ill-parents-and-their-children/oclc/868958058>

Gelder, N. van, Ligthart, S., Astro, L., & Oertelt-Prigione, S. (2021). Economic abuse amongst Dutch women (formerly) victimised by intimate partner violence and abuse: A mixed methods approach. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 24(2), 89-107.

Geweld hoort nergens thuis (2021). Factsheet Intieme terreur. https://vng.nl/sites/default/files/2022-01/ghnt_factsheet_intieme_terreur.pdf.

Graaf, A. de (2005). Scheiden: motieven, verhuisgedrag en aard van de contacten. *Bevolkingstrends: kwartaalblad over de demografie van Nederland*, 53,(4), 39-46.

Groen, M. (2020). Zorg en recht. In: M. Groen & J. van Lawick, *Intieme oorlog. Over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Uitgeverij van Gennep. P. 269-288.

Hardesty, J.L, Crossman, K.A., Khaw, L., Rafaelli, M. (2016). Marital Violence and Coparenting Quality After Separation. *Jrnl of Family Psychology*, 30, 320-330.

Hardesty, J.L, Crossman, K.A., Haselschwerdt, M.L., Thomann Mitchel, Khaw, L., E. Ogolsky, B.G. Rafaelli, M., Whittaker, A. (2017) Coparenting Relationship Trajectories: Marital Violence linked to Change and Variability After Separation. *Jrnl of Family Psychology*. 31, 844-854

Hester, M. (2011). The three planet model: Towards an understanding of contradictions in approaches to women and children's safety in contexts of domestic violence. *British journal of social work*, 41(5), 837-853.

Hodes, M. W., Meppelder, M., de Moor, M., Kef, S., & Schuengel, C. (2017). Alleviating Parenting Stress in Parents with Intellectual Disabilities: A Randomized Controlled Trial of a Video-feedback Intervention to Promote Positive Parenting. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 30(3), 423-432.

Holtzworth-Munroe, A., Beck, C. J., & Applegate, A. G. (2010). The mediator's assessment of safety issues and concerns (MASIC): A screening interview for intimate partner violence and abuse available in the public domain. *Family Court Review*, 48(4), 646-662.

Ince, D. & Verheijden, E. (2015) *Wat werkt bij scheiding?*, Nederlands Jeugdinstituut.

Interventiepalet (2021). *Geweld Hoort Nergens Thuis*.

Jagtenberg, R., Roo, A., Boom van der, E. en Vrielink, S. (2019) *De netwerkkracht van de Rotterdammers in het sociale domein - Een onderzoek naar activering van netwerken via Wijkteams en Eigen Kracht-conferenties*. Delft/Rotterdam: Instituut voor Publieke Sector Efficiëntie Studies Technische Universiteit Delft/Mediation International.

Johnson, M. P. (2006). Apples and oranges in child custody disputes: Intimate terrorism vs. situational couple violence. *Journal of Child Custody*, 2(4), 43-52.

Johnson, M.P (2008). A typology of domestic violence. Intimate Terrorism, Violent resistance, and Situational Couple Violence. North Eastern University Press, Boston. Published by University Press of New England, Hannover & London

Johnson, M. P., & Leone, J. M. (2005). The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence: Findings from the National Violence Against Women Survey. *Journal of family issues*, 26(3), 322-349.

Katz, E. (2016). Beyond the physical incident model: How children living with domestic violence are harmed by and resist regimes of coercive control. *Child Abuse Review*, 25(1), 46-59.

Källquist, A., & Salzmänn-Erikson, M. (2019). Experiences of having a parent with serious mental illness: an interpretive meta-synthesis of qualitative literature. *Journal of child and family studies*, 28(8), 2056-2068.

Kolk, B. van der. (2014). *The body keeps the score. Mind, brain and body in the transformation of trauma*. Viking, New York.

Lawick, J van., & Visser, M. (2014). *Kinderen uit de Knel. Een interventie voor gezinnen verwickeld in een vechtscheiding*. Amsterdam: SWP.

Lawick, J. van (2014). Couple and Family Dynamics and Escalations in Violence. *Contemporary Issues in Family Studies*, 74.

Lawick, J. van (2015). De spiral van geweld bij paren. In: M. Groen & J. van Lawick, *Intieme oorlog. Over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Uitgeverij van Gennep. P.39-85.

Lawick, J. van, Oenen, F.J. van, Visser, M. & Boschman, M. (2022). Drang en dwang in de behandeling van complexe scheiding. *Systeemtherapie*, 34(2).

Lawick, J. van & Visser, M. (2020). Problematische scheidingsprocessen. In: M. Groen & J. van Lawick, *Intieme oorlog. Over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Uitgeverij van Gennep. P. 289-313.

Le Compte, T.M & Groenen, A. (2020). Als liefde overleven wordt. *De vele gezichten van partnergeweld*. Pelckmans Pro.

Logar & Pap, 2022. The protection of children from violence in the context of intimate partner violence/domestic violence and custody and visitation. In light of the international normative framework, with special attention to the Council of Europe's Istanbul Convention. WAVE https://wave-network.org/wp-content/uploads/WAVE_Child-Custody-and-Visitation-rights.pdf

Lünnemann, K.D., Boutellier, H., Goderie, M. Graaf, P. van der (2005). *Beschermingsarrangementen. Recht doen vanuit het perspectief van de burger*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Lünnemann, K.D. (2009). *Wmo en het nut van een beschermingsarrangement*. Wmo Essay 02. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Lünnemann, K.D., Goderie, M. & Tierolf, B. (2010). *Geweld in afhankelijkheidsrelaties. Ontwikkelingen in vraag naar en aanbod van hulp en opvang*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Lünnemann, K.D & S. van Arum (2017), *Waarom het strafrecht kindermishandeling zo slecht past. En het wel een high impactcrime is*, in: K. van Beek, M. Steketee, L. van Doorn en M. Ham (red.), *1 op de 4. Kindermishandeling, een publiek probleem*, Amsterdam: Van Gennep 2017, p. 81-94.

Lünnemann, K.D., M. Loeffen, M. Steketee, T. Hoefsloot en K. Bel (2018). *Domeinoverstijgende aanpak MPG. Voorbij de scheiding tussen veiligheidsdomein en zorgdomein*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/Radar.

Lünnemann, K.D. & A. Wolthuis (2019). *Handleiding Mediation in het strafrecht bij partnergeweld*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Lünnemann, K.D., M. Compagner, M. Tierolf & L. Drost (2020). *Ups en downs in het tijdelijk huisverbod binnen de G4. Verklaringen voor de daling van aantal tijdelijk huisverboden in de G4 en inzichten voor de toekomst*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Lünnemann, K.D & Ter Woerds, S. (2021). *Meer dan een ruzie. Politie in de netwerkaanpak huiselijk geweld*. Den Haag / Utrecht: Politie & Wetenschap / Verwey-Jonker instituut.

Lünnemann, K.D & Lünnemann, M.K.M. (2022). *Integrale behandeling van gezinsleden bij huiselijk geweld*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Lünnemann, M.K.M, Lünnemann, K.D. & Compagner, M. (2021). *In de lift. Cohortstudie naar de effecten van de Oranje Huis aanpak*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Lünnemann M.K.M (2023). Trauma als aangrijpingspunt in het doorbreken van de cirkel van geweld. De intergenerationele overdracht van geweld in gezinnen. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, nr. 1., 30-35.

McCarthy, M. (2016). What are the support needs of women with learning disabilities who have been abused? Tizard Learning Disability Review.

McCarthy, M., Hunt, S., & Milne-Skillman, K. (2017). 'I know it was every week, but I can't be sure if it was every day: Domestic violence and women with learning disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 30(2), 269-282.

McCollum, E. E., & Stith, S. M. (2008). Couples treatment for interpersonal violence: A review of outcome research literature and current clinical practices. *Violence and Victims*, 23(2), 187-201.

Meijer, Y. (2018). *Kiekeboem! Hulp aan het jonge kind dat opgroeit in stress en geweld*. Amsterdam, SWP.

Meppelder, M. (2014). Formal and informal support for parents with mild intellectual disabilities or borderline intellectual functioning: The strength of connections. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam (proefschrift).

Ministerie van VWS (2021). Inbedding traumasensitiviteit en traumascreening. <https://vng.nl/sites/default/files/2021-06/20201001-inbedden-traumasensitiviteit>.

pdf & https://vng.nl/sites/default/files/2021-06/20210621_ghnt_traumascreening_professionalspublicatie_def.pdf

Monckton Smith, J. (2021). *In Control. Dangerous Relationships and How They End in Murder*. Bloomsbury Circus. London, Oxford, New York, Sydney

Nationale Ombudsman en Kinderombudsman (2015). *Veiligheid voorop: De rol van de politie bij problemen bij de nakoming van een omgangsregeling tussen ouder(s) en kind*. Rapportnummer 2015/096

Planitzer, J. (2011). *Access to specialised victim support services for women with disabilities who have experience violence*. Comparative Report No. JUST/2011/DAP/AG/3292, Vienna, available at: https://www.gla.ac.uk/media/Media_394354_smxx.pdf

Piepers, N., W. Buysse & M. Bruning (m.m.v. B. van Dijk & N. van Capelleveen) (2020) *Evaluatie pilot geïntegreerde aanpak huiselijk geweld*. Research Memoranda 2020/2, jaargang 15 Raad voor de rechtspraak.

Portefeuille Integrale aanpak Kindermishandeling en Jeugdgroepen. (2016). De Denktank: Werkalliantie. Geraadpleegd van https://hbo-kennisbank.nl/details/sharekit_hsleiden:oai:surfsharekit.nl:6a0490e0-bdaa-46b8-bba5-9feae3e0767c

Radford, L., & Hester, M. (2006). *Mothering through domestic violence*. Jessica Kingsley

Rasic, D., Hajek, T., Alda, M., & Uher, R. (2014). Risk of mental illness in offspring of parents with schizophrenia, bipolar disorder, and major depressive disorder: a meta-analysis of family high-risk studies. *Schizophrenia bulletin*, 40(1), 28-38.

Römkens, R. (2008). *Met recht een zorg: Overdenkingen bij wet en regelgeving over geweld in de privésfeer*. Inaugurele rede. Tilburg: Universiteit van Tilburg.

Ruiter, C. en Pol, B. (2017). Mythen over conflictscheidingen: Een onderzoek naar de kennis van juridische en sociale professionals', *Family & Law*.

Ruiter, Corine de, Marilien Marzolla, & Niki Ramakers (2020). De conflictscheiding als complexe gezinsproblematiek. Waarom screening op huiselijk geweld essentieel is. Vol 40 (2): 205–231 DOI: 10.5117/PED2020.2.004.DERU

Schoemaker, K., Visser, M., van Lawick, J., & Finkenauer, C. (2017). *Vechtscheidingen: Beleving en ervaringen van ouders en kinderen en verandering na Kinderen uit de Knel*.

Schuengel C, Kef S, Hodes MW, Meppelder M. Parents with intellectual disability. *Curr Opin Psychol*. 2017 Jun;15:50-54. doi: 10.1016/j.copsyc.2017.02.022. Epub 2017 Feb 22. PMID: 28813268. Copy

Simpson-Adkins, G. J., & Daiches, A. (2018). How do children make sense of their parent's mental health difficulties: A meta-synthesis. *Journal of Child and Family Studies*, 27(9), 2705-2716.

Stark, E. (2007). *Coercive control. How Men Entrap Women in Personal Life*. Oxford University Press

Steketee, M., B. Tierolf, K.D. Lünemann & M.K.M. Lünemann (2020). *Kwestie van lange adem. Kan huiselijk geweld en kindermishandeling echt stoppen?* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Steketee, M. & Doelman, E. (2022). *Hoe bescherm je kinderen als het thuis onveilig is? Een longitudinaal onderzoek naar de meerwaarde van de jeugdbescherming in gezinnen waar sprake is van kindermishandeling*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Siegers, A. (2016). *De nieuwe route*. Pumbo.

Stith, S. M., Rosen K. H., McCollum, E. E. and Thomsen, C. J. (2004) Treating intimate partner violence within intact couple relationships: outcomes of multi-couple versus individual couple therapy, *Journal of Marital and Family Therapy*, 30: 305–318.

Thiara, R. K., & Humphreys, C. (2017). *Absent presence: The ongoing impact of men's violence on the mother-child relationship*. *Child & Family Social Work*, 22(1), 137-145.

Tierolf, B., Lünemann, K., Steketee, m.m.v. M., Drost, L., Verwijs, R., & Jansma, A. (2014). *Doorbreken geweldspatroon vraagt gespecialiseerde hulp*. *Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G*, 4, 27-35.

Toole-Anstey, C., Keevers, L., & Townsend, M. L. (2021). A systematic review of child to parent violence interventions. *Trauma, Violence, & Abuse*, 15248380211053618.

Turhan, Z. (2021). Safe Father–Child Contact Postseparation in Situations of Intimate Partner Violence and Positive Fathering Skills: a Literature Review. *TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE*, Vol. 22(4) 856-869

Valk, I. E. van der, Berg, G. van den, Veldt, M. C. van der & Anthonijsz, I. (2020). *Revisie Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen voor jeugdhulp en jeugdbescherming*.

Vereniging van Nederlands gemeenten, 2021. *Visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid*. Beschikbaar via: <https://vng.nl/sites/default/files/2021-01/20210125-visie-gefaseerd-samenwerken-aan-veiligheid-def.pdf>

Vink, R., Goes, A., Doornink, N., Broerse, A., Pannenbakker, F., & van der Zwan, R. (2014). *Huiselijk geweld door kinderen en jongeren tegen hun ouders*. Verkennend onderzoek. Utrecht: Movisie, Leiden: TNO.

Visee, H.C. & Homburg, G.H.J. 2010. *Verzuimkosten werkgevers ten gevolge van huiselijk geweld*. Amsterdam: Regioplan, 2010.

Vogtländer, L. & S.V. Arum (2016). *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg. Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis*. Den Haag: GGD GHOR en VNG. Beschikbaar via https://vng.nl/files/vng/201605_visiedocument_gefaseerde_ketensamenwerkingvogtlander_van_arum_o.pdf.

Walter-Brice, A., Cox, R., Priest, H., & Thompson, F. (2012). What do women with learning disabilities say about their experiences of domestic abuse within the context of their intimate partner

Wenselaar, L. (2022). Wat als je ouders licht verstandelijk beperkt zijn, en jij niet? *Kind & Adolescent Praktijk*, 21(2), 38-44.

Wobma, E., & De Graaf, A. (2009). Scheiden en weer samenwonen. *Bevolkingstrends*, 4e kwartaal 2009, 14-21.

Wolthuis A., Lünemann K. & B. Claes (2019). Herstelbemiddeling in huiselijk geweldzaken in Nederland en Vlaanderen. In: Janine Janssen, Katinka Lünemann, Wim d'Haese & Anne Groenen (eds). *Intrafamiliaal geweld*. Cahiers Politiestudies 51, jrg 2019-2, p. 209-225.

Yamamoto, R., & Keogh, B. (2018). Children's experiences of living with a parent with mental illness: A systematic review of qualitative studies using thematic analysis. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 25(2), 131-141.

Zoon, M., Van Rooijen, K., & Foolen, N. (2019). *Wat werkt voor licht verstandelijk beperkte ouders?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bijlage 1

Methodologische verantwoording

In deze bijlage geven we een methodologische verantwoording. We bespreken eerst de wijzigingen in het onderzoeksvorstel.

De oorspronkelijke doelstelling van het onderzoeksproject was om in fase 1 een concept te hebben van de gezinsprofielen met daaraan gekoppeld een globaal beschermingsarrangement. Vervolgens zou in fase 2 aan de hand van de casuïstiekbesprekingen het algemene beschermingsarrangement per profiel worden geconcretiseerd voor de casus. In fase 3 zouden de specifieke casus worden gevolgd om te evalueren of het beschermingsarrangement werkzaam is. Het is wel gelukt om voorlopige beschermingsarrangementen te ontwikkelen, echter het is niet gelukt deze tijdens een pilotfase in te voeren en vervolgens te evalueren in fase 3. De pilot kwam niet van de grond, doordat het niet lukte om de casussen die we bespraken in de casuïstiekbesprekingen te volgen of bij de aangedragen cliënten alle professionals om tafel te krijgen (fase 3).

We gaan hieronder uitgebreider in op de wijzigingen in het plan van aanpak en op de wervingsmethode van de geïncludeerde casussen voor de casuïstiekbesprekingen (fase 2) en de casestudies (fase 3).

Casuïstiekbesprekingen (fase 2)

De oorspronkelijke bedoeling was om voor de casuïstiekbesprekingen tien gevarieerde casussen via Veilig Thuis te werven. Veilig Thuis gaf echter aan dat het aanleveren van tien casussen voor de casuïstiekbesprekingen voor hen niet haalbaar was, vanwege hun overbelasting. Via het ambtenarenoverleg (d.d. 7 oktober 2020) is vervolgens de vraag uitgezet welke andere mogelijkheden

er zijn voor het werven van casussen. Daarin is afgesproken dat onze contactpersonen voor het onderzoek verschillende organisaties in de regio zouden benaderen met de vraag of zij een of meerdere casussen zouden kunnen aanleveren. Via deze weg zijn vier professionals van respectievelijk politie, Blijf Groep en Stichting Maatschappelijke Dienst, bereid gevonden om casussen aan te dragen. Daarnaast hebben we Veilig Thuis gevraagd of zij de resterende casussen zouden kunnen aanleveren. Na enkele overleggen met Veilig Thuis en onze contactpersoon van het onderzoek ging Veilig Thuis hiermee akkoord. Half november 2020 kon het wervingsproces daarmee starten. Het wervingsproces verliep moeizaam door de coronacrisis (ziekte, meerdere lockdowns), overbelaste professionals en organisaties, persoonlijke omstandigheden van professionals en inschattingen van professionals over de bereidheid van cliënten om deel te nemen. Daarom is ook via de Allen voor één dag nog met verschillende professionals contact gelegd met de vraag of zij casussen konden aanleveren; echter dit leverde uiteindelijk geen casussen op.

Uiteindelijk zijn tien casussen geselecteerd van de aangeleverde casussen, waarvan het bij zeven casussen is gelukt een casuïstiekbespreking te organiseren. Het inplannen van de casuïstiekbesprekingen verliep moeizaam vanwege dezelfde redenen als hiervoor genoemd en omdat het een drukke periode is voor de kerst. In eerste instantie waren datumvoorstellen voor de kerstvakantie gedaan, maar dit was niet haalbaar en zijn de casuïstiekbesprekingen in het voorjaar van 2021 gehouden. Het aantal deelnemende professionals varieerde van twee tot zeven; dat bij sommige casuïstiekbesprekingen weinig deelnemers waren kwam mede doordat professionals zich soms last minute af moesten melden. De doelstelling om bij elke casuïstiekbespreking zowel uitvoerend professionals als beleids-bestuursprofessionals aan te laten sluiten, bleek lastig te realiseren. Tot slot, er waren zeven uitgenodigde professionals niet bereid om mee te doen vanwege volle agenda's of overbelasting.

Bij drie van de tien geselecteerde casussen is het niet gelukt een casuïstiekbespreking te organiseren vanwege uiteenlopende redenen.

Fase 3 – Werving casestudies

In totaal zijn er negen in plaats van tien beoogde casussen geïncludeerd tijdens de pilotfase. De werving verliep moeizaam, mede doordat we merkten dat hulpverleners vaak voor het gezin inschatten dat zij niet wilden deelnemen of dit voor het gezin te belastend zou zijn.

Via verschillende routes zijn uiteindelijk de casus geworven. Twee casussen zijn vanuit de tweede onderzoeksfase doorgestroomd. Bij de ene casus was het wel gelukt een casuïstiekbespreking te organiseren; bij de andere casus was dit niet gelukt. Andere casussen stroomden niet door, omdat het volgens professionals geen optie was het gezin te benaderen vanwege hun inschatting dat het gezin reeds overbelast was of hun band met het gezin te fragiel was dit te vragen. In dat geval vroegen we om het aandragen van een vergelijkbare casus, wat ook één casus opleverde.

Na meerdere mislukte pogingen om via hulpverleners de resterende casus te werven, hebben we vervolgens contact gezocht met Veilig Thuis met de vraag of een stagiaire via Veilig Thuis casussen mocht werven waarbij recent een onderzoek vanuit Veilig Thuis is geweest. Deze potentiële casus hebben eerst een brief vanuit Veilig Thuis gehad waarin werd uitgelegd dat zij binnenkort over het onderzoek gebeld konden worden met daarbij de mogelijkheid om zich af te melden. Daarna heeft de stagiair alle andere gezinnen op de lijst gebeld om uitleg te geven en vragen over het onderzoek te beantwoorden. Als iemand wilde deelnemen, vroeg de stagiaire toestemming voor het overdragen van contactgegevens naar het Verwey-Jonker Instituut en werd een afspraak ingepland bij een onderzoeker van het Verwey-Jonker Instituut. Met deze wervingsmethode is er sprake van een minimale belasting van de uitvoerders. Via deze route zijn in een tijdspan van slechts enkele weken de overige casussen geworven (n=7).

Aanvullend op bovenstaande hebben we nog viertal Zaanse respondenten uit de tweede cohortstudie (zie rapport Kwestie van lange adem) benaderd. We voerende met een aantal van hen gesprekken om te kijken of zij ook in aanmerking kwamen voor de pilotstudies (n=3). Omdat de hulp momenteel was gestopt in alle drie de casussen, zijn zij niet geïncludeerd in de pilotstudies.

Fase 3 – Uitvoering casestudies

Binnen fase 3 was de oorspronkelijke bedoeling om vragenlijsten en dossieronderzoek uit te voeren. Vragenlijsten zijn niet afgenomen, omdat een deel van de gezinnen door onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal hier niet aan deel kon nemen. Het ging daarbij om gezinnen bij wie of het Nederlands niet hun moedertaal was of die niet konden lezen en schrijven. Ook een dossieronderzoek bleek niet haalbaar, omdat de casussen geworven zijn via veel verschillende organisaties en als er meerdere organisaties zijn, zij elk hun eigen dossier bijhouden. Er is niet 1Gezin-1Plan-1Coördinator. Onze ervaring op basis van andere onderzoeken is dat een dossieronderzoek praktisch en tijds technisch alleen uitvoerbaar is mits dit binnen één organisatie wordt uitgevoerd, omdat er veel bij komt kijken (waaronder praktische en technische afspraken qua privacy). In een onderzoek als deze waarbij de dossiers vanuit allerlei verschillende organisaties zouden moeten komen, blijkt dit een zeer tijdsintensief proces.

Rol COVID-19 en beperkende maatregelen

Het geplande startmoment van fase 2 en 3 van het onderzoek viel precies samen met het begin van de coronapandemie. In de beginfase van de pandemie was iedereen zoekend om het werk digitaal vorm te geven naast dat er veel zieken waren. De start van fase 2 en 3 is daarom van voorjaar 2020 uitgesteld naar najaar 2020. Ook gedurende de rest van het onderzoek had COVID-19 grote impact. Meerdere coronagolven deden zich voor tijdens het onderzoek. Er was veel ziekte en de werkdruk en uitval waren daardoor hoog. Hierdoor werden afspraken vaker afgezegd of voelden professionals zich genooddaakt om prioriteit te geven aan hun andere werkzaamheden. Door het werken op afstand was het voor ons als onderzoekers lastiger om feeling te krijgen met de lokale context. Regelmatig live op locatie aanwezig zijn komt naar voren als een belangrijke factor om inzicht te krijgen in de dynamiek en informeel napraten na bijeenkomsten levert vaak extra inzichten op.

Overzicht deelnemende professionals per fase²⁰

	Fase 1		Fase 2	
	Verkennde gesprekken	Casuïstiek-besprekingen	N=1 studies ²¹	Dialogo sessies
GHNT	1	-	-	
GGD	1	-	-	
Politie	1	2	1	3
De Waag	1	2	-	
Algemeen maatschappelijk werk (o.a. wijk/jeugdteam)	2	6	3	
Veilig Thuis	1	6	-	1
Zorg- en Veiligheidshuis	2	-	-	
Raad voor de Kinderbescherming	-	-	-	1
Gemeente Openbare Orde en Veiligheid (OOV)	-	1	-	
Jeugdbescherming	-	2	-	1
Stichting Maatschappelijke Dienst (SMD)	-	2	-	1
Vrouwenopvang	-	6	-	2
Ggz	-	2	-	
Verslavingszorg	-	-	1	-
Reclassering	1	3	-	2
Onderwijs	-	-	-	1
Stichting de Juiste Schakel	1	-	-	-
Totaal	11	32	5	13

²⁰ Aan het onderzoek namen zowel uitvoerend als beleids- en managementprofessionals deel.

De informatieve gesprekken waren vooral met beleid- en managementprofessionals, de casuïstiekbesprekingen vooral met uitvoerend professionals en bij de dialogosessies sloten zowel uitvoerend als beleids- en managementprofessionals aan.

²¹ Eén van de N=1 studies is ook besproken tijdens de casuïstiekbesprekingen; daarom voerden we voor deze casus geen aparte gesprekken met professionals.

COLOFON

Opdrachtgever Geweld hoort nergens thuis - ZonMW

Auteurs Dr. mr. K. Lünemann
M.Compagner, MSc.
Prof. dr. M.J. Steketee
Dr. R de Wildt

Met medewerking van M. Sikkema, MSc,
J. Saris, MSc.

Illustratie titelblad Vector Master, Adobe Stock

Uitgave Verwey-Jonker Instituut
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 07 99
E secr@verwey-jonker.nl
I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:

ISBN 978-94-6409-225-7

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2023.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.